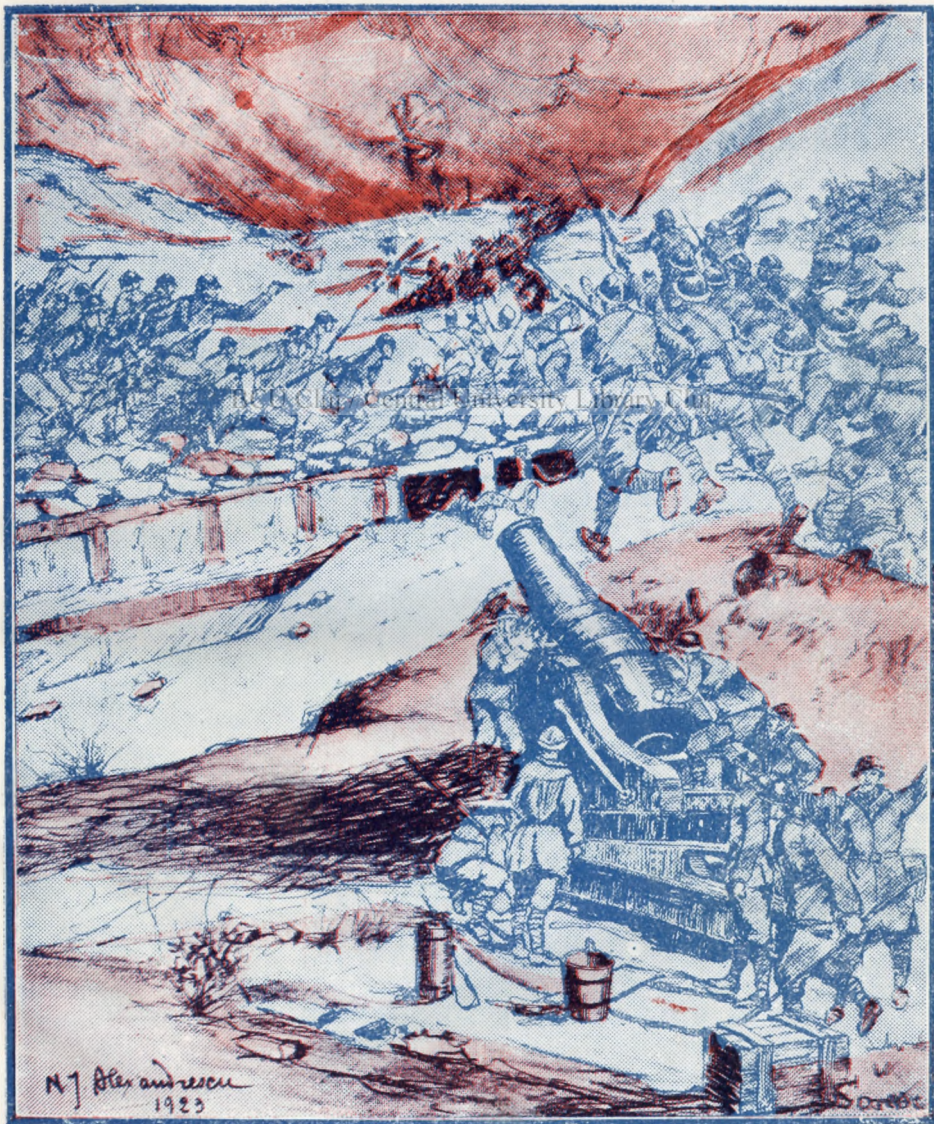

195132

INTAIA MIE

CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU

LA HOTĂRELE MOLDOVEI

1923
BUCUREȘTI

E. O.

CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU

LA HOTARELE MOLDOVEI

NOTE ȘI INSEMNAȚI

DIN TIMPUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMANESC

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUCRARE AUTORIZATĂ DE MARELE STAT MAJOR
cu No. 475 din 1/VI/1922.

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 972 1923

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA „GUTENBERG” SOC. ANONIMĂ. — STR. PARIS, 20

1923

DE ACELAȘ AUTOR

Pe drumuri basarabene. (Din publicațiile Casei Școalelor)

195132

REPRODUCEREA OPRITĂ
TOATE DREPTURILE REZERVATE

.....
.... Măreția unui popor nu stă numai în
ceasul biruinței, ci mai ales în puterea lui de
a suferi....”

REGINA MARIA *)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) Din volumul «Gânduri și Icoane din Vremea Războiului» de Regina Maria.

Cu adâncă pietate pentru jertfa lor, închin această
lucrare memoriei vrednicilor mei soldați morți pentru țară.

Capitan A. I. Gheorghiu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

București, 1923.

Domnule Căpitan A. GHEORGHIU

și

IUBITE CAMARADE

Am citit lucrarea ce mi-ai trimis „LA HOTARELE MOLDOVEI”, ce merită a fi cunoscută de oricine, căci în ea se oglindește sufletul adevăratului ostaș român, care atinge sublimul prin contrastul vitejiei și al modestiei sale.

Cine a fost în vâltoarea luptelor cunoaște bine acest suflet viteaz, care însă de multe ori a fost dat uitărei și încălcat de vitejii liniilor dinapoi.

Este imposibil ca cel ce va citi lucrarea D-tale să nu petreacă ore frumoase și înălțătoare și este peste puțină ca să nu râvnească la acele neîntrerupte clipe peirecute în vâltoarea luptelor, clipe, în care omul părăsește cu totul viața pământească sacrificându-se pe el și fericirea a lor săi pentru triumful unor idei, atingând prin acest gest pilda dată de Mântuitorul nostru.

Personal, am fost pasionat de cetirea ei mai ales că în multe din episoadele ce le arăți am luat parte; nu merit însă laudele ce-mi aduci și consider că era natural să fi făcut astfel.

Aproape uitasem acele amănunte, de oarece nu le dădeam nici o importanță, văd însă că am fost demn de D-Voastră toți, căci îmi aduc acuma aminte că, chiar la Băcsad (25 Sept. 1916), când comandai o parte din detașamentul de cicliști atașat la Brigada 5 Roșiori, ați trecut pe lângă mine, plecând cântând, la atac întocmai ca la sărbătoare, cu flori și frunze la arme și capele.

Iți mulțumesc pentru frumoasa amintire ce mi-ai procurat și sunt sigur că lucrarea D-tale va îmbărbăta sufletele celor ce o vor citi, precum în timpurile ce le invoci, vorba și pilda ce o dădeai, îmbărbăta sufletele celor ce te înconjurău.

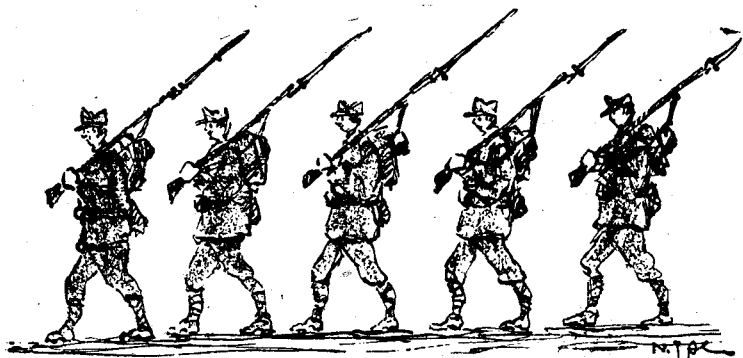
Cu o strângere de mână afectuoasă

Camarad,

General (ss) N. Sinescu

Inspectorul General al Cavaleriei

Ianuarie 1923. — București.

CUVÂNT ÎNAINTE

O carte ca aceasta, în care nu se expun nici teorii, nu se susțin nici doctrine și nu se speculează nici principii; o carte ca aceasta în care sunt descrise, astfel cum a înțeles să le aștearnă pe hârtie martorul atâtor întâmplări și fapte, pe care le-a văzut și trăit, — nu are nevoie de prefață.

Ca să scrii unei cărți o prefață, trebuie ca aceasta să aibă cel puțin pretențiunea unei opere de literatură, dar cum o astfel de lucrare nu se prezintă de cât sub forma modestă a unor impresii de momente câștigate, simțite și trăite în cele mai grele ca și în cele mai frumoase zile din războiul pentru Intregirea Neamului, ca atare cred, că nu are nevoie de cât de cea bunăvoință a cititorului, la care râvnește scriitorul acestor rânduri.

Ca o pildă însă, pentru viitorii ostași ai României Mari, ce vor avea de acum înaintea cinstea de a apăra și păstra aceea ce noi am întregit cu prețul sângelui a tot ce a fost mai nobil și mai scump din Neamul nostru, am găsit că este o datorie de a nu lăsa ca praful uitărei să acopere imaginile netăgăduit de frumoase ale bunilor mei ostași, în mijlocul cărora am trăit ceasuri de cel mai înălțător și sublim sacrificiu și din cari mulți dorm somnul veșnic, îmbrăcați cu toții și după moarte în același vâl de anonim și modestie pe care sufletele lor de viteji l'au purtat cu cinste în fața celor

mai îngrozitoare mașini de războiu și în fața celui mai barbar dușman cunoscut de veacuri.

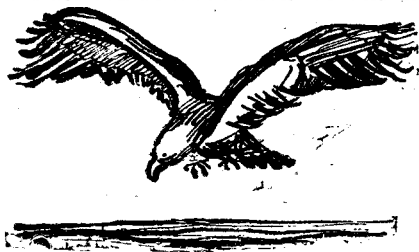
Frumoasele zile de energie și de entuziasm petrecute în toiul atâtor lupte crâncene din timpul întâilor biruinți cum și acele triste și pline de greutate din timpul retragerii și a armistițiului, au semănat în amintirea mea icoane și tablouri, pe cari m'am silit a le înfățișa în această carte istorisindu-le așa cum m'am priceput-

De voi fi isbit cu ele să fac ca să încolțească în sufletele celor ce-și vor da osteneala să le citească aceleași sentimente, pe cari le-au simțit acei ce le-au trăit, datoria mea va fi împlinită și scopul meu va fi atins.

A. I. G.

București, 1923.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Desenurile din prezenta lucrare se datoresc Domnului N. I. Alexandrescu-pictor; iar vignetele semnate N. P., Domnului N. Papadat.

LA HOTARELE MOLDOVEI

— Note zilnice de campanie —

„Trenuri trec... trec, și povara lor, pe care o duc departe, e tinerețea țării noastre, speranța căminurilor....”

BCU Cluj... Un strigăt li se desprinde de pe buze când mă văd: — ne ducem, plecăm cu bucurie, ne ducem la biruință, ca Tu să te faci Impărăteasă, Impărăteasa tuturor Românilor....”

Acesta e strigătul inimii lor, urarea pe care o trimit, urarea pe care o cred, și eu le zâmbesc îmbiindu-i cu flori pe care le strânge brațul lor viu....

....Și trec.... trec înainte....”

REGINA MARIA

LA PORȚILE MOLDOVEI

— NOTE ZILNICE DE CAMPANIE —

14 August 1916. — **Fabrica Union-Caşin.** — Abia suntem veniți din manevrele demonstrative făcute pe valea Trotușului și un ordin, de astă dată „*strict secret*”, primit la prânz, ne pune în fața unor împrejurări pe cari le așteptam de multă vreme.

În el se vorbește de: *hrana rece pe două zile ce urmează să fie dată asupra oamenilor*, de „*distribuirea a cât mai multe cartușe de războiu*”, de „*chesoane pline cu granate*”, de „*trenuri de luptă complete*”, de „*starea de asediu ce urmează să fie declarată pentru ora 16 în întregul cuprins al fabricii Union, alcătuită în majoritate de o populațiune streină și foarte îndoielnică ca sentimente, față de care se va proceda cu strictețea și severitatea cuvenită în astfel de împrejurări*”, și, de „*acțiunea ce urmează să o întreprindă regimentul pentru la noapte, când va trebui să treacă frontiera pe la Clăbuc*”.

Cum s'a primit ordinul, agenții de legătură au și început să foiască în toate părțile, ordonanțele la fel, ofițerii se găsesc în mijlocul unităților și o mișcare plină de înțeles se produce între cortările companiilor

din bivuac și între magaziile cu cartușe și echipamente.

„*Detășamentul de cicliști*” „*va rămânea însă, în interiorul fabricii, pus la dispoziția Diviziei 2 de Cavalerie*”, de la care se așteaptă un alt ordin. Până atunci, va fi întrebuințat „*pentru paza liniei ferate înguste a societății „Union” și pentru luarea de măsuri necesare față de o populațiune streină, care ne spionează la fiecare pas din umbra ferestrelor închise*”.

Și lucrurile s'au executat cu o precizie rară, astfel cum spuneau instrucțiunile.

La orele 16, fabrica Union, ce ocupă în mijlocul codrilor de brazi și între două șiruri de munți o poiană nemăsurat de mare, a fost înconjurată. În piața din fața cantinei au fost adunați toți locuitorii, femei, copii, bărbați; li s'a vorbit de situațiunea excepțională în care se găseșc, de măsurile pe cari am fost siliți ca să le luăm și mai ales de datoriile lor în astfel de împrejurări. În urmă, s'a făcut triarea celor bănuți, instalarea de santinele la uzină, la podurile drumului de fier; iar când noaptea veni să îmbrățișeze cu întunericul coamele munților și zidurile clădirilor, o liniște suspectă se lăsă peste întreg ținutul.

Din acel moment lucrurile se lămuriseră, iar sufletele noastre izbăvite de sarcina unei griji purtate neîntrerupt timp de doi ani de zile, primiau cu încredere și bucurie cinstea evenimentelor ce aveau să urmeze.

Războiul începuse.

15 August. — **Fabrica Union.** — Astă noapte la orele 12 prin jandarmul locului am fost vestiți de decretarea formală a mobilizării; iar odată cu răsăritul soarelui, au și fost trimiși cei dintâiu internați spre taberile din Ialomița.

Trenurile societății vin și pleacă după ordinele noastre; și pentru mai multă siguranță la fiecare mașină s'a instalat câte o santinelă.

Despre destinațiunea operativă ce urmează a i se da unității de cicliști până acum n'a venit nimic

hotărît. Suntem într'o nesiguranță puțin plăcută cu atât mai mult cu cât ostașii Regimentului 8 Vânători, din care până acum am făcut parte, vor fi sărbătorind deja prin salve și în sunetul trompetelor victorioase, bucuria nemăsurată de a fi cei dintâi luptători pentru desrobirea fraților de peste hotar.

Din culmile munților cobor primii răniți de ai noștri și primii prizonieri de ai lor; și unii și alții veseli și bine dispuși. Vânătorii, după cum aflăm dela cei dintâi, au înaintat ca o furtună, trecând ușor peste elementele de apărare ale dușmanilor. Intrebările noastre îi copleșesc, iar bunătățile aduse de femeile rămase neinternate, pe unii îi fac să uite durerile rănilor, iar pe alții grija robiei.

Seara ne sosește plicul cu ordinul de concentrare. Va trebui ca mâine la orele 12 să fim la Onești, unde vom întâlni cartierul diviziei.

Se iau măsuri de plecare, se pregătesc mașinile, iar sub umbrare încep a se strânge corturile albe ca fluturii, în ~~fumul~~ focurilor aprinse, în preajma cărora soldații se adună pentru a-și tăinui dorurile.

Am adormit abia în ziuă, gândindu-mă la ce va aduce ziua de mâine.

16 August. — **Onești.** — La 6 am fost în picioare. La 9,30 am plecat. Detașamentul așezat în linie pe marginea șoselei umbrită de brazi e poate una din unitățile cele mai frumoase ale armatei. Două sute și mai bine de cicliști cu armele în bandulieră, în uniforme noi și cu cravate fâlfâitoare la gât, se țineau cot la cot, mașină lângă mașină, roată lângă roată, formând o linie în spirală.

Inițiativa formării unor astfel de detașamente volante, foarte ușor de manevrat chiar pe drumuri impracticabile și pentru cari noțiunile de timp și distanță sunt mai puțin importante decât pentru ori care altă armă, fac ca unitățile mari de cavalerie să aibă ori când la îndemână o putere de foc apreciabilă dacă sunt bine înțelese întrebuintate judicios. Germanii au

avut batalioane întregi încălecate pe mașini pliante și ușoare, cari la vreme de nevoie puteau fi purtate în spate fără ca ciclistul, care trebuie să fie și un infanterist de mână întâiu, să suporte o greutate prea apăsătoare. Noi însă, cu un material de sisteme foarte diferite și puțin practic, majoritatea mașinilor fiind cumpărate fără un studiu prealabil, câteva luni înaintea concentrărilor din regiunea Cașinului, am avut în nenumărate rânduri prilejul să simțim urmările acestei lipse de experiență.

La Onești găsim cartierul diviziei. Un ofițer trimis de la comandament să ne întâmpine, ne fixează sectorul cantonamentului nostru: „*trupa va ocupa partea de West a satului, ofițerii, sălile goale ale castelului*”

Nici nu știu cum a trecut ziua.

Sunt ceasurile 11 din noapte și totuși în sat foesc în toate părțile soldați; câinii latră disperați, focuri aprinse prin curți trimit spuze de scânteii; pe sub șoproane caii strănută, iar dinspre șoseaua Adjudului ce mână la Oituz, se aude un huruit greu de camioane și coloane ce trec pe urma trupelor plecate.

Am adormit târziu, învâliți în mantăli, pe parchete mucedde, cu gândurile la cei rămași acasă, și legănați când de visuri frumoase de izbândă, când tresărind de grijile fantastice, pe cari nu le mai încercasem până atunci.

18 August. — Szaszfalu. — La 6 am plecat din Onești, încadrați de trupele diviziei, cu destinația Brețcu; aici va trebui să cantonăm pentru la noapte. Marșul e anevoios, praf, cald și oboseala pedalei storc siraguri de sudoare de pe fețele vesele ale cicliștilor. Satele trec în fuga roților ce strălucesc în soare ca diamantele. Flori, fructe, lapte, apă și bucuria negrăit de mare a locuitorilor ne întâmpină pretutindeni, ne urmează și ne petrec din ochi, până ce dispare și cel din urmă soldat după cotitura uliței, sau în valuri de praf. Un entuziasm atât de sincer, atât de nestă-

pânit, și atât de înflăcărat a cuprins toată lumea, încât fetele ne asvârl flori, sau ni le întind din fugă, punându-se de-a curmezișul drumului, femeile ne îmbie cu cofăele de lapte și apă, iar prin privdoare sau porțiți unchiașii sprijiniți în toiage și babe cu mâna streășină ne trimit vorbe de îmbărbătare și de curaj.

Bogdăneștii, Grozeștii, Herestrăul, Hârja, trec ca pe un film. Micile opriri și halte fac ca lumea să se adune în juru-ne și atunci întrebările încep să curgă fără sfârșit, și curiozitatea să cuprindă pe toți. Fiecare vrea să știe, fiecare vrea să afle unde au ajuns dincolo ai noștri, cum merg luptele, dacă sunt mulți morți și în ce direcție mergem. Noi, ce le putem spune, poate mai puțin chiar decât știu și ei.

Trețem pe la gura văiei Leșunțului, iar la ora 13,30 suntem la bariara frontierei: Șoșmezo sau Poiana Sărată.

Ne facem cu toții cruce; un sentiment de mândrie ne stăpânește și totuși o grijă netălmăcită se citește în ochii soldaților ce merg pe jos, cu mașinile la mână, în coloană de marș și în pas de defilare, cântând „*Deșteaptă-te Române*”. Camarazii Regimentului 13 Ștefan cel Mare ne primesc cu „Uraa!”, fără de sfârșit, iar femeile și unchieșii din Poiana Sărată își șterg lacrimi, unii de bucurie, alții de duiosie, mulți însă cu gândul la cei ce lipsesc de lângă ei și n’au prilejul să se împărtășească de aceste clipe mari, frumoase, exaltate, cari au din măreția unor zile ce nu se întâlnesc de cât odată într’o mie de ani.

Să știi, că sute de ani atâtea generații au zămislit și au încălzit prin jertfe și prin sângele vărsat neconținut veacuri de-a-rândul un ideal, pe care tu ai fost ales de Dumnezeu dintre toți să-l împlinești și să vezi cu ochii aceea ce părea a avea.

Să știi, că tu ești solul trimes al celei mai sublime idei, — desrobirea — pe care s’o aduci ca dar în cântece de biruință, chiar dacă ai presimți că dela cei dintâi pași vei fi învinsul soartei și alții vor fi acei ce se vor bucura de roadele jertfei tale, nu e lucru

puțin, și un astfel de entuziasm înflăcărat și sincer, nu se trăiește de multe ori în viață !

Nu pot să-mi dau seama, dar nu știu cum, de atunci ori de câte ori îmi amintesc de aceste momente, pe cari le-am trăit cu atâta intensitate, fiori îmi străbat corpul și parcă simt cum în urechi răsună la olaltă în ritmul „*Deșteaptă-te Române*”, urale, chiote de bucurie și în față văd cum se perindă mulțimea ostașilor plecați : înalți, mândri, viteji, dintre cari mulți nu s’au mai întors înapoi.

Lângă mine sergentul Vlej, de loc din Poiana-Sărată, fugit de un an din oastea honvezilor cezaro-crăești își îmbrățișează în delirul unei bucurii de nedescris părinții bătrâni ce-l așteptau privind mereu în zare, rezemați de stâlpii vopsiți ai barierei. E o scenă atât de duioasă și de mișcătoare încât storce lacrimi și celui mai tare de fire.

La ora 16, sub umbra unor răchite dese din marginea Oituzului ce curge melancolic și potolit în pătisorul îngust de prundiș galben, luăm masa, cântăm și scriem acasă.

Defileul trecătoarei Oituz lung de câțiva kilometri este semănat cu tuburi de cartușe și cu cutii goale de conserve. Poduri svârlite în aer, peste cari apa triumfătoare clocotește sgomotos, ne întrerup din când în când goana și ne silesc să trecem prin apă și să ne cățărăm de pietre.

Munții se ridică prăpăstioși deoparte și de alta, iar brazii trimit din înălțimea maiestoasă a măgurilor un miros de rășină adormitoare.

Soldații lui 13 Infanterie lucrează de zor la refacerea podurilor ; tunurile sunt trecute cu mari greutate și cu o dibăcie rară, iar caii așteaptă cu neastâmpăr să le vină rândul.

Un șir de camioane vor întârziă până mâine în zori, când se crede că trecerile vor fi gata.

La 16,30 începem să urcăm Maghiorușul. E cald, e greu de urcat și oamenii au început să cadă de oboseală ; unii rămân în urmă, iar pe alții nu-i mai ajută

de loc puterile. Soarele e prea puternic, iar greutatea bagajului te supune la sforțări mari.

Din vârful muntelui urcat în spirală, privind în jos se văd sate presărate, biserici scânteind, un oraș își strălucește zidurile albe ca argintul, iar câmpia vărgată cu culori, în care stăpân este mai mult galbenul, se întinde lină fără nici o colină, până sub poalele munților depărtați, ce par a fi desemnați cu negru pe orizontul albastru, scăldat în apusul feeric al unei zile senine și fără nici o adiere de vânt. De bucuria priveliștei, mașinile aleargă nebune la vale, sfârșind pe pietrișul neted ca asfaltul. Pe o culme în stânga, întâlnim Regimentul 25 Infanterie, ce poposește la umbră; iar pe întinsoarea întregului scoboriș, de sus și până la poale, tranșeele încercuiesc și leagă prin rețele de sârmă răsturnate, șoseaua, ce poartă urmele luptelor date în retragere de Unguri.

Cel dintâiu sat prin care trecem e Brețcu; are geamurile sparte, iar printre gratiile de ferestre atârnă stegulețe albe, — semnul păcii. Satul pare a fi pustiu, cu toate acestea printre porțile întredeschise ochi mărunți scormonesc amurgul. Rar de mai trece pe uliță, vre-o babă îmbrăcată în negru, încolo, câinii ne petrec urlând a pustiu și câte o pisică speriată fuge ca o săgeată prin fața noastră, furișându-se după ulucile caselor.

Odată cu seara am ajuns la Szaszafalu. Ne oprim într'o curte părăsită unde casa devastată de Honvezii ce-au ocupat-o în timpul retragerii ne pune în fața celor dintâiu semne ale războiului. Aici găsim Regimentul 6 Roșiori, o parte din cartier și detașamentul de mitraliere. Târziu, în jurul acestei curți se adună întreaga divizie.

Toată noaptea sosesc regimentele și coloanele ce prind forme fantastice în lumina flăcărilor de focuri aprinse, unde se pârjolesc porci și păsări.

Ne culcăm afară în pae; căp. M., loc. S., subloc. G. și eu, după ce la ora 23 primim ordinul de operație de a doua zi și după ce ne inspectăm oamenii adormiți

în cântecele de bucurie ale călăreților ce bușonează caii.

19 August. — **Kezdy-Vasarhely.** — Operațiunea ce urmă să aibă loc astăzi s'a amânat; ordinul operativ dat de Divizia de Cavalerie prin care se hotărâ ca detașamentul nostru să se deplaseze în defileul de la Torya pentru a pune stăpânire pe el — 15 klm. distanță de Kezdy Vasarhely — a fost contramandat. În schimb plecăm la Kezdy-Vasarhely unde vom trece provizoriu sub comanda Regimentului 8 Vânători.

Până la amiază ordinul este executat.

Masa, pe care o luăm la popota vânătorilor are o însuflețire de adevărată camaraderie. Ofițerii ne povestesc luptele avute, ne întrebă despre impresia, pe care a făcut-o războiul în țară, de noutățile de acolo, iar colonelul G., comandantul regimentului — un om de o bunătate rară și de un spirit și judecată distinsă — își privește cu bunăvoință camarazii, îi ascultă și pentru fiecare are câte un zâmbet de părinte și frate mai mare.

Kezdy-Vasarhely este un oraș mărișor, compus din secui și evrei, evacuat de autorități, cu magazinele închise pretutindeni și cu aceleași stegulețe de pace meschină. Pe uliți nu se văd decât câțiva bătrâni și servitoare. Singura clădire, un hotel în centru cu un nume unguresc, ce-mi scapă, e deschis și n'are la ferestre obloanele închise, încolo tăcere, liniște și o atmosferă tristă de pustiu apasă peste tot ca în urma unui foc.

La orele 15, vânătorii primesc ordinul de a ocupa defileul dela Bücsad. Ne-am pus imediat în marș și până seara abia am fost în Al-Torya, un sat lung și complet evacuat. Se instalează avant-posturi, se iau măsuri ca restul regimentului să rămână în cantonament de alarmă, iar peste un ceas satul era cufundat în odihnă.

20 August. — **Bücsad.** — La 6 dimineața, ne-am pus în marș urmând itinerariul stabilit ieri: Karatna,

Fel-Torya, Volal — saté săcuești așternute ca niște caracatițe sub poalele de măguri ce se îngustează din ce în ce înfundându-se în defileu.

Până la Balvanios-Fürdo urcăm mereu, aproape trei ceasuri de cale; de aici șoseaua începe să coboare, înconjurând pereții dreپți ai muntelui și tăind apoi de-a curmezișul în valea Oltului la Bűcsad.

Am fost comandantul vârfului avant-gărzei regimentului.

La ora 10 intrând în sat, patrulele inamice, singurele elemente pe cari le întâlnesc în cale, se retrag în grabă.

Mă opresc la gară, pe care o ocup cu un post tare de o grupă, iar cu restul oamenilor iau măsuri de distrugerea semaforului și a macazurilor conform ordinului primit la plecare.

Distrugerile merg repede, macazurile trosnesc sub lovitori de ciocane, semaforul cade doborât sub presiunea dinamitei, iar sărmele de telegraf sbărnaiesc sub clești și se încolăcesc pe după stâlpii ciunțiți. Când am terminat distrugerile, compania de avant-gardă deбуșă în sat. Prin aceasta, linia de comunicație între cele două axuri de retragere inamică, eră interceptată; legătura între Sepsi-Sân-Giorgiu — localități neocupate încă — tăiată, iar operațiunile noastre pe direcțiunile de mai sus pentru moment asigurate—valea Oltului căzuse în mâinile noastre.

A doua zi, comunicatul oficial apărut în gazete vesteă interceptarea căiei ferate din valea Oltului și ocuparea localității Bűcsad, unde, dacă nu am avut lupte și jertfe de oameni, dar, prin greutatele de neînchipuit ale marșului, făcut cu o repeziciune uimitoare și cu un stoicism rar în suportarea lipsurilor inerente în astfel de împrejurări, egală cu o izbândă câștigată prin arme.

Ziua s'a sfârșit intrând în avant-posturi și săpând șanțuri în fața baricadelor de pomi tăiați la gura defilelului dinspre Tușnad.

21 August. — **Kezdi-Vasarheli.** — Am veghiat toată noaptea, nu mai vorbesc de locot. S., comandantul detașamentului nostru, un om de ispravă, de caracter și cu mult sânge rece, care a alergat tot timpul pe linia avant-posturilor, pe când bunul meu camarad de școală sublt. G., transilvănean de origină, tremura de frig în post mic.

În urma ordinului venit astă noapte, care spunea că: „*Regimentul 8 Vânători fiind prea izolat și în acelaș timp mult deplasat față de linia de înaintare a trupelor amice, urmează ca să reocupe de îndată localitatea părăsită în ajun*”, la 2 noaptea, pe un întuneric ca cerneala, încep să transport cu zece oameni cele peste două sute de mașini, dincolo de sat la un klm., în gura defileului spre Torya.

Până seara am fost din nou în Kezdy Vasarhely. Dacă în adevăr acestea sau altele au fost considerațiunile de ordin tactic, și strategic, cari au impus manevra de mai sus, n'am putut afla nici până azi, fapt cert este că pentru noi a fost un semn rău, de care ne-am adus aminte cu toții tot timpul campaniei.

Suntem izolați și de țară și de cartierul diviziei. Singurile știri sunt ordinele laconice, pe cari le așteptăm cu o nerăbdare copilărească. Timpul ni-l petrecem vizitând orașul. Populația a început să se obișnuiască cu noi, prăvăliile să se deschidă, obloanele să se ridice, iar seara, unde și unde, prin perdele lăsate se furișează în întunericul străzilor câte o licărire de lumini anemică, difuză, fricoasă.....

24 August. — **Kezdi Vasarhely.** — Regimentul 8 Vânători a plecat ieri noapte pe valea Cazonului. Ordinul a venit la 2 noaptea, iar la 3 erau plecați. În acea regiune luptele se dau de două zile cu o îndârjire și cu o îndărătnicie ne mai pomenită.

Noi am rămas iarăși la dispoziția Diviziei de Cavalerie, care ne trimete cu Regimentul 8 Roșiori, să ocupăm prin posturi mici, defileurile dinspre Barot și Malnaș, urmând ca restul detașamentului să staționeze în Micu-Uyfalu.

Abia astăzi au venit știrile cu victoriile câștigate de ai noștri în valea Cazonului și cu înaintarea plină de izbândă spre Cic-Sereda.

Și de astă dată sunt tot în vârful avant-gardei.

Ne oprim la Micu-Uyfalu; în timp ce un post mobil de cicliști pleacă la Malnaș, și un altul mai puternic spre Barot pus sub comanda mea. Înaintea noastră două recunoașteri de ofițeri călări pornesc împânzind drumurile. Patrurile aduc prizonier un husar călare, restul recunoașterii a scăpat prin fugă.

Satul e la fel ca și celelalte de până acum, secuesc, cum e toată regiunea „*Tinutul celor Trei Scaune*”; numai preotul e român, care, când ne-a văzut, i-au izvorât lacrimi de bucurie de sub sprâncenile stufoase și cărunte.

Noaptea am petrecut-o cu cei 40 de cicliști, în defileu la 2 kilometri departe de cantonamentul trupelor, clănțănind de frig și străjuind munții.

În ziuă, m'am pomenit cu patrurile trimise în recunoaștere, venind peste noi urmate de un foc viu de arme. Ce se întâmplase? Câteva patrule tari de husari, încercase să pătrundă în defileu, și de aici groază, panică, focuri și neliniște. Am luat oamenii, i-am reîntors de unde venise și prin focuri am pus Ungurii pe fugă. A fost singura panică petrecută în tot timpul războiului între oamenii detașamentului nostru.

25 August. — Defileul dela Barot. — Și noaptea aceasta am petrecut-o ca și precedenta, gata la orice detunătură de armă, la orice foșnet, și la orice schimb de santinelă. Deși suntem abia în August, cu toate acestea aici, un frig umed ne străbate prin oase, amorțindu-ne corpul. Ne înviorăm abia cu sosirea celor dintâiu raze de dimineață.

Între timp, săpăm pe malul Oltului tranșee și baricadăm eșirea defileului. Sub securile cicliștilor brazii cad astupând șoseaua, iar sârma ghimpată se țese încurcat între abatisele ascuțite și între tulpini într'un paianjeniș des. Din loc în loc așezăm snopi de grâu, clădindu-i unii peste alții, ca niște torțe enorme,

iar peste Olt aşternem o punte trainică legată din stâlpii de telegraf tăiaţi ai drumului de fier alăturat. Seara sunt schimbat prin camaradul sublt. G.

26 August. — **Micu Uyfalu.** — Recunoaşterea de călăreţi şi ciclişti plecată sub comanda căpitanului D., din Regimentul 8 Roşiori la Barot, a fost primită de pe înălţimea ce-l domină pe dreapta cu focuri violente de armă. Noi avem trei soldaţi dispăruţi, cinci maşini pierdute şi un soldat rănit — Postelnicu — care se întoarce abia a doua zi, târându-se, istovit de puteri şi sleit de sânge. Evacuat la ambulanţa divizionară nu l'am mai văzut decât abia peste două luni.

29 August. — **Micu Uyfalu.** — Plec în recunoaştere spre Bacszon şi Bibarczfalu. Până aproape de Barot nici o rezistenţă.

Din ţară nu avem veşti de 14 zile. Mă gândesc la grija celor de acasă şi la nerăbdarea cu care vor fi aşteptând măcar un rând aşternut în fugă.

30 August. — **Micu Uyfalu.** — O întâmplare frumoasă : patrula noastră de recunoaştere plecată pe linia ferată în direcţia băilor Sicului, se întâlneşte la stupăria unui canton cu o patrulă de cinci honvezi veniţi la miere. Cum îi surprinse, cu armele atârdate după gât, ai noştri le strigă : „*mâinile sus*”, Ungurii se supun, sunt dezarmaţi, şi peste un ceas erau cu toţii la Micu-Uyfalu cu degetele încă pline de miere.

Până seara au fost trimişi la comandament. Vestea căderii Turtucaei cu peste 10.000 de prizonieri şi cu materialul corespunzător vine ca o bombă în mijlocul entuziasmului nostru.

De eri aveam o presimţire, şi iată presimţirea s'a împlinit. La masă nimeni nu vorbeşte ; cu capetele aplecate în jos, furaţi de gânduri, ne închipuim grozăvia acestei nenorociri. Se povesteşte că Bulgarii au fost cu răniţii şi prizonierii noştri, de o sălbătăcie ne-

închipuită, le-au scos ochii, au fost spintecați; iar prin sate femeile au svârlit cu apă clocotită în acei cari mai puteau să se miște.

Soldații au înțeles imediat că este ceva la mijloc și aceiași tristețe crudă s'a așternut peste chipurile lor până acum mereu vesele.

2 Septembrie. — Micu Uyfalu. — Sunt bolnav de trei zile de o gripă căpătată în urma ultimelor avant-posturi; chinină, comprese și îngrijirile frățești ale bunilor mei camarazi, mă pun din nou pe picioare.

Noutățile venite eri despre luptele ce se dau în direcția Racosului, se confirmă. Altele sosite astăzi aduc știrea luptelor pline de victorie din jurul Homorodului și a Köhalmului. Bucuria noastră crește cu atât mai mult cu cât la ceasurile 11 primim ordinul ca să plecăm cu Regimentul 2 Roșiori în direcția Cic-Seredei.

Ploaia căzută în zori a răcorit temperatura și a înveselit câmpul. În înălțime fășii de ceață se sbat în sufletul iureș al vântului, rătăcind printre zănoage și plutind deasupra brazilor. Din depărtare munții par că mocnesc un foc ce isvorăște numai fum.

Două jurnale „Dimineața” și „Naționalul” dela 25 August, aduse de un soldat venit din țară, trec din mână în mână, iar la popotă se citesc cu glas tare pentru ca veștile să fie aflate cu înlesnire de toți. În ele se vorbește de entuziasmul mobilizării și de bombardarea Bucureștilor, de către zepelinurile nemțești. Moartea eroică a l-tului Niță B. Ștefan și rănirea căpitanului Vârtejeanu Artur, ambii din 9 Vânători și foștii mei camarazi de regiment, produce o consternare explicabilă între acei ce-i cunoșteau.

Seara ajungem în Cik-Tușnad, după ce am străbătut partea cea mai frumoasă din regiunea „*Celor Trei Scaune*”. Tușnad-Fürdő, sau băile Tușnadului, așezate între două șiruri înalte de munți acoperite cu brazi deși, printre care răsar ochiurile albe ale vilelor așezate în amfiteatru, înconjurată cu mirositoare gră-

dini de trandafiri înfloriți. Jos, alături de firele negre ale drumului de fer, Oltul svâcnește printre pietre copilăros și negru în umbra brădetului. Tușnad-Fürdo este pustiu, vilele sunt evacuate, cele mai multe înfățișează privediștea grabei fugarilor, cari n'au luat decât ce au avut nevoie, lăsând în urmă totul în seama nimănui, astfel cum i-a apucat vestea ofensivei noastre.

În Cic-Tușnad cantonăm la un ungar urât și hărățagos, ce ne întâmpină cu „*nemtodom romano*” și „*nem sabot*”. Oamenii intră în cantonamente chiuind și fluturând batistele de bucuria repaosului.

Târziu, când oboșiți de cale ne-am desbrăcat după aproape zece zile dormite încins, printre ferestrele deschise dela vecinul de alături un gramofon cântă în noapte un „*ceardaș*”, în timp ce bătători înfundate de bocanci frământau o horă neastâmpărată, vioaie și voinică.

3 Septembrie. — **Cik-Sereda.** — Lupte înverșunate la Odorhei. Continuăm marșul spre Cik-Sereda prin sate secuești întinse și bogate. Bejănarii au început să se întoarcă acasă. La fiecare pas întâlnim coloane de fugari cu carele încărcate de bagaje, copii țipând din urmă, alături de purcei, de vaci cu vițeimici și de un întreg lanț de femei cu broboade colorate ce strigă îndemnând boii, într'o limbă grea, anevoioasă și plină de accente ascuțite. Vitele sunt de o frumusețe ce nu se întâlnește în țară, cu pete roșii, mari, greoaie, seamănă celor de Elveția. Dela Cic-Tușnad valea Oltului se deschide resfirând sate ca Verbesul, Cic-Csatoszeg, Sân-Simion, Szt-Imre, Cic Szt-Kiraly, Poklondfalva, Cic-Zsogod, ce se țin lanț pe marginea șoselei, gospodărie lângă gospodărie, despărțite prin curți largi, în cari aleargă și roesc copii blonzi și rumeni, cari, când ne văd, țipă și se ascund pe prispe.

Dela Poklondfalva două ghebe de dealuri abrupte ies în calea șoselei ca o trecătoare curioasă.

În Cic-Sereda găsim cartierul diviziei, celelalte

regimente de călăreți cantonează în satele de prin împrejurimi.

Toată lumea se află într'o stare de surescitare și enervare explicabilă. De atâtea săptămâni alergăm pe drumuri, cutreerând satele și munții fără ca să avem vre-o ciocnire mai serioasă cu inamicul.

Cât vom stă și aici nimeni nu știe. Unii, ne spun că vreo săptămână, alții, mai puțin. Fapt cert este că divizia noastră, în misiunea ce o are de a face legătura între armata de Nord, care luptă cu aripa stângă pe linia Cik-Sereda, Odorhei și, Armata II-a, care acționează cu dreapta pe linia Barot-Köhalom-Baranycut, este în funcție de soarta luptelor din jurul Odorheiului. Ori, cum până în prezent luptele din jurul Odorheiului nu au intrat într'o fază decisivă, va trebui să așteptăm.

În războiu, împrejurările sunt atât de nestatornice și se schimb atât de ușor și cu ele ordinele se succed, se completează și se revoacă atât de des, încât nimeni nu poate fi prooroc, de aceea ne resemnăm și ne lăsăm în seama lor.

Cik-Sereda a fost teatrul unor lupte sângeroase. Aceasta o arată casele bombardate unele până la ruina complectă, pereții găuriți de plumbi, tranșeele răscolite din jurul orașului cât și acelea din cartierele mai mărginașe, sârma rețelelor ce se țese între șirurile de pari răsturnați și ruți de breșe.

La barieră, pe zidul alb al unei clădiri lungi, în litere groase de cărbune se citește „*Calea Vânătorilor*”.

Cu cât pătrunzi în mijlocul orașului, cu atât se văd mai des case arse, jefuite, lucruri svârlite pe ferestre desțâțanate și o tristețe sarbădă și îngrozitoare domnește peste tot. Nu întâlnești pe nimeni; populația a fost evacuată, familii întregi, copii, bărbați, săraci, au fost luați în retragere, amăgiți sau sfătuiți de honvezi să se ascundă prin poduri, spunându-le că vin Rușii; iar în urmă, casele goale au rămas în seama lor. Ce au făcut prin ele o arată această priveliște

dureroasă. Mai târziu s'au convins cu toții și au început să se reîntoarcă pe la căminuri; eră însă prea târziu.

În sectorul cantonamentului nostru nu se află decât o singură casă întreagă și nejezuită de honvezi; acea, pe care o locuim noi. Proprietarii lipsesc. O babă sbârcită la față, însoțită de o fetiță cam de vre-o 11 ani, se pun în grabă la dispoziția noastră pentru ca să ne gătească masa. E servitoare, iar fata îi e nepoată. În trăsura cu care au fugit stăpânii n'a mai fost loc și pentru ele și atunci au rămas în grija Domnului.

6 Septembrie. — Cik-Sereda. — Ocuparea Odorheiului. Bubuitul tunului se aude din ce în ce mai departe. Vremea a început să se răcorească simțitor, bruma e groasă, iar diminețile ne silesc să luăm între umeri dolmanele. Timpul ni-l întrebuițăm în repararea mașinilor stricate în marșuri, în câteva ceasuri de instrucție și în vizitarea Cik-Seredei și a localităților din jur.

Curios lucru, nu cred să se afle vre-un neam mai șovinist ca Ungurii. Bibliotecile tuturor școlilor, pe care le-am văzut, nu cuprind decât cărți scrise în ungurește. O carte n'am întâlnit scrisă în altă limbă; Molière, Corneille, Racine, Dante, Tolstoi, Shakespeare etc., toți numai în traducere ungurească.

Astăzi descoperii un fapt impresionant: într'un ungher al pieții de lângă casa pe care o locuim, două cruci galbene, de brad, cioplite la fel, păzesc la căpătâiul a două morminte fără nume. Pe brațul fiecăreia atârnă câte o coroană veștedă ce-și leagănă foile în boarea vântului. Pe una se află scris: „Soldat român necunoscut mort pentru țară”, pe cealaltă: „Soldat ungher necunoscut mort pentru patrie”¹⁾.

Cine vor fi fiind cei adormiți pe veci, cum s'o

1) Inscripție scrisă în ungurește.

fi făcut că moartea i-a înfrăţit, nimeni nu ştie şi totuşi puţinele slove măsgălite pe lemn vorbesc atât de mult încât inconştient mă descopăr în faţa acestor două jertfe anonime; şi o întreagă filosofie asupra rostului vieţii ca şi asupra veşniciei morţii îmi sbuciumă mintea.

Cine ştie, poate nici nu s'au văzut şi nici nu s'au cunoscut vreodată; la fiecare aceeaşi ură firească trebuie să le fi încolţit inima când au pornit la războiu. O mânie reciprocă trebuie să-i fi cuprins când cel dintâiu glonţ le va fi şuerat pe la tâmpile şi o sete adâncă de răsbunare trebuie să-i fi sbuciumat când cel dintâiu obuz le va fi svârlit ţărâna în faţă. Şi cu toate acestea, pe deasupra tuturor împrejurărilor protivnice şi în afară de orice sentiment de duşmănie logică, fatalitatea morţii, mai puternică ca toţi şi ca toate, i-a aşezat alături, îmbrăţişând din bulgării aceluiasi pământ primitiv şi ospitalier, adormiţi sub umbra acelorasi trandafiri mirositori, ca doi fraţi ce au crescut la un loc, ce s'au iubit şi cari au dorit ca şi dincolo de hotarele morţii să fie îngropaţi sub aceeaşi glie.

Şi totuşi câtă ironie în soarta fiecăruia!....

7 Septembrie. — **Cik Sereda.** — Pentru astăzi singurul fapt divers este comunicatul oficial: „*Inamicul a atacat cu forţe superioare în valea Streiului, unde ne-am retras puţin. În Dobrogea un atac a fost respins la Enigea lângă Cobadin*”.

12 Septembrie. — **Cik Sereda.** — Se vorbeşte de începerea unei ofensive viguroase pe întregul front transilvănean.

Vine comunicatul oficial din ziua de 10 curent: „*Pe frontul de Nord şi Nord-Vest: la Dorna Vatra ne-am apropiat de tranşeele duşmane; spre Căliman ai noştri au înaintat. La Sud: focuri de tun; la aripa noastră stângă după o acţiune energică Bulgarii s'au retras. La sfârşitul bătăliei din ziua de 7 c., s'au strâns 5000 de puşti*”.

Și cu toate acestea noi stăm, facem cantonamente, instrucție și așteptăm ordine!.....

Seara la popotă vine vestea căderii Constanței. În ochii tuturor ofițerilor răsar lacrimi și o liniște ca în jurul unui sicriu se leagănă tot timpul mesei. Ne-am despărțit ca la o îngropare și am intrat în cantonamente, fiecare închiși în cetățuia gândurilor triste.

15 *Septembrie*. — **Ege**. — De trei zile suntem în marș, străbătând munți, defileuri, și răscolind prundișul drumurilor.

Trupele Diviziei a 7-a împingând viguros inamicul la Vest de Odorhei, divizia noastră a primit ordinul să înainteze pe axul Cic-Sereda—Olah—Falu—Lövete, Canyon—Sighișoara și să învâle pe la Sud pozițiile inamice ce se găsesc în fața Diviziei a 7-a.

Astăzi, în zori, la ora 4, ne-am pus în marș, părăsind Oltul, pe malurile căruia am străjuit zi și noapte timp de șase zile gura Barotului; Oltul, pe care l'am auzit trezind cu vuietu-i sălbatec liniștea codrilor de brazi și îngânând fâlfâitul păsărilor de pradă.

Abia se lumina de ziuă și noi eram deja în coloană, așteptând trecerea Brigăzii 4 Roșiori la punctul inițial.

La ora indicată în itinerar am plecat, iar cicliștii, încălecați pe roatele ce sclicesc în cele dintâiu raze ale soarelui bine-cuvântat, aleargă mișcând ritmic din pedale, apăsându-i înainte și ca purtați de vânturi sboară pe șoseaua albă fluturând din cravate.

Înșirați doi câte doi, lanțul roților ușoare, desfășurat în lungul drumului aci se întindea, aci se strângea, fiecare părea un ine; iar când începurăm să urcăm, din vârful muntelui chel, ceata vânătorilor călări semăna cu un șarpe uriaș cu solzi de argint; căci roțile mașinilor noastre nu răscolesc nici praf, nu fac nici sgomot, ci un fâșâit prelung, ușor, ca de aripi misterioase ține atâta vreme, până ce se pierde și cel din urmă ciclist.

După un ceas de mers făcurăm o haltă, Pe lângă noi trecu brigada de roșiori a generalului S., O lăsarăm să treacă înainte și apoi o pornirăm pe cărarea din marginea șanțului, înșirându-ne în lungul escadroanelor pe fâșia îngustă ca un râu de munte, șerpuiind aci pe după colțuri șubrede de stâncă, aci urcând peste vre-un gheb de munte pleșuv, ocolind satele și tăind pădurile.

În depărtare se auzea din ce în ce mai lămurit bubuituri surde de tun, iar din urmă, o ceață groasă și fumurie agățată de crestele munților, se ridica încet sdrențuind orizontul. Când însă soarele răsări deabinelea, și începu să-și reverse tot bielșugul de căldură, praful, până atunci ascuns sub roua nopții, prinse a se urca în valuri de nori, purtat de un vânt ușurel dinspre Miază-Noapte, în timp ce fețele noastre se îmbrobodiră cu o promoroacă de praf gros și nesuferit, iar coloana se destrămă la intervale scurte, în fluturările din cap ale cailor, în glumele ostașilor și în sfatul ofițerilor. Peste o jumătate de ceas munții ne îmbrățișară și o priveliște de peisagii rari începu să se desfășoare pe măsură ce înaintam. Sus, se ridica pădurea nepătrunsă, cu unii brazi drepti și țanțoși, cățarați și înfruntând stâncile, cu alții doborâți de vânturi și șivoaie, sau, zăcând în neștire doborâți pe coaste și acoperiți de mușchi. Jos, în adâncime, se auzea gălgâitul zvăpăiat al unei ape, întretăiat mereu de sgomotul pietrelor stârnite de roțile noastre ce se rostogoliau în albia cristalină a pârâului.

La o cotitură ne oprî în cale un convoi de răniți; câți-va aveau fețele cu totul ascunse în dosul bandajelor albe; unii gemeau sub coviltirul destrămat al ambulanțelor, iar cei mai mulți cu răni ușoare, păreau veseli, râdeau, glumeau, făceau semne hazlii și nu se sfiau ca să ne ceară țigări, tutun, foite.....

După două ceasuri, ieșeam din defileu părăsind pereții drepecți de stâncă roșie, umbra răcoroasă a pădurilor și priveliștea minunată a brazilor. Săgeți de lumină ne potopiră și ca prin sticla unui ochian ni se arătară din înălțimea muntelui, întreg Ardealul cu câmpii verzi, sate cu acoperișuri smălțuind în soare, turnuri ascuțite de biserică în felul bastioanelor de fortărețe și drumuri întinse la nesfârșit ca un păienjeniș de fire albe.

În fața celui dintâiu sat întâlnit, Olah-Falu, pe partea stângă a drumului, un rând de morminte, grupate câte trei, și înconjurată de grilaje noi, adăpostesc oasele soldaților noștri uciși în luptele date pentru ocuparea satului.

Cum treceam pe acolo, și cum era și timpul unui repaos, ne-am oprit. Un regiment de infanterie bivacat în preajma lor și adunat în careu în jurul mormintelor asista la parastasul celor morți.

Am renunțat la repaos și adunați în coloană, ne-am așezat la o aripă din careu. Preotul tocmai se pregătea pentru slujbă. Un vânticel ușurel se juca în părul pletelor lui sure. Capetele se descoperiră și o rugă lină, duioasă, o melodie înceată, nasală, apoi din ce în ce mai tare, mai energică și mai apăsată, ca un șivoi nestăpânit începu să curgă isvorând cuvinte adânci, cucernice, sfinte, de pe buzele bătrânului. Unii ostași lăcrămau, alții priviau spre pământ, iar cei mai mulți, aveau ochii ațintiți spre crucile neclintite, mute, de pe care se desfăcea în linii subțiri numele celor prăznuiți. Și în acel moment de reculegere, de smerenie și de curățenie sufletească, o lume întregă lua ființă, trăia în gândurile miilor de ostași, ca și cum ar fi fost aievea, ca și cum fiecare

ar fi fost singur, înconjurat numai de vârtejul imaginilor dragi.

Fiecare își vedea bătrânii, rămași acasă, familia, logodnice scumpe scuturate de dor și atâția copii rătăciți pe drumuri. Fiecare avea câte un gând pentru cineva din urmă, pe fiecare războiul îl descleștase de lângă cineva drag. Pe mulți i-am surprins cu privirea țintuită în nesfârșit, ascultând mișcați graiul preotului ce chema în note tremurânde de emoție și în isbucniri de rugăciune tainică iertarea, binecuvântarea și ajutorul dumnezeesc pentru cei ce-și făcuse vitejește datoria ca și pentru cei ce vor trebui să și-o facă și de acum înainte. Iar când la urmă acesta rosti cuvintele: „*Doamne, Dumnezeuul părinților noștri, care-le ne-ai izbăvit din robia păgânului*”, cuvinte ce cădeau rar, magic, sonor și pline de curaj în inimile tuturor, ostașii s’au ridicat din genunchi liniștiți sufletește, încrezători în puterile lor și cu nădejdea plină în isbânda pentru care pornise la luptă.

Dintre rânduri a ieșit apoi un colonel bătrân și cu glasul liniștit, bărbătește, vorbi despre țară, de datoria de ostaș, de puterea și de vitejia Românilor, arătându-ne în zare Tisa, hotarul României de mâine. În fața mormintelor proaspete urmă apoi o defilare voioasă, în cadența vioaie a goarnei ce spinteca văzduhul până departe, ca o vestire de biruință și ca un strigăt de răsbunare pentru acei de sub glie, cari nu vor fi auzit-o răsunând atât de magic de cât în ceasul atacului.

Am plecat înainte și apoi stoluri de pasări negre să lăsară din sbor pe locul unde ne oprisem, în timp ce din dosul prafului stârnit de călăreți, crucile vitejilor abia se mai zăriau ca niște linii subțiri, șterse și nedefinite.

În sufletele noastre însă rămase imaginea și numele celor morți pentru țară.

A doua zi la amiază, am intrat în luptă; cicliștii s’au purtat vitejește, pe mulți nu i-a mai apucat

apusul soarelui din acea zi, dar Ungurii fuseseră învinși, cu tot numărul covârșitor și cu toată îndârjirea lor semeață.

Și de atunci, multă vreme m'am gândit, câtă putere morală și evocatoare de pilde avură crucile dela Olah-Falu pentru izbânda bătăliei de a doua zi. Chiar azi, când după trecere de vreme, revăd aceste note scrise atunci și re trăiesc zilele acelea de entuziasm fără măsură, și când din noianul atâtor întâmplări îmi răsare în memorie icoana telor de mai sus, un gând cucernic mă cuprinde pentru ostașii mei morți pe câmpii necunoscute, și rămași neîngropați în grija corbilor.

.

Seară am fost în Egè.

Satele Olah-Falu, Szt-Keresturbanya, Lövete, Homorod, Almaș, Karacson-Falva, Olklandul, Szt, Pal și Dalya, pe care le-am trecut fără opriri mari, decât numai pentru a lua fie masa, fie pentru a ne pune mașinile în regulă, purtau pecetea luptelor; foi de cort rupte, mantăli pătate de sânge, răniți svârlite, morminte proaspete, arme sfărâmate — războiul în toată grozăvia lui.

În Egè cantonarăăm numai cu Regimentul 8 Roșiori, celelalte unități de cavalerie, au rămas eşalonate în localitățile din urmă și prin împrejurimi. În cantonament însă, pentru odihnă nu intrăm decât târziu, sau mai bine zis nu intrăm deloc, deși am făcut aproape 60 de kilometri. S'au dat ordine ca să nu se facă sgomot, să se evite mișcările și să nu se aprindă, ca după obicei, focuri. Ungurii se află la 5 kilometri și cine știe, dacă prin jurul satului nu vor fi foind patrulare, spionându-ne, cu toate că și dela noi s'au luat aceleași măsuri pe toate direcțiile.

Ordinul de operație pentru ziua de mâine, va sosi în cursul nopții. Cartierul diviziei a rămas în urma regimentelor; legătura o facem prin cicliștii atașați

la postul de comandă. De telefoane nu ne putem folosi, distanța e prea mare, timp nu a fost de întins cablul și apoi în această regiune totul ne este vrășmaș: zadarnic flutură la geamuri steagul alb, zadarnic ies femeile cu pâine prin porți, și zadarnic se poartă ostașii noștri ca într'o țară amică, dacă în ochii tuturor flutură ura și în suflete clocotește mânia.

Satele prin cari am trecut, au avut toate obloanele și ușile închise, bărbații și copiii s'au făcut nevăzuți, doar babe ogârjite priviau mânioase prin crăpăturile porților și ragurile noastre de năluci. Barăm intrările satului prin căruțe răsturnate, prin baricade de pomi tăiați și șanțuri adânci. Adunăm clăi de pae pentru a le da foc la nevoie și abia târziu după ce se instalează și cel din urmă element al avant-posturilor adormim îmbrăcați pe pământul tare și umed de brumă, ca pe cel mai moale pat, pe care ne-a fost dat vre-odată ca să ne odihnim, fără a mai fi torturați de gânduri stranii, și fără a mai cugeta la ziua de mâine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 *Septembrie*. — **Petek**. — După marșuri, pe o vreme nespus de frumoasă, în care am străbătut mai bine de 60 kilometri și după o noapte petrecută în avant-posturi, în dosul baricadelor de pomi și căruțe răsturnate, lupta de azi a fost ca un desnodământ al încordării în care ne ținea comandamentul nostru de câțva timp.

Să mergi zeci de kilometri pe drumuri pustii cu servicii de siguranță, străbătând munți, trecând defileuri, împânzind satele și scotocind ponoarele,

fără ca să întâlnești picior din aceia ce se retrag cu o iuțea caracteristică, asmuțind populația împotrivă-ne, și distrugând totul; să cantonezi prin localități cu secuime dușmană în avant-posturi obositoare și zadarnice; să știi că dintr'un moment într'altul poți ca să intri în luptă și cu toate acestea acest moment să nu mai sosească, este o încordare de nervi pe care numai cine n'a făcut cu adevărat războiul nu o cunoaște.

De-abia aseară la Egè am aflat că astăzi vom avea neapărat o ciocnire. Aceasta ne-au spus-o veștile ștafetelor, rapoartele recunoașterilor, tunurile ce se auziau aproape și mai ales acea presimțire pe care nu ți-o spune nimeni, dar, pe care cu toate acestea o simți alături de tine, o auzi sunându-ți în urechi, și te vezi urmărit ca de ceva inevitabil.

La ora 4 am fost trezit de agentul meu de legătură și chemat la locot. S., pentru ca să ni se citească ordinul de operație, lung, pe o coloană întreagă; iar la 6 am încălecat și am pornit cu vârful avant-gardei diviziei spre Derz.

Am trimis patrulele, mi-am hotărât agenții de legătură, iar când dinspre păduricea din dreapta se auziră cele dintâiu împușcături, la început repezi și dese, apoi din ce în ce mai slabe până tăcură, în vale, din înălțimea cotei 606 se vedea Derzul, așternut și îngropat într'o perdea rară de fum subțire.

Am scoborît valea în goană nebună. Prin ulițele satului am trecut aproape sburând, până ce opriți de o grindină de gloanțe, am lăsat mașinile în marginea șanțului și desfășurați în trăgători pe creasta din stânga, am așteptat sosirea restului avant-gardei.

Numai cine n'a trecut prin gloanțe, numai cine n'a auzit vâjiindu-i pe la ureche mugetul asurzitor al obuzelor și numai cine n'a văzut icoana macabră a morților sub toate formele și în toate atitudinile, și n'a simțit fiori de ce poate să se întâmple în minutul următor, numai acela nu știe ce înseamnă cea dintâiu luptă.

Mărturisesc că nici odată nu mi s'a părut că sunt

mai mândru, mai bărbat și nici-odată nu m'am simțit mai capabil de a folosi la ceva ca în acele clipe. Sunt momente când, fără să fi viteaz din fire, simți totuși că devii cu fiecare secundă care trece și că ai fi în stare să lupți cu o lume întreagă, fără ca să ai cu toate acestea senzația morții apropiate cu intensitatea pe care o imprimă astfel de împrejurări. În aceste momente frica dispare și nici n'ai vreme ca să te gândești la ea, iar sentimentele de șovăire, de neîncredere, de nehotărîre se șterg în fața răspunderii situației, a momentului, și a vieții atâtor oameni, cari trăesc și se luptă prin ordinele, prin voința și prin exemplul tău. Viziunea propriei tale morți, ce poate să sosească din clipă în clipă, te lasă nepăsător; sub încordarea nervilor n'aștepti decât un fapt, desnodământul final al acțiunii, și stăpânit de acest gând, simți că devii un alt om pentru care nu există nici primejdie, nici moarte, nici părinți sau copii, ci acel lucru, care nu-i scris nicăieri, dar pe care-l vezi pretutindeni în jurul tău, plutind în nesfârșit și îl auzi chiar dacă nu se mai aude decât tunul, ca un îndemn șoptit de o putere neînchipuită și ca o trâmbiță de îmbărbătare ce te covârșește, te chiamă și te îmbată: „DATORIA”. Atunci, ochii îți lucesc mai viu, vocea capătă un timbru mai sonor, mișcărilor-ți devin mai energice, iar piuitul gloanțelor nu te mai impresionează, exploziile obuzelor nu te mai înspăimântă, cum nu te mai mișcă nici camarazii de alături ce se sfârșesc în chinuri groaznice. Ideia, că în astfel de clipe mărește imaginea fantomatică a morții trece înfășurată în lințoliul alb cu coasa lucitoare pe umăr, pare o ironie; în gânduri, în inimă, în întreaga ta ființă nu trăiește de cât: „ISBÂNDA”, și pentru ea te avânți orbește înainte, urmat în chip hipnotic de lanțul ostașilor tăi buni și viteji.

În acest timp restul avant-gărzei sosise, se desfășurase și ajutați de artileria noastră, care a tras cu o precizie, pe care n'am mai întâlnit-o de atunci, am putut înainta până la aproape 100 metri de linia inamică cu toate că obuzele veneau în rafale nesfârșite, iar gloanțele ne împânzise de pretutindeni, scotocind praful și înfigându-se în snopuri, la dreapta, la stânga, înainte, înapoi, ca și cum le-ar fi semănat cineva. Alături de mine, la un pas, sergentul Borș Savel, căzu lovit la un picior, iar mai încolo, sergentul Brașoveanu se prăvăli ca un brad, rănit în splină, pe când înaintă în fruntea plutonului ce comanda, strigând : „*Înainte băeți !*” În fața mea, un plumb lovindu-se de o piatră, ricoșă și-și schimbă calea, fluerând strident și spintecând valea ca o descordare de strună întinsă.

După trei ceasuri de împușcături reciproce, focurile de armă încetară. Ungurii părăsiră poziția.

Bravul soldat Savin Dumitru, cel mai destoinic din pluton, trimis cu Gramă Gheorghe în patulă, este rupt în bucăți de un obuz ce s'a spart chiar în fața mașinii, pe când tovarășul său scapă rănit ușor la mână, după ce, în timpul luptei fiind în recunoaștere cu încă alți trei, isbutește să facă prizonieri, c'am la 300 m., departe de linia noastră, ascunși într'o viroagă, un post telefonic complet compus din patru oameni. Ungurii, bosniaci de origine, când s'au simțit înconjurați au încercat să tragă focuri — era însă prea târziu.

La ora 14 primim ordin să ne retragem și să urmăm divizia ce se găsește în direcția Petek. Suntem înlocuiți de către Regimentul 27 Infanterie.

În acest timp, un sergent descoperă în turnul bisericii, din sat, un post de observație inamic. Cei doi observatori văzându-se surprinși, până să sosească oamenii noștri ca să-i prindă, și-au făcut dreptatea singuri. Sergentul i-a găsit în agonia celor din urmă clipe.

Spre seară, după o așteptare zadarnică, sub un foc violent de șrapnele, primim ordinul să mergem la

Palos, unde se instalese cartierul diviziei. Cu toate acestea, din cauza întunericii nopții și a oboselei zilei, abia am ajuns la Petek, unde cantonarăm, urmând ca a doua zi în zori să plecăm la locul ordonat. Ziua celui dintâiu botez de sânge se sfârșise, scopul operațiunii—de a degaja aripa stângă a Armatei de Nord, prin imobilizarea forțelor inamice în regiunea Derz, pentru ca apoi divizia să poată face o deviere mai mare în sectorul rămas liber, îndreptându-se pe direcțiunea Canyad, Bene, Rados, Szasz-Kezd, periclitând astfel spatele trupelor inamice, aflate în luptă cu divizia 7-a—fusesse atins.

17 Septembrie. — **Köhalom.** — Suntem treziți de către locot. B., ofițer de ordonanță la cartier, care ne aduce ordinul de a părăsi imediat Petek-ul și de a ne îndrepta spre Bene unde vom găsi divizia.

Plecăm, ajungem la Bene, ne încolonăm între trupele de cavalerie, când, un ordin venit dela Armata I, schimbă diviziei direcția, dându-i însărcinarea de a interveni de urgență la aripa dreaptă a C. 3. A., care atingea cu flancul drept, Baranycut-ul.

Ne întoarcem înapoi prin Bene, pe valea Palosului, prin Palos, Kața, Homorod. În această din urmă localitate suntem atacați de aeroplane inamice. Artileria călăreață pune în baterie, trage, tragem și noi, dar fără efect; pasările cu crucea neagră sub aripi se rotesc de câteva ori în jurul nostru și apoi se urcă tot mai sus până dispar în negură.

La Köhalom ajungem la ora 14. Aici găsim numai ambulanțele C. 3. A., căci cartierul a plecat de astăzi dimineață.

Ordinul de operație sosit spre seară, spune că : „De oarece divizia are însărcinarea de a înainta spre Moha, recunoscând și precizând prin orice mijloc trupele inamice și dispoziția acestor unități, cum și de a recunoaște debarcările de trupe germane în Sighișoara, căzând în spatele inamicului ce luptă în fața Armatei II-a, compania de cicliști până la noi ordine, va ocupa

cu avant-posturi regulate pozițiunea arătată în crochiul alăturat, schimbând bat. I din Reg. 10 Putna, etc., etc.

Înainte de a se lumina de ziuă, am plecat cu Reg. 11 Roșiori, pentru a ocupa prin avant-posturi, linia cuprinsă între cota 636, dealul Spiez, dealul Weiners, cota 663 și dealul Die Kühle cota 636, luând toate măsurile de siguranță.

În stânga noastră spre Szasz-Fehergyhaza este trimisă Brigada 3 Călărași, în dreapta, spre Soevenyseg, Brigada (?) Roșiori, pe când la Bene este încă de erî rămasă o altă brigadă.

Luptele dela Moha, care durează cu înverșunare de două zile, încă n'au încetat. La ora 16 după o căldură înăbușitoare, o ploaie torențială ne udă cu desăvârșire și ne obligă ca seara să ne culcăm în noroiu, fără nici un adăpost de-asupra ca să ne apere de vânt și fără nici un așternut dedesubt, care să ne ferească de răceală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19 Septembrie. — — N'am dormit mai toată noaptea, mai mult de frig decât de grijă. Foc n'am avut voie să facem, hainele ne sunt subțiri și pe de-asupra o ninsoare groasă s'a așternut, plescăindu-ne fețele cu lostopane mari, albe și înghețate.

Către orele 3, am ațipit puțin, doborât de oboseală, între câți-va soldați, cari mi-au ținut loc și de plapomă și de saltea. Când m'am sculat eram țeapăn de frig, picioarele și mâinile nu le mai simțiam, iar în urechi îmi vâjâia o muzică stranie.

Către ziuă au început să sosească oamenii din posturi și patrulele; toți erau vineți la față, cu ochii în fundul capului, adevărate chipuri de cadavre, tremurau ca frunza de plop, și vorbeau ca scuturați de friguri.

În zare se întindea o mare albă, ce-ți lua vederea, numai pe alocuri, unde zăpada fusese spulberată de vânt, brațele de dealuri, purtau chenare de pământ negru, încercuind căldările văilor din care se ridică o ceață ușoară, subțire și străvezie, deasupra căreia

vulturi cu aripi întinse, se roteau în cercuri mari, line și nesfârșite.

La Moha tunul tot mai trosnea.

Am rămas toată ziua în avant-posturi. În deseară primim ordin să ne retragem la Köhalom, de unde, vom porni la ora 21 cu escadronul căpitanului B., din Regimentul 5 Călărași, spre Bene, pe valea râușorului Roemerweidenului până la Palos; acolo, ne vom instala în flank-gardă fixă la cota 626 până la orele 8 dimineața, urmând ca în acest interval coloanele și trupele diviziei să se scurgă la Bene.

În spirite plutește ceva bănuitor. Aflăm că lupta dela Moha, deși câștigată de trupele diviziei 7-a, ne-a pus în față forțele deja concentrate ale Germanilor, care au descoperit flancul drept al Armatei Generalului C...

La ora 21, conform ordinului, părăsim Köhalomul. Suntem cele din urmă trupe cari pleacă. Noroiul țâșnește de sub cisme și o ploaie mărunță, rece și deasă, se cerne lăsându-se ca o povară grea, apăsătoare și înăbușitoare. E întuneric de să-ți scoți ochii. Călăuziți de doi călăreți trimiși de cu ziuă în recunoaștere, eșim din orașul cufundat în beznă și pustiu ca un mormânt strein, necunoscut și înfricoșător. Tăiem mai mult de-adreptul, peste șanțuri, căci drumul e una cu câmpul, un lac de apă și de noroiu frământat și rece ce ne sare pe haine, pe față, în ochi, prelingându-se în dăre lungi și făcând din noi la lumina câte unui felinar discret chipuri hâde și caraghioase.

Mergem cu mașinile la mână, roțile abia se mai învârtesc, cele mai multe lunecă. Din urmă caii sfărăie, iar călăreții oboșiți zăngănesc neglijent de pietre sulitele lungi și greoaie.

La 4, în ziuă, am ajuns la Palos după ce am făcut 16 klm. în opt ore. La fiecare cotitură a drumului rătăceam calea, la fiecare pas se înfundau roțile în hliză, și la fiecare pod trebuia să facem loc vre-unei coloane întârziate sau vre-unei căruțe răsturnate în șanț.

Până la ziuă, ne-am oprit pe pozițiunea din jurul dealului Teiuș unde ne-am așezat în avant-posturi, scrutând negrul de nepătruns al nopții și tremurând de frig ca niște stafii ieșite din mormânt, pentru ispășire.

20 *Septembrie*. — **Petek**. — La 8 ne retragem la Palos și de aici plecăm pe un drum mizerabil de care, la Petek, unde primim ordinul să intrăm din nou în avant-posturi la cota 584 cu fața spre Derz, reocupat din nou de Unguri. Încă o noapte de sbucium de nesomn și frig.

21 *Septembrie*. — **Bene**. — Plecăm la Bene și nu apucăm să intrăm bine în cantonamente, când, un tren blindat, venit pe calea ferată ce trece chiar pe marginea satului ne atacă cu mitraliere și arme. Cineva avu ideia de a ne trimite să-l luăm cu baioneta. (?). În sat câteva momente de panică serioasă, căci nimeni nu era orientat de unde vin numeroasele focuri. Până ce artileria noastră pune în baterie trenul dispăre ca o fantomă și lucrurile se liniștesc, se uită, ca și cum n'ar fi fost nimic. La gura tunelului dinspre Erked se instalează un post tare, linia se minează, în timp ce trupele, unele intră în avant-posturi, iar celelalte trec în cantonamente.

După cinci nopți nedormite și petrecute în avant-posturi, noaptea dela Bene a fost ca din povești. Am dormit fără să mă mișc, alături de soldați și de ceilalți doi camarazi, la un român din sat, mulțumiți ea avem un adăpost și nu mai simțim sub noi cum se prelinge apa.

22 *Septembrie*. — **Petek**. — Dimineața frig, ceață și mai cu seamă noroiu. Ne retragem din Bene din nou la Petek, intrând iarăș în avant-posturi cu Regimentul 6 Roșiori, de oarece divizia a primit ordinul de a acoperi aripa dreaptă a Armatei a II-a și de a împiedica pe inamic să taie retragerea acesteia spre Palos. Ne

legăm cu Reg. 3 Vânători, care pleacă în ziuă și ne lasă cu flancul stâng descoperit.

23 Septembrie. — **Petek** — Planul de a ne organiza cât mai solid defensiv, din cauza marilor presiuni făcute de forțele inamice concentrate, ce înaintează pe axul Moha-Köhalom, este părăsit.

La orele 2 noaptea, prin interceptarea unei telegrame, primită prin T. F. F., instalată chiar în dosul liniei avant-posturilor, care a sbârânit și scânteiat tot timpul în ceața întunericului, se primește ordinul de retragere al Armatei a II-a; în felul acesta, scăpăm la timp de o învăluire sigură.

La 3,30 mutăm avant-posturile mai spre Sud, încălecați pe șoseaua ce merge la Bene, sat, ocupat de inamic încă de aseară. O ceață groasă plutește, împiedicând vederea; din ea cad picături mari de ploaie.

Toată noaptea au huruit camioanele ce plecau și s'au auzit strigătele vizitiilor dela camioane, cari îndemnau caii oboșiți de atâtea zile de drum, să urce dealul dela ieșirea de N. E. a satului.

Dimineața, în urma ordinului primit, prin care eram hotărâți ca arier-garda diviziei, luam prin patrulele trimise spre Bene contactul cu avant-posturile inamice. Avem doi soldați dispăruți și nici un rănit. Ne retragem toată ziua în aceeași situație peste ponoare și câmpii, evitând satele, cu mașinile la mână și prin o mare de noroiu galben, greu și cleios.

În urma noastră, câți-va pionieri lăsați ca să distrugă podurile sunt făcuți prizonieri, iar la Szt-Pal și Homorod-Okland flanc-gărzile sunt atacate.

Seara ajungem în Lövete, unde convoiuri amestecate încurcă drumurile înguste și împiedică marșul trupelor, în privirile batjocoritoare ale sașilor ce au ieșit din ascunzători, și ne râd îndrășneț în față.

La postul din mijlocul satului este un amestec atât de ciudat de ambulante, de trăsuri de aprovizionare, de automobile, furgoane, tunuri, ce se îmbul-

zesc și se frământă, încât, fiecare, voind să treacă mai înainte, să meargă mai repede și să-și croiască un drum mai lesnicios, se încurcă mai tare, se răstorn, își frâng osiile și numai puține isbutesc să scape la drum liber, întinzându-se unele după altele, cu coviltirile lor albe și sfâșiate într'un lanț lung și fără sfârșit, în strigătele disperate ale conducătorilor, în vaetele răniților și în poruncile enervate ale ofițerilor.

24 *Septembrie*. — **Cik-Sereda**. — Ne întrebăm mereu până unde ne vom retrage. Să fi adus Ungurii de pe frontul apusean forțe atât de numeroase încât să ne silească la o retragere atât de precipitată, ori este numai o manevră a Marelui Cartier pentru ca să le întindă o cursă? Și într'un caz și într'altul, priveștea e dureroasă, e tristă și îngrozitoare.

Seara sosim în Cik-Sereda, unde cantonăm la aceiaș casă. Bătrâna când ne-a văzut, a început să plângă. Se gândea sărmana la zilele de groază, când s'a ocupat orașul și se temea ca să nu se mai repete și în retragere aceleași fapte; dar purtarea admirabilă a soldaților noștri, a convins'o de contrariu.

La plecare m'a sărutat pe frunte. Când i-am simțit buzele-i umede și reci, m'am gândit acasă, unde, mama va fi așteptând în fiecare seară știri ce întârzie dela feciorul plecat la războiu; și un sentiment de adâncă milă m'a covârșit pentru această bătrână veșnic în doliu după feciorul prăpădit în mlaștinile înghețate ale Lacurilor Mazuriene.

25 *Septembrie*. — **Bücsad**. — După atâta timp abia astă-noapte sosi din țară un curier cu vești de acasă și cu jurnale.

La 6 dimineața plecăm cu Brigada 5 Roșiori — Regimentele 2 și 3 — de sub comanda generalului S., pe valea Oltului, spre Bücsad cu însărcinarea de a ocupa la Micu Uifalu defileul Barotului.

În liziera satului Bücsad patrulele noastre de cavalerie sunt atacate cu focuri vii de puști și mitrali-

ere. Cu toate acestea printr'o înaintare energică isbutim să respingem micile unități aflate în fața satului. Regimentul 3 Roșiori, ocupă Bűcsadul, iar noi cu 2 Roșiori, înaintăm până la 200 metri aproape de Micu-Uifalu.

Generalul S., comandantul brigăzii, se ține aproape de noi, alături îi flutură stindardul postului de comandă.

Și e înălțător, e frumos și mai cu seamă e vitează pilda ce o dă sutelor de soldați, cari înaintează orbește văzându-l în bătaia gloanțelor, printr'o grindină de plumbi mai deasă, mai puternică și mai ucigătoare ca aceia dela Derz, în câmp deschis, neted și drept, ca o față de apă. Sub privirea lui scrutătoare dar blândă, rândurile se strâng, curajul crește, iar răniții își înăbușe vaetele, mușcând din pământ și svârcolindu-se în sânge.

Cu venirea serii inamicul e silit să înceteze focul; două plutoane de cicliști ocupăm podul de peste Olt din preajma defileului, pe care-l stăpânim până când, înoptând cu totul ne retragem pe o ploaie repede în avant-posturi la cota 638, de o parte și de alta a intrării celui alt defileu, dinspre Torya.

Noaptea groaznică dela Weiners și Petek se repetă.

În timpul luptei o fată este surprinsă făcând de pe prispa casei semnalizări în direcția tranșelor inamice. Un brigadier o zărește, îi înțelege gesturile și fără să mai aștepte alt ordin, pune carabina la ochi și trage. Spioana a căzut cu brațele întinse astfel cum o prinsese glonțul, îmbrățișând ca pe un logodnic moartea ce o căuta și și-o dorise singură.

26 *Septembrie.* — **Kezdi Vasarhely.** — Astăzi dimineață pe când ne încălzeam în gura defileului dela Bűcsad după un dămb, la flacările unui foc de ogrinzi, Ungurii ne-au atacat.

Tocmai se schimbase din avant-posturi un escadron din Regimentul 3 Roșiori, când, se auzi de odată o vâjâietură prelungă prin văzduh și „*zdrang*”! un obuz se sparse la zece metri de noi. După el un altul și câteva urmară pe negândite, în timp ce dinspre cota 638 mitralierele începură a ne trimite snopi de plumbi.

Am fost trimiși ca să venim în ajutorul gărzi mari ce se retrăgea; până să ajungem însă și până să isbutim să trecem printr'un baraj de artilerie formidabil, garda mare se retrăsese, iar noi izolați și covârșiți de numărul superior al inamicului ce izvora de pretutindeni, după ce am încercat o rezistență zadarnică, ne-am retras în defileu pe urma brigadei de cavalerie.

Seara am fost în Kezdy-Vasarhely.

27 *Septembrie.* — **Lemheny.** — Căpătăm vești despre luptele pline de disperare dela Brașov, Sibiu și despre retragerea generală a armatei de pe întreg frontul transilvănean.

Plecăm dimineața la Brețcu unde parcăm mașinile. Către seară, în așteptarea inamicului, facem lucrări de sapă și intrăm în avant-posturi, călări pe șoseaua din fața satului Lemheny și încadrați de Brigada 6 Cavalerie, Regimentele 7 și 8 Roșiori.

Pe la orele 18 Kezdy-Vasarhely a fost reocupat de Unguri, iar peste un ceas primele elemente ale avant-gardei lor intrase deja în Nyuitod.

Către ziuă, o recunoaștere tare de husari apropiindu-se de linia santinelelor noastre, se încinge un foc ce durează aproape o oră și care are ca rezultat gonirea recunoașterii, lăsându-ne un mort. Calul fără stăpân vine la noi, un soldat de lângă mine sare și-l

prinde, îl botezăm „Husarul” și-l dăruim locotenentului S. ! E cel mai frumos dar ce i-l putem face pentru bunătatea de inimă și grija ce o purtase până atunci soldaților și ofițerilor ce-i comanda.

28 *Septembrie*. — **Maghiaros**. — Inamicul s'a reorganizat toată noaptea, săpând șanțuri și bariadănd drumurile.

Noi părăsim avant-posturile la ora 8 dimineața și trecem la rezerva generală, în Brețcu, împreună cu Brigada 4 Roșiori. Pe poziție nu a rămas decât Brigada generalului G. Postul de comandă al diviziei se instalează la cantonul de pe Maghiaros, pe când restul cartierului e plecat împreună cu caii la mână ai regimentelor spre Oituz. La amiază ni se citește ordinul de operație scurt și concis. Din el rezultă că însărcinarea diviziei este limitată, însă, de o însemnătate care trebuie să meargă până la sacrificiul celui din urmă om : „*Acoperirea văii Oituzului până la venirea trupelor de infanterie ce sunt deja în marș*”.

După amiază intrăm în avant-posturi, pe Maghiaros cu Regimentul 11 Roșiori sub comanda colonelului R. Postul mic pe care-l comand, e instalat chiar lângă „*Monument*”. Cu toată ceața ce se lasă, posturile de observație de pe munte descopăr în zare, înaintând spre Nyuitod, coloane inamice de infanterie ce parcă nu mai aveau sfârșit.

Prevenită, bateria 5-a, din divizionul de artilerie călăreață ce se găsește pe șosea la 200 metri înapoia noastră, trage rafale repezi — ghiulea după ghiulea, de se cutremură stâncile. Efectul însă nu-l putem vedea, praful șoselei, negura dușmănoasă a muntelui și de-

părtarea, se pun în față și ne opresc de a împărtăși bucuria artileriștilor. Din stânga se aud și celelalte două baterii, a 4-a și a 6-a. Ungurii nu ne răspund decât rar, când și când, cu câte un obuz ce mușcă din stânci și svâcnește un fum negru, otrăvitor și greu. Intre timp se retrag și roșiorii pe cari i-am lăsat de dimineață în avant-posturile dela Lemheny. Soldații cu căciuli negre mari pe cap, cu poalele mantăilor suflecate, cu sulița într'o mână și carabina în cealaltă urcă încet, triști, dar totuși nu descurajați; după ei, ca și cum s'ar închide poarta unei cetăți blestamate, se pun de-a cîrmezișul șoselei baricade, santinelele se ascund după tufișuri, patrulele se furișează pe după stânci și o pace de moarte se întinde prevestitoare, posomorită și tristă.

Intr'a amurg suntem atacați de front pe șosea, singura cale pe care se putea înainta. Ascunși în desiș i-am văzut cum au început să urce, cum au prins să se apropie. Ne țineam răsuflarea cu toții, tâmplele ne svâcneau cu putere și sângele parcă clotea în vine. Veneau valuri, valuri, ca o apă revărsată, tulbure și amenințătoare. Se apropiase deja la 300 metri, la 200, la 100, erau la 50 și încă nu se auzea nici un foc de armă, tunurile par'că amuțise, când, deodată un șopot se strecură de pretutindeni: „*baioneta*”!; un fluer ascuțit sfâșie liniștea și cum câteodată explodează pe neașteptate o mină ce cutremură văzduhul, svârlind așchii ucigătoare în toate părțile, astfel, clocotî din desișuri un „*ura ! !*” groaznic, sălbatec, înspăimântător, ca un tunet, iar cicliștii urmați de călăreți cu baioneta la armă, cu sulițele, întinse și cu ochii eșiți din orbite, năvălesc de pretutindeni, asupra valului dușman.

De după fiecare brad răsare câte unul din ai noștri și de după fiecare stâncă isvorăsc necurmat roșiorii.

O clipă Ungurii se opresc; un moment de zăpăceală îi cuprinde, de ezitare, de groază, și la vederea neașteptată alor noștrii ce nu mai strigă „*ura !*”,

ci urlă înfiorător ca niște fiare înfuriate, într'o goană nebună, linia reculează, se frânge și apoi o pornesc în neștire îngroziți, împânzind șoseaua, valea, pădurea, munții.....

Fug ei, noi îi ținem de aproape, tunurile trag, mitralierele se iau la întrecere, baionetele se frâng, corpuri se îndoie sub lovituri de suliți, rostogolindu-se în prăpastie, firea întregă se sbuciumă și se frământă.

I-am dus până în sat la Brețcu.

Când am revenit pe poziție înoptase, iar pe șoseaua albă, presărată cu arme, cu efecte, cu răniți ce își trăgeau sufletul în urma loviturilor de pușcă și cu cadavre ce pătau cu sânge muschiul moale, luna așternea o lumină roșie ca o presimțire sinistră și ca o feerie profetică.

De vale, Brețul ardea într'un isvor necurmat de scânteii și flăcări. Tunurile noastre își făcuse cu prisosință datoria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

30 *Septembrie*. — — Aseară, nu trecuse încă două ceasuri după cel dintâiu atac, când, ne pomenirăm cu focuri de armă apropiate, și cu chiote prelungi. Ungurii ne atacase din nou, însă de astă dată Clacul era ivit mai Lviguros, mai aprig și mai puternic. La lumina exploziilor de granate se vedeau din toate părțile isvorând oameni ca o spuză de umbre. Ai noștri, zăpăciți pentru un moment, își revin în fire și un măcel groaznic, sălbatec și ne-mai-închipuit, se încinge în întunericul codrului. Deoparte, prăpastia adâncă înghite corpurile celor ce se rostogolesc, fără a li se mai auzi sgomotul, de cealaltă parte muntele drept și gol scapără scânteii dese și trimite în toate părțile schijele obuzelor ce se frâng; pe când la mijloc, pe șosea, foesc ca un roi dușmanii cu ai noștrii, fără să se poată deosebi, în răcnetele răniților, în chiotele năvălitorilor și în bubuitul tunurilor ce huesc disperat la intervale scurte.

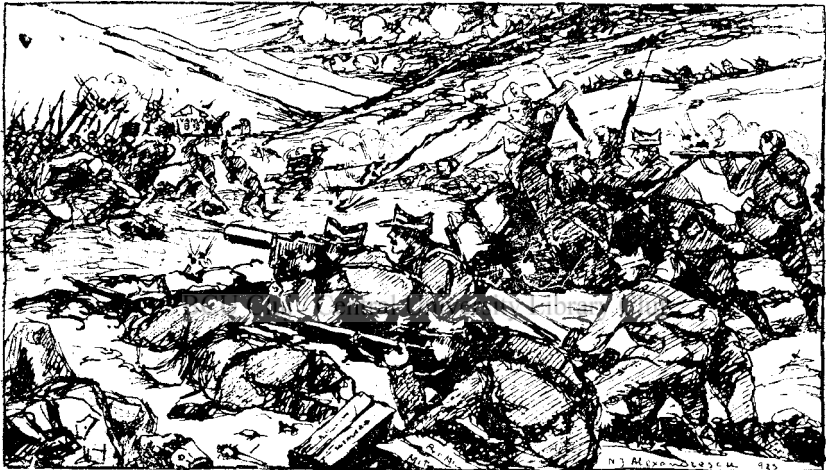
Un tun al bateriei a 5-a este disputat cu îndârjire. De țevă trag ei, de roți și sapă artileriștii, iar între timp, când, câte un șrapnel trimis din vale luminează zarea, ne repezim unii la alții și o luptă pe viață și pe moarte se reîncepe, corp la corp, luptă, în care alături de arma purtată ca un ciomag, pumnii lovesc în față cu cruzime, iar cuțitele spintecă trupuri.

Târziu, ne-au venit ajutoare, un batalion din 53/80 Infanterie, trupe refăcute din luptele dela Tur-tucaia, aduse cu căruțele, precum și o brigadă de ca-alerie. Totul însă a fost zadarnic. Copleșiți de numărul superior al inamicului, am cedat pas cu pas, prin jertfe nenumărate retrăgându-ne spre vârful muntelui, unde fiind întăriți și de brigada generalului G., am intrat în tranșeele ce fuseseră săpate din timp, în jurul cotei 865, isbutind pentru moment să ne fixăm.

Ceea ce s'a petrecut aici, nimeni n'ar putea ca să descrie, atât de cruntă și fierbinte se încinsese lupta. Stâncile ard și se dărâmă, brazili trosnesc și sar din rădăcini, zănoagele izvorăsc un fum înecăcios, întreg muntele geme, pe când atacurile și contra-atacurile se succed, se perindează, tranșeele trec din mână în mână, răniții plâng. Aici răsună „*ura!*” și ca o furtună năvălesc baionetele și sulitele alor noștrii, dincolo eșim din șanțuri deodată și noi și Ungurii, valurile ata-catoare se isbesc ca două arcuri, se clatină, se doboară; unul se frânge, și ca într'un cadrul macabru se schimbă luptătorii în șanțuri, călcând în beția asaltului peste răni deschise și peste cadavre ciopârțite. Nu mai este luptă, ci un carnagiu ce nu se poate zugrăvi, în care nervii nu mai produc emoții, simțurile nu mai înre-gistreză senzații, iar inima nu mai încearcă sentimente. Nu vezi înainte decât roșu, sângele ce curge alături, brazili cari ard de jur-împrejur și stâncile poleite peste tot de primele raze ale soarelui. Nu auzi de cât un huruit continuu ca un urlat îndepărtat. Un fum străveziu îți arde ochii, îți stoarce lacrimi, te înăbușă și luat ca într'un vârtej, aproape beat, pui arma la ochi și tragi, tragi, până se înroșesc țevile, cuprins de o furie sălbatecă de a ucide și nimici. Păstrez și acum strigătul disperat care a fost repetat în ziuă pe în-treaga linie a tranșeelor: „*Apă la mitraliere, apă la mitraliere!*”. Dar de unde să se ia apă în vârf de munte și în toiul luptei? Și îmi răsar și acum în față atâtea scene de cel mai sublim sacrificiu, cum a fost moartea căpitanilor Carp și Văsescu, căzuți ca niște eroi în

fruntea escadroanelor; cum și sfârșitul tragic al unui sergent tunar, care scoborînd în trap șoseaua spre Oituz, pentru a aduce un cheson cu munițiuni, este ajuns de un șrapnel ce i se sparge deasupra și care îi despică capul în bucăți. Calul speriat și cu nările roșii de sânge, pornește la galop peste gropi, măturînd brădetul cu trunchiul aninat într'o scară.

.....

La prânz am fost în sat la Oituz, unde, pe fâșia de șosea îngustă, se îngrămădisise într'o încurcătură indescrribibilă, ambulante, chesoane, tunuri, căruțe cu refugiați, răniți în târgi, răniți pe jos, trupe istovite de luptă și tot ce mintea omenească își poate închipui că poate să fie într'o retragere.

Câți n'au murit zadarnic în acel iad groaznic și în acea învălmășeală fără nume.....

De aici sunt trimis cu plutonul spre Klarak pentru a face legătura cu Regimentul 6 Roșiori, aflat în acea direcție.

Am plecat, de restul detașamentului fusesem răzletit de dimineață. Mi-am luat măsurile de sigu-

ranță necesare, însă legătura cu cavaleria nu am mai putut-o face, am aflat mai târziu că se strecurase la Oituz pe alt drum; în schimb, am cules câte-va patrule de călăreți rătăciți, cu care mi-am mărit numărul luptătorilor unității mele.

Când m'am întors înapoi văzând că satul se ocupa de Unguri și prin urmare având retragerea tăiată, în timp ce casele se topiau sub potopul de șrapnele și obuze svârlite de artileria noastră, iar depozitele cu muniții ardeau trimițând limbi uriașe de foc, în pocnetul cartușelor și a exploziilor de proiectile, m'am îndreptat prin Esztena spre Clăbuc.

Retragerea luase forma unui dezastru, iar iluziile, cari ne hrănise atâta timp un entuziasm fără pereche se nimicise în fața acestui tablou de realități crude și dureroase.

Când am trecut la Esztena pe lângă pichetul pustiu al grănicerilor unguri, lângă care, câteva cruci strâmbe și fără nume se odihneau la căpătâiul celor dintâiu jertfe românești, ce-și dăduseră sufletul în sunetul maestos al clopotelor vestind războiul, am îngânat pentru ei în gând o rugăciune, în timp ce pe dinaintea mi-a trecut într'o lumină orbitoare, veselă și fericită, tot șirul scumpilor mei camarazi, ofițeri și soldați, pe cari îi lăsasem ca un amanet îmbrățișând pământul unei robii de veacuri, în grija brazilor, a munților și a râurilor Ardealului, singurii tovarăși sinceri de suferinți și nădejdi.

Ideea nebună a desrobirii fraților de peste munți trăise numai o clipă, ca un vis frumos, dulce și pătimăș, însă prin sângele vărsat și oasele risipite cu atâta belșug, ea devenise o realitate.

În viitoarea biserică ce Neamul românesc o va zidi lui Dumnezeu ca mulțumire pentru izbânda celui mai cutezător ideal ce a fost încălzit și închiptuit vreodată de un popor, să nu se uite a se trece pe catapetasma sfinților și mucenicilor religiei, și numele tuturor acestor viteji! Va fi poate singura și cea mai dreaptă răsplată ce li se va putea aduce.

.

Seara am fost în mănăstirea Cașin, cu puterile complet sleite, de două zile flămânzi, dar cu nădejdea nezdruncinată și cu sufletul oțelit.

Spre Poiana Sărată cerul era roș, iar măgurile negre ca smoala împrășcau scânteii într'un bolborosit infernal, ca o Gheenă de lacrimi, de ispășire și de păcate.....

Dușmanul era la Hotarele Moldovei!.....

Octombrie 1916, Mănăstirea Cașin.

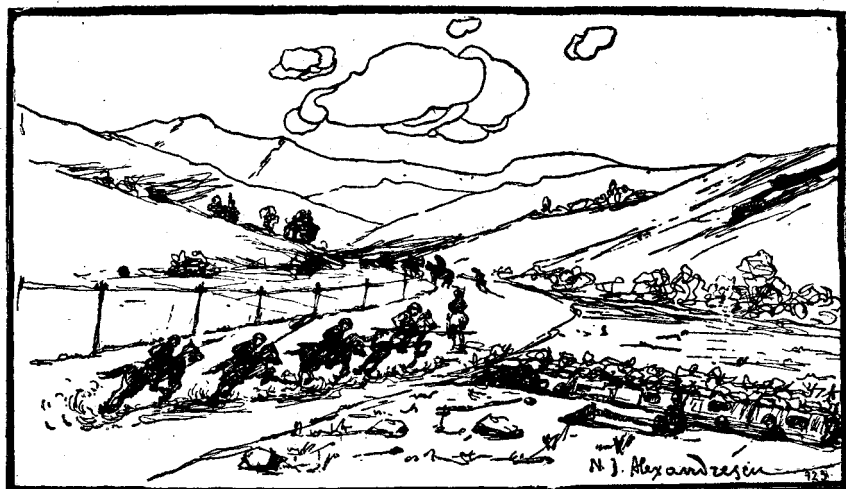
BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

MURGUL

„Calul părea că simte cum bucuria primăverii îi curge prin vine și deasupra cerul părea că aleargă și el...”

REGINA MARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MURGUL

Dăunăzi, răsfoind printre cele câteva foi rămase dela bunul meu camarad locot. X..., pe cari mi le-a încredințat după ce a fost rănit în luptele dela Oituz, am găsit rândurile ce urmează :

.....
„Tu nu vorbeai Murgule, cu toate acestea pe chipul
„tău de animal liniștit și ascultător ca un copil, și
„în ochii tăi blânzi îți citeam totdeauna dorul ; știam
„când îți lipsea odihna, când îmi cereai ovăzul și
„chiar când vre-o durere îți chinuia trupul..... Te
„aveam de mic. Când te-am adus erai un mânz sbur-
„dalnic ca o căprioară. Te-ai ridicat sub ochii mei,
„și în preajma copilăriei mele ai crescut, blând și
„alintat ; iar mai târziu când slujba oștilor veni ca
„să mă prindă, tovarăș te-am luat, și în trap domol
„am prins a te juca în asfințit de soare, în lungul și
„în latul câmpiilor.....

„Sunt ani, de când în coama ta stufoasă, îmi
„ascundeam capul, de când pe coama gâtului tău tare
„ca peatra mă atârnăm mângâindu-te. Tu îmi erai
„mândria mea, și pentru tine mi-ai fi dat viața.....

„A venit războiul și nu m'am îndurat ca să te
„părăsesc. In ochi ți-am citit dorul de luptă, dorul
„de fugă nebună pe câmpii cucerite și părtaș te-am
„prins din ziua aceea alături cu toate năzuințele mele
„pentru războiu.....

.....
„Era într'o noapte cu ploaie, cu cer negru ca
„păcura, fără de nici o licărire de stea; de sus picurau
„stropi înceți, pătrunzători și reci ca ghiața. M'am
„dus în grajd; când m'ai simțit, ai ciulit urechile,
„pe nări ai sforăit ca pentru a-ți arăta bucuria;
„te-am prins de gât, te-am mângâiat prietenește,
„te-am închingat cu șeaua, un salt și m'am văzut
„în scări; și cât de sburdalnic ai prins să joci.....
„Un pinten te-a gădilat ușor și în trap ales, mândru,
„astfel cum numai tu știai ca să alergi, ai pornit-o aci
„în galop nestăpânit, sălbatec, aci, în pas liniștit,
„cuminte.....

„Plecăm în recunoaștere. Și în noaptea aceea
„plină de nădejdi, am sburat ca niște duhuri necurate
„sub nemiloasa ploae a toamnei, prin păduri cu umbre
„înfricoșătoare și cu fâșiiri de frunziș ud.....

„Pare că te văd și astăzi cum țineai urechile
„ciulite, cum frământai între dinți zăbala numai
„spumă și cum copitele zvârleau scântei pe pietrișul
spălat de ploaie.

„In zori de ziuă am ajuns lângă sat. De după
„porți, ca și de după pânza perdelelor din geam, ne
„priveau dușmănos chipuri vrăjmașe. Nu îmi era
„frică de nimic, nici o îndoială nu-mi stăpânea inima,
„dar cu toate acestea, teama unui glonț hain venit
„pe nevăzute asupra-ți, mă făcea să-mi pierd curajul.

„Și în dimineța aceea, astfel cum erai, muiat
„în sudoarea oboselei tale, plin de năduf, cu aburi sub-
„țirei eșiți prin părul ales de ploaie în dungi linse,
„o milă m'a cuprins și la răscrucea unui drum ce șer-
„puia spre munte, te-am deschingat, din gură ți-am
„scos oțelul înspumat, te-am mângâiat pe frunte,
„iar ochii obosiți priviră în depărtări adânci. Acolo

„duduia tunul și pârâiau armele. În nechezat ai
„izbucnit de s'au cutremurat stâncile ce-și străluceau
„la soare ca nestimate picături de apă, și cu nesăț ai
„prins să înșefeci din iarba verde a otavei o gură,
„două, trei.....

„Într'un târziu, la râul din apropiere, ți-am po-
„tolit setea cu apă rece de izvor și apoi înșăuat din
„nou, vesel și par'că odihniți cu totul, ne-am avântat
„înainte. Din urmă în trap cadențat îți veneau to-
„varășii.

„Dela o vreme pocnetul armelor începu să se audă
„destul de deslușit. Prin cărări ascunse am tăiat pă-
„durea, călăreț după călăreț, cal după cal, toți pe
„jos, cu frăele trecute pe după mâna stângă; iar
„când apoi am eșit la luminiș, din marginea brăde-
„tului un glonț ți-a fluerat pe la urechi, ușor, ascuțit
„și strident ca un șuer de șarpe veninos.....

„Depart, în zare, se deosebea un grup de iscoade.
„M'am înțeles cu cei din urmă, m'am uitat la tine,
„erai nădejdea și puterea mea în acea clipă; prin
„coamă ți-am trecut degetele vinete de frig, și când
„te-am privit, ochii îți isvorau atâta nădejde și atâta
„curaj, încât o clipă n'am mai stat la îndoială; din
„brâu am smuls pistolul, din teacă mi-a țâșnit sabia
„albă și aplecat pe tine, în pinteni ți-am strâns mijlo-
„cul; din pulpe te-am îndemnat și în goană nebună
„ne-am prăbușit scară la scară cu ceilalți tovarăși,
„ca purtați de furtună, spre grupul iscoadelor dușmane.

„O groapă ai sărit ușor, de lângă o baltă te-am
„abătut puțin, și drept ca o săgeată m'ai purtat spre
„vrăjmași.....

„I-am văzut cum au încălecat, cum au pornit-o
„întâi încet, apoi cum fără zăbavă s'au repezit spre
„noi. Un foc am slobozit din revolver printre urechile
„tale întinse înainte; un tremur ți-a trecut prin trup,
„și mai vârtos te-ai așternut fugei.....

„Dușmanii ne înconjuraseră. Simțiam în urma
„noastră răsuflul cailor și chiotele de bucurie ale
„păgânilor. Câteva gloanțe s'au abătut în același

„fluerau sălbatec asupra-ne; o mână m'a atins pe
„umăr, dar te-ai smuncit în lături și presimțind pri-
„mejdia ai dat vânt copitelor. Când am trecut prin
„fața șanțului dușman, s'a năpustit spre noi o ploaie
„de plumbi amețitoare, deasă..... Apoi am cămărit
„spre pădure. Șoseaua se întindea albă; din urmă,
„trototul dușmanilor cari ne urmăriseră, încetase. Pe
„întinsoarea câmpului, ai noștri veneau răslețiți la
„distanțe.

„Ne-am afundat în pădure, și când la adăpostul
„desișului am descălecat, erai numai apă; din piept
„îți svâcnea un fir roș de sânge ca un izvor înăbușit
„de munte.....

„Ostașii au sărit din șei; cu îngrijire ți-am spă-
„lat sângele, iar eu, lipindu-mi capul de gâtul tău,
„simțiam cum îți svâcnește inima. Te-am mângâiat
„pe pata ce îți lucea în frunte, ca un luceafăr în noapte,
„și apoi pornirăm încet sub apăsarea crudă a durerii
„ca sub povara cea mai grea, pe cărarușa îngustă a
„desișului. B.C.U. Cluj / Central University Library Cluj

„Intr'un târziu puterile începură să-ți slăbească,
„trupul prinse să-ți tremure sub șea și ca un copac
„trăsmit de fulger, te-ai năruit la pământ.....

„Tărăna sună a gol.

„O smuncitură ai făcut ca să te scoli, dar n'ai
„putut. Te-am deschingat, din cap ți-am scos frâul,
„și frânt de durere te-ai abătut pe o parte. Din ochi
„mi s'au părut că-ți curgeau lacrimi.....

„De ai fi avut glas Murgule, ce tânguire de durere
„nu mi-ai fi îngânat; pe când astfel, ai început să
„sufli greu, spume în două cu sânge prinse să-ți joace
„pe buze și sfâșiat de tăria ranei ai închis ochii. Un
„horcăit dureros ți-a gălgăit în gât; un nechezat des-
„nădăjduit ai scos din agonia celor din urmă clipe,
„mai tare ca un strigăt de durere; în svârcoliri ți-ai
„cutremurat trupul și apoi învins de nemiloasa moarte
„te-ai întins pe pietriș.....

„Un ultim tremur, un val de sânge te-a năvălit
„pe nări și liniștea te-a cuprins în brațe.....

„Imprejur se auzea sforăitul celorlalți cai. Pârâul de alături veni ca să se îngâne cu ropotul neastâmpărat; croncănituri pline de bucurie se auziră prin desiş. Te-am mângâiat pe frunte, am plecat, și copleșit de durerea pierderii tale te-am părăsit și în sama munților crestați ca în grija unor buni și vechi prieteni, ți-am lăsat hoitul.....

„In urmă, un stol negru de corbi lacomi se abătura spre noua pradă!”

Septembrie, 1916

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PODUL DE PESTE ARGES

„Din aceste locuri întunecate ale durerii unde zăceau răniții desfigurați, cu fețele în-sângerate întoarse către perete, din țara mea întreagă năvălită la granițele ei, din câmpuri, din sate, din orașe și din păduri un geamăt adânc de groază părea că se urcă la cer”.

REGINA MARIA

PODUL DE PESTE ARGES

Eră în vremea când începusem a ne apropia de Argeș; în vremea, când gândurile nu-și puteau toarce fuiorul dorurile de cât sub apăsarea durerii pe care o încercam din zi în zi mai mare.

Soarele era pe scoborîte. Din toate părțile cerului se ridicau falduri subțiri de nori îngrămădiți în genuni, iar prin perdeaua lor, cele din urmă raze ale soarelui străbăteau în suliți lucitoare.

Cum nu primisem încă ordinul să ne retragem și cum, bubuitul tunului prefăcut într'un urlet continua cu aceiaș furie cu care ținea de câteva zile, cele câteva grupe ce mai rămăsesem din luptele de dimineață, ne găseam încă în șanțuri, așteptând cu resemnare apropiindu-se atacul.

Pocnetul armelor se auzia tot mai deslușit; iar țacăneala mitralierelor uneori în ritmuri sacadate, într'un bolborosit alteori, se prefăcuse într'o pârâitură lungă, enervantă și continuă. Văjăiturile de așchii chiuiău ca la nuntă și obuzele începuseră să ne ajungă. Astfel, veneau unul la dreapta, altul la stânga, mereu-mereu, ca un potop de foc.

Intr'un răstimp, o ghiulea căzuse chiar în capătul tranșeei; nu a ucis pe nimeni, un vaet nu s'a auzit,

și totuși o bucată de schijă neagră, sfârâind, luă pulpa unui soldat, împrască cu țărână pe un altul și ne cutremuraram cu toții.....

Din depărtare începură să se arate lanțurile dușmane în rânduri nesfârșite. Artileria noastră trăgea de se svânta pământul. Mulți dușmani își vor fi găsit moartea în acele zile de Noembrie pe lanul întins și neted din dreapta Mihăileștilor, căci prea cu multă disperare trăgeau tunarii.

În curând deschiseserăm focul; o ropăitură scurtă porni de îndată, salve nesfârșite o urmară, încrucisându-se cu aceiași grindină de gloanțe, pe care inamicul continua să ne-o trimeată neîncetat. Sbârnâiau ricoșetele ca bondarii de vară, treceau gloanțele țiu-nind strident și în pocnet de petiță se înfigeau „*dum-dum-urile*” în glia moale din parapetul șanțului.

Astfel au stat ostașii mei sub ploaia ucigătoare de plumbi nemiloși vărsați de șrapnele; în sbârnâitul schijelor de obuz și în scânteerile rachetelor ce se înălțau semeț spre cele dintâiu stele ale nopții, până ce, un soldat scăpat ca prin minune veni pe brânci cu ordinul de retragere.

Era prea mare furia sălbatecă a dușmanului ca să-i mai poată ține piept puținul nostru număr. Și dintr'un capăt la celalt al tranșeei un murmur se svoni printre toți: „să ne retragem”. Și încet, domol, ca duși mai mult de gânduri, de cât de ordinul venit, am început să ne retragem. Din tranșee am intrat într'o văgăună, creasta am trecut-o în fugă și apoi cu același pas ca mai înainte, cu capetele plecate în jos, cu arma în cumpănire, sub greutatea sbuciumului luptei, am început să ne apropiem de Argeș.

Noaptea, răcoroasă ca de Noembrie, începuse să se lase, spintecată mereu de trăsnetele bombardamentului și de fâșiile de flacări ale rachetelor. În față, la zece pași apa se auzia clocotind printre picioarele podului de fier ce se înălța în noapte, ca o fantomă albă.

Târziu lupta a încetat cu totul. La intervale doar de mai răsunau pocnete de pușcă și rar câte o rafală

de mitralieră întrerupea uruitul roților celor din urmă coloane de artilerie ce treceau podul și care venea până la noi ca un plânset surd, neîntrerupt, asemeni unor scânciri înăbușite.

Noi, nu am mai avut norocul ca să trecem podul. Abia aproape de zori, ne-am croit drum până la gât prin apa rece, spintecând undele lucioase ale Argeșului.

Imi aduc aminte bine, nici nu apucasem ca să trecem de jumătatea apei, când, o detunătură grozavă, sguduî depărtările, în întuneric își făcu loc o limbă de foc și în acelaș timp o trombă de fum mai neagră de cât întunecimea nopții se ridică în sus, urmată de o pârâitură prelungă, iar podul se încovoie ca un animal lovit în spinare; încheeturile trosniră, câteva traverse sburară în vâjâiri nebune și apoi se prăbuși în plescăiturile apei, ce oprită pentru moment în loc, trecu mai furioasă peste ruinele-i înfumegate.

Când se făcu ziuă și mi-am aruncat ochii în urmă, în roșul răsăritului de soare mi s'a părut că văd un schelet mâncat de javre și o jale adâncă m'a cuprins ca după un suflet bun dus pe cealaltă lume.....

.....

Noembrie 1916.

INVALIDUL

„E greu să vorbești de propria-ți durere,
când atât de mari sunt suferințele tuturor”.

REGINA MARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INVALIDUL

La colțul, pe care strada Lăpușneanu îl face cu Bulevardul ce urcă la Copou, așezat pe asfaltul umed și răzimat de chioșchiul unde se vând gazete, pe lângă care foiește o lume neînchipuit de amestecată, ce trece în sus și în jos valuri, valuri, un soldat, întinde trecătorilor nepăsători singura mână ce i-a mai rămas din ultimele lupte dela Oituz, și ține nemișcat singurul picior, pe care un obuz i l'a lăsat întreg, celălalt fiind pus în lemn de la genunchi.

În cap, o capelă verzuie cu cozorocul sfărtecat, iar între umeri mantaua arsă și găurită pe alocuri acopere sdrențele tunicei, de sub care pieptul gol și negru răsare ca o scoarță ce tremură în frigul acestei zile de Februarie.

Barba îi este mică, iar mustățile lungi și încălcite se mișcă în ritmul buzelor ce scot din când în când câte un cuvânt de jale, câte un cuvânt de îndurare, de milă.....

La fiecare trecător mâna se întinde, buzele se mișcă; cuvintele nu se aud de sgomotul trăsurilor și al mașinelor, dar în ochi ori cine i-ar putea ceti aceea,

ce nu poate să pătrundă până la urechile fiecăruia.

Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude, și cu toate acestea toți trec pe lângă el.

În aer zboară dela pereche la pereche vorbe fără rost, apropouri, cuvinte deșănțate; râsuri isterice izbucnesc câteodată, priviri piezișe se întâlnesc, scânteind de dorinți ascunse, discuțiuni aprinse se urmează și o veselie nepotrivită, condamnabilă, ușuratecă, rătăcește în jurul străzii Lăpușeanului, în acest colț de Iași, de adăpost, de refugiu, de groază și de sărăcie lucie.

O lume întreagă se plimbă, se perindează necurmat, o lume întreagă urcă spre Copou încet, leneș, pentru ca mai apoi aceiași lume să coboare spre Piața Unirii. O lume întreagă se șterge de ghereta lângă care invalidul cere de pomană alor noștri un gologan, Rușilor o copeică.....

Trec cucoane îmbrăcate luxos, cu blănuri scumpe, ce curg până în călcâie, cu degete delicate ascunse în manșoane enorme, purtate la braț de tineri veseli și ofițeri pudrați și strânși în dolmane lucitoare; trec fete sglobii cu piciorușe ispititoare în ciorăpiori de mătase transparentă, conduse de ofițeri ruși și franțuji; trec domni cu ifose de diplomați și cu cărare la spate, clănțăind din șoșoni descheiați; trec soldați ruși în rânduri nesfârșite ce hohotesc sălbatec și scârțâiesc între dinți sâmburi de floarea soarelui.

Și pentru fiecare din aceștia, mâna invalidului se întinde și pentru fiecare buzele acestuia se mișcă. Rar vre-un domn mai bătrân sau vre-o cucoană în negru se oprește, oftează, scotocește în buzunarul paltonului sau rochiei largi și un gologan strălucitor cade ca o lacrimă în palma sbârcită a cerșetorului.

* * *

Se lasă îndeseară; frigul crește pe măsură ce umbra întunericului se întinde.

Dinspre Copou se aud gorniștii și muzica mili-

tară. Compania de gardă dela Palat coboară la vale, în cadența marșului.

Prin crăpătura norilor ce se subțiază, cele câteva raze ale amurgului scăpate la larg aleargă și lovesc în chivărele de metal lucitor ale „escortei”, reflectând mii de focuri în umbrele ce îmbracă strada.

Ostașii pășesc mândri, cu săbiile albe rezemate de umăr par arhangheli scoboriți pe pământ.

Mulțimea mișcată de „marș”, umită de mândria „gardei” se oprește în loc, trăsurile se dau la o parte, automobilele la fel. Pe trotuare lumea se îndesește; câți-va copii aleargă în urmă bătând din vergi tactul muzicii.

În mijloc stindardul fâlfâie mândru și-și tremură pânza în cadența pasului.

Când însă garga ajunge în dreptul chioșcului de gazete, din mulțimea îngrămădită în loc, invalidul se ridică în cârjă, face un pas, coboară de pe trotuar, și drept ca o statuie de aramă, și mândru ca un viteaz în toiul luptei, ridică singura mână ce i-a mai rămas, o duce la capelă, și salutând, o ține astfel până ce a trecut drapelul.

Apoi se întoarce, se așează la loc și aceeași mână se întinde cerșind mai departe spre trecători, purtată de aceeași suferință, pe care nimeni nu i-o înțelege și pe care nimeni nu i-o crede.

* * *

A înoptat bine; trecătorii s'au rărit cu totul. Nimeni nu mai merge în pas de plimbare ca acum o oră. Câți au mai întârziat, trec grăbiți spre casele, unde fiecare își are căminul, unde fiecare își are adăpostul, patul cald, pe cineva care să-i aștepte... ..

Gerul a crescut. A înghețat cum trebuie.....

Invalidul stă însă tot rezemat de gheretă cu mâna vecinic întinsă — pare că cere mereu.....

În noapte, corpul ghemuit al acestuia, peste care se proiectează lumina slabă a felinarului, dă conturul unei grămezi de pământ.....

O patrulă vine din jos; când să cotească înspre Copou, un soldat îl descopere. Patrula se oprește, soldatul care l-a zărit se apleacă deasupra lui; îl sgâlțâie, îi vorbește, dar zadarnic, cerșetorul nu răspunde, nu se mișcă, parcă ar fi de piatră, — gerul l'a înghețat în somn.

Rămas cu mâna întinsă și cu buzele întredeschise, pare că ar cere și după moarte aceea ce nimeni nu s'a gândit să-i dea cât a fost în viață.....

Decembrie 1916.

BCU Cluj / Central Library Cluj

ANUL NOU 1917

„Toți erau bolnavi, bolnavi de o molimă pe care abia începem s'o cunoaștem și ne era cu neputință s'o înlăturăm, căci duceam lipsă de toate“.

„Unde-i doctorul?“ am întrebat. „Zace de friguri“ a fost răspunsul. „Și lofițerii?“ „Și ei sunt toți bolnavi“. Și așa era: aproape toți cei cari ar fi putut să ajute erau doborâți de aceeași boală. Nefericiții rămâneau singuri și muriau, muriau cu sutele...

REGINA MARIA

ANUL NOU 1917

Mâine e anul nou 1917. Un an de groază se sfârșește pentru a începe poate un altul la fel.....

În satul semănat între două spinări de dealuri, retrași din lupte, în refacere, așteptăm primăvara și cu ea izbânda. Dușmanul e departe, pe Siret, pe când noi aici în ghiarele altui dușman mai groaznic — tifosul exantematic — ne pregătim pentru ziua de mâine.

Nu sunt lupte, cu toate acestea moartea în forma ei cea mai hidoasă ne stă în cale la orice colț de uliță și de după orice ușă de bordei; nu sunt nici tranșee și totuși echipe de soldați scobesc cu schimbul gropi reci și înghețate; nu se aude bubuind nici măcar tunul și totuși dăngănitul lugubru al clopotelor nu amuțește decât noaptea.

Nu-i casă în care gemete adânci și îndurerate să nu cutremure pereții și nu-i bordei în care să nu fi pâlpâit în sfârșitul unei lumânări de ceară vre-un soldat doborât de boală. Fiecare ne așteptăm rândul să împodobim cu crucea noastră țintirimul ajuns neîncăpător.

Și totuși, în această neagră suferință stoică, pe care ostașii o înfruntă cum nimeni nu ar putea să o zăgrăvească, cine mai poate fi de folos când nu mai ajung nici doctori, medicamentele lipsesc și când nu se găsesc nici scânduri pentru sicrie, iar singurul preot bătrân, abia mai dovedește să facă cele după

datină, în timp ce clopotul, „balang-balang”, de dimineață până seara prohodește în sunete jalnice sufletele binecuvântate ale bunilor mei camarazi, pe cari îi îngheață deodată și moartea și frigul vrăjmaș.....

Măine e anul nou ! Un convoiu de înmormântare, trece spintecând troenile uliței; un car cu patru boi duce în scârțâitul zăpezii coșciugul unui soldat acoperit cu fulgi; din urmă preotul și câteva șiruri de soldați în mantale subțiri și cu gulerul ridicat înnoată mânați de Crivăț, iar prin fluierul sinistru al vijelei un sunet stins de goarnă străbate până la geamuri în scâncituri dureroase. Deasupra, un cârd negru de corbi îngrozit de vijelie trece, luându-se la goană cu vântul. *Bucurați-vă vestitori ai morții, încă un cadavru va îngrășa pământul !.....*

Ninge; fulgi mari se cern mânați de vifor pe albul întins al uliței, îngropând sub pătura lor rece întreaga fire și astupând cărările. Crivățul urlă sălbatec, întovărășit de scârțâitul trist al crengilor din arbori. Câte odată vârtejuri ridică în vâltori dese zăpada, pe care o strămută dintr'un loc în altul, zidind troene cât casa. Nu se mai distinge nimic, casele dispar, în întunecimea serei, iar drumul întroenit nu se mai știe pe unde mână.

De după un gard, încotoșmați în cojoace, trei copilași se ivesc tăind troianul, deschid poarta, se opresc la fereastră și în pustiul naturei îngânați de clinchetul clopoțelilor, glasurile lor nevinovate, răsună ca o înviorare de întărire și de nădejde:

S'a sculat mai an

Bădica Traian

Și a 'ncălecat

Un cal ne 'nvățat

Hăăăi, Hăi !

1 Ianuarie 1917

UNUL DIN CEI MULȚI

„In bordee spectacolul era și mai înspăimântător. Boala zăcea la un loc cu moartea, pe grămezi de paie cadavre cu ochii sticlind la tavanul crăpat erau întinse lângă aceia care nu trecuseră încă în lumea umbrelor...”

REGINA MARIA

UNUL DIN CEI MULȚI

Moșneguțul mărunt, cu părul crescut în plete resfirate, albe, cu arcul stufos al sprâncenelor și cu mustățile ninse de asprimea anilor ce și-au perindat greutatea lăsând pe fața-i sănătoasă cărări adânci de cute dese, cu ochii mici, rotunzi ca două scânteii aprinse, a plecat într-o zi de iarnă grea, părăsind bordeiul desgrădit și povârnit într'asfințit de fuga vânturilor iureșe, mânat de dorul singurului fecior, acolo, unde auzise că se strânsese oastea încercată în luptele cu dușmanii.

De săptămâni îl chinuia o presimțire, zi cu zi, ceas cu ceas astfel, cum câte-odată vârtejul puhoiurilor de ape sbuciumă, roade și clatină stâncile neînvinsse de vreme.

Știa că Alexandru este pe moarte, vestea-i venise într-o seară prin poștaş. Când a auzit, o ameteală l'a cuprins, și nu știa încotro să apuce. Nu-i curse lacrimi și nici vre-un cuvânt de răsvrătire nu-i smulse durerea de pe buze, ci a intrat tăcut în casă și s'a pregătit pentru cale; în zori a pornit la drum.

Zile întregi a mers, zile înghețate de iarnă, nopți întunecoase cu viscol, necurmat și fără zăbavă,

flămând, tăind pârtii de zăpadă și înfruntând voinic, ca în tinerețe, ninsori repezi ce se cerneau nemilostiv din sita norilor despletii de vânturi.

* * *

În odăița mică, îngustă cât abia te poți învârti, între cei patru pereți subțiri de vălătuci, prin crăpăturile cărora suflă vântul și străbate gerul poleind marginile cu o pojghiță de aburi înghețați, pe o laiță strâmtă și joasă soldatul Alexandru Călin zace de tifos exantematic în prada unui delir frate cu nebunia...

Sub cap ranița, iar peste dânsul abea se ține manta, pe care o frământă între picioarele vinete și uscate ca scândura.

Bolnavul, cu ochii împăianjeniți, cu fața trasă și scofălcită vorbește neîntreput, scoate sunete nedesluite, arată din mâini și vânzolește nervos din picioare.....

Doctorul se apropie, îi ia mâinile fierbinți ca focul între ale sale, și arată spre bătrân.

— „Il cunoști.....” ?

— „?”

El tace câteva clipe, își privește mirat părintele și strigă apoi arătând spre ușă, apoi spre moșneag, bâlbâind cuvinte fără noimă.

— „Dă-l afară..... Ghermanul”.....

Doctorul caută să-l liniștească, vrea să-i ia pulsul, temperatura, dar zadarnic. Vedeniile îl urmăresc, îl frământă; delirul îl sbuciumă și-l obosește.

Bătrânul cu căciula în mână, înlemnit ca o stâncă stă în picioare lângă doctor, privește mut scena, în ochi lacrimile îi joacă, se perindează și cad la vale pe obraji, pe mustață, pe cojoc, până jos pe pământ; buzele îi tremură.

— „Eu sunt Alexandre taică, nu mă cunoști? Ce te doare?”

Bolnavul însă se încruntă, se uită la el, bolborește într'aiurea și pare că nu-l vede.

În încăpere e o liniște funebră și dureroasă....

Femeia de casă, gazda, al cărui soț plecat de cu vară nu a mai dat nici un semn de viață, plânge în-

tr'un colț, pe când cei trei copilași flămânzi, din cari cel mai mare are 6 ani, dorm ghemuiți pe cuptor, tremurând de frig, deși pe vatră fumează câțiva coceni ruți, în spuza, pe care o mătură din când în când vântul ce suflă prin horn, mutând'o din loc în loc.....

Un miros greu, apăsător, sufocant, plutește în acest mormânt trist, întunecos și mohorât. Prin ferestrele mici ca două sticle de ochelari abia pătrunde o lumină difuză, anemică; gerul le-a zugrăvit cu tot felul de foi, albe ca argintul, sclipitoare și groase să le razi cu cuțitul.

Tot satul e la fel. Fiecare colibă își are bolnavul sau bolnavii săi, unde, în agonia boalei dușmănoase, zeci de ostași încercați în lupte își pâlpăiesc cea din urmă scântee de viață.....

Doctorul vrea să plece, bolnavul îl trage de mână :

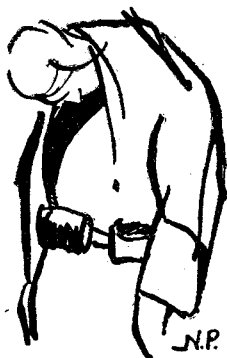
— „Nu pleca,..... mi-e frică..... alungă-l.....

Bătrânul la picioarele lăitei plânge înfundat, scuturat de durere.....

Doctorul iese, dar când vrea să închidă ușa, de afară viscolul sbucnește înăuntru pe furiș ca un tâlhar, împrăștiind și vânturând zăpada într'un praf fin, ușor și prelung ca beteala.

Intreaga casă pare un cavou de suferință, de luptă și de jertfă.

Februarie 1917.

SERGENTUL OPACĂ

„Mă rog lui Dumnezeu pentru toate viețile jertfite, mă rog pentru cei cari au murit părăsiți și neștiuți, mă rog pentru cei cari au fost îngropați cu miile fără rugăciune și fără preot, mă rog pentru mulțimea celor fără nume....”

REGINA MARIA

SERGEANTUL OPACĂ

Il cunoștea tot regimentul ca pe cel mai curajos și destoinic gradat, chiar colonelul brauzise de el și îl întrebuițase în câteva recunoașteri de unde se întorsese la timp cu știri bune și însemnate.

Nu era cine știe ce mutră de om chipeș, mai deosebit ca ceilalți; înalt, subțirel, cu talia ca de fată mare, mustața i se mărginea în câteva fire aurite ce crescuse mai obraznic în încolăcirii de fuior; vorbea rar și de cele mai multe ori trebuia să-ți pierzi vreme multă ca să înjghebe a-ți spune vre-o poveste; de aceia poate și camarazii îl poreclise „mutul”.

Adesea ori stătea cu ochii de o expresie rară, pierduți în nesfârșit; părea cu totul adâncit în gânduri, în acele gânduri, cari uneori te sbuciumă mai mult, de cât îți aduc vre-o mângâiere; iar dacă în acele clipe ai fi trecut pe lângă dânsul te saluta cu o ținută de ostaș vrednic și de nu-i știai obiceiul și-l întrebai că ce mai face, cum o mai duce, răspundea scurt, cu ochii țintă în ochii tăi părea că mai curând te-ar fi rugat să-l lași în pace de cât să-i turburi liniștea. Și erau atâtea de cetit în acești ochi de un albastru mai

senin ca al cerului, încât noi găseam o petrecere în a-l necăji și a-i iscodi sufletul, deprins să nu și-l deschidă la nimeni.

Nu era activ; serviciul și-l făcuse în termen acum cinci ani; la liberare a plâns când căpitanul i-a spus:

— „Ei Opacă, de acum va trebui să-ți predai calul și echipamentul, căci mâine trebuie să te eliberezi”.

A plâns și drept la colonel s'a dus.

— „Să trăiți dom'le colonel, eu n'aș prea vrea „ca să mă liberez, nu mă pot despărți de „Graur” — „și isbucni în lacrimi.

— „Acasă n'am la cine merge, părinți n'am, gospo-
„dărie n'am, aici îmi e toată viața”.

Colonelul un om bun, încercă să-i dovedească că ceia ce cere el nu se poate, că locurile de reangajați sunt complete și că-i este peste putință ca să-l primească. BCU Cluj / Central University Library Cluj

— „Bine! Dacă nu se poate..... — a răspuns el colonelului; adăogă apoi un „să trăiți” și plecă mai desnădăjduit de cum venise. Seara a petrecut-o retras cu totul de ceilalți tovarăși cari-și sărbătoreau liberarea.

— „Dar tu nu vii ca să ciocnești cu noi un păhărel?”

— „Beți voi și în sănătatea mea, !” le-a răspuns el zâmbind și ca să nu-l îmbie de două ori se duse totuși și ciocni un pahar cu vin, își scoase de sub tunică batista cu mărginile bătute în mărgele albastre, se șterse și plecă.....

În noaptea aceea nu putu să doarmă mai de loc. A doua zi muncit de gânduri, s'a sculat mai de dimineață ca de obicei, s'a dus în grajd, calul când l'a simțit a întors capul, un nechezat ușor i-a isbucnit ca o alintare copilărească și a prins a bate din picior scormonind așternutul. Era cea din urmă zi când îl mai vedea, la ora 9 trebuiau predați caii, la 10 efectele

și șeaua, la 11 masa, la care avea să ia parte și colonelul, iar după masă gorniștii trebuiau să sune: „ruperea rândurilor” și părăsirea garnizoanei.”

* * *

Se spune, că într'o zi acum câțiva ani în urmă, un băețandru înalt, blond, așa cum l'am văzut mai sus, intră pe porțile regimentului în tovărășia unui câine mișos ca oaia și a unei bâte de cioban. O pălărioară de pâslă mai mult verde de cât neagră, un sumănel scurt cu găetane roșii, din deschizătura căruia se ivia o cămașă slimoasă, țăarii, iar în picioare opinci, era aproape toată îmbrăcămintea acestui flăcău.

S'a învărtit vre-un ceas prin fața porții regimentului, a cetit de câteva ori „Regimentul X de Roșiori” și nu-i venea să intre. Santinela văzând că se tot învărtește, l'a întrebat ce caută. El, i-a dat „bună vremea”, a ridicat din umeri și pentru a cuprinde mai mult curaj și a răspuns c'ar vrea ca să vorbească cu comandantul.

— „Bine!” — i-a răspuns santinela — de vrei „ca să vorbești cu domnul colonel, intră înăuntru!”.

A intrat și bun intrat a fost din ziua aceia. A rătăcit vre-un ceas prin curte, până ce un brigadier l'a îndreptat la cancelarie; aghiotantul, un ofițer tânăr ca și dânsul, l'a întrebat ce dorește și l-a introdus în cabinet.

— „Rămâi afară!” — s'a stropșit el la haita care da să-l urmeze, câinele s'a gudurat din coadă, a pus botul în pământ, și rușinat s'a întors înapoi. Flăcăul și-a luat pălăria din cap, a pus-o în bățul rezemat de perete, și a intrat în năuntru. Colonelul, un moșneguț mititel, a ridicat ochii de pe hârtie, s'a uitat pe deasupra ochelarilor, l'a măsurat de sus până jos și l'a întrebat:

— „Ce veste băete?”.

— „Bună vremea! — dădu el din cap. — Apoi,

„ce veste, ași vrea să intru ca voluntar în regimentul „dumniavoastră”.

— „De câți ani ești?”

— „Oi fi având vre-o nouăsprezece”.

— „Părinți ai, tată, mamă?”

— „Nu, căci să vedeți dom'le colonel cum îi „cu mine: Părinți n'am, și nici nu i-am cunoscut vre-„odată; când mi-au murit eram mic, și nu mi-aduc „aminte de ei; târziu de tot, când m'am trezit, eram „în casa unui unchiu, fratele tatei, la acesta am cres-„cut, el m'a dat la școală, m'a învățat, mi-a purtat „grijă în ale cărților, și în ale hainelor. Acum sunt „prea mare ca să mai pot sta în casa lui, vre-un meș-„teșug nu știu, iar bani nu am să mă apuc de „vre-o negustorie; de aceea, după multă chibzuială, „găsii că drumul cel mai bun îi oastea și iată-mă la „dumniavoastră”.

Colonelul se uită, îl măsură din nou din cap până în picioare, voind să-l vadă mai cu deamănuntul, îl mai întrebă cum îl cheamă.

— „Gheorghe Opacă din comuna Lunca”, —răspunse desghețat acesta.

— „Bine Opacă!” Să dai ordin de zi cu însu-„marea în regiment și să-l repartizezi la escadronul 4” — se adresă el aghiotantului.

Iar din ziua aceia Gheorghe Opacă din Lunca deveni soldatul Opacă Gheorghe în escadronul 4.

De felul cum și-a petrecut acești trei ani, el nu a povestit la nimeni nimic. Prea repede trecea vremea, ca să bage de seamă și ca să simtă toate greutatețile unei vieți noi. Trăia cu o nădejde, era sbuciumat adesea de un dor și între acestea două, pe fiecare zi ce trecea își făcea loc tot mai mult o dragoste, care îl mistuia ca un foc nevăzut.

Astfel, a petrecut tot acest timp de muncă grea, de năzuinți câteodată, de desnădejdi alte ori și cu cât trecea vremea mai repede, cu atât o luptă mai aprigă se încingea în sufletul lui; de o parte nevoia de a rămânea în armată, știind că în sat nu-l așteaptă nici

părinți și nici o casă în care ar fi putut trăi viața unui gospodar cinstit, iar pe de altă parte dorul pentru o dragoste ce-i luminase cei mai frumoși ani din vremea când nepăsător și fără griji rățăcea pe întinsoarea câmpiilor în tovărășia turmelor de miei sburdalnici.

* * *

Se cunoșteau de mici; numai gardul și ograda largă îi despărțea. Cinci ani umblaseră împreună la școală, se hârjonise, apoi crescând mai mari petrecuseră zile întregi cu păscutul oilor la câmp. Plecau în zori de ziuă și se întorceau la asfințit. Hăt târziu, când anii începură să se îngrămădească și odată cu ei o frumusețe feciorelnică prinse să se desvăluie în față, sânii să-i crească și în caere sucite să-și împletească cosița, o dragoste încolți pe îndelete în Opacă, o dragoste ce creștea pe măsura timpului și cu puterea tinereții.

Câte nopți cu lună nu și-au petrecut în acest timp unul lângă altul, îmbătați în visuri de dragoste și în planuri de viitor.....

Dumineca, când câte o horă mai trainică se încingea în bătătura cârciumei din sat, din lanțul încleștat de flăcăi și fete se desfăcea ca două flori perechea lui Opacă cu Profira și alții nu erau mai mulțumiți, și alții nu erau mai mândrii în ziua aceia. Se duduia pământul sub picioare; în văluri se ridica praful și sta ca să se rupă struna lăutei în ritmul cobzei când îi trăgeau câte o bătută.

Și era atâta patimă în dragostea lor și atâta tinerețe și voie în suflete, încât tot satul o luase ca bună că nimeni alta n'ar putea fi logodnica lui Opacă decât Profira și nimeni altul n'ar putea fi bărbat mai potrivit și mai ales pentru Profira decât Opacă.

Și așa treceau zilele, cu atâta belșug de tinerețe risipită și cu atâta bucurie, până ce, într'o zi de toamnă rece, cu ploaie mărunță și deasă, cu vânt ascuțit ce te străbătea la oase se făcu un svon în tot satul de

vorbiau fetele la fântână, femeile la dughiană, flăcăii la răscruci :

— „Știi fă, că Profira lui Răzeșu se mărită”.

— „Apoi asta nu-i o noutate”.

— „Cum nu-i o noutate, când nu mai ia pe alde-a-lui Opacă”.

— „Dar cu cine se mărită?”.

— „Cu un flăcău din Ruginoasa, se zice că ar avea o oare-care stare, o pereche de boi, nu știu câte fălci de semănături, și ceva parale, noroc pe biata „fată !”

— „Dar cu Opacă cum rămâne?”

— „Apoi de, fata nu ar prea vrea să se mărite, „dar o silesc bătrânii”.

— „Mai bine! — se găsea în sfârșit cineva să pecetluiască,— că doar nu era să-și lege viața cu „unul ca Opacă, un târâie brâu, fără părinți, fără stare și chiar fără vre-o meserie”.

Și astfel se întetea vorba între gurile rele și începeau fel de fel de păreri; ba că fata e așa, ba că flăcăul e pe dincolo, ba că mirele ar fi cerut atâta zestre, iar că Opacă își face sama dacă ea se mărită, și așa mai departe.....

Intr'o dimineată Opacă se sculă mai târziu, își luă sarica în spinare și eși în sat; când trecu pe dinaintea porții văzu pe Profira cu ochii stinși de plâns, cu capul rezemat de un stâlp, și cu privirile abătute; îi dete bună ziua, se uită la dânsa și trecu mai departe; nu știa cum să-și talmăcească această stare a fetei. La întoarcere o găsi în colțul grădinei.

— „Dar ce-ți este Profiro?”, o întrebă el.

— „Ce să fie !... — dădu ea să răspundă — n'ai auzit că vor să mă mărite”..... — și nu putu ca să sfârșiască, un nod i se puse în gât, lacrimi începură să-i joace în lumina ochilor, și un oftat înăbuși în pieptu-i.

Opacă se aștepta la aceasta, nu prea cu ochi buni vedeau părinții dragostea lor și nu odată îi trimesese vorbă prin alții ca să-și ia gândul; dar cum

tinerețea n'are frâu și dragostea margini, nu se gândise nici odată la dâșii și nici la piedica care i-ar pune-o în cale; acum însă, când această veste veni peste valul de mulțumire în care înota, îl găsi aproape pregătit.

— „Bine! — răspunse el — dacă ei vor, ce putem face noi” și o ceață i se puse par'că pe ochi, un vârtej par'că-l cuprinse, o moară începu să-i huruie în urechi și buimac, cu privirea înecată în lacrimi o întrebă:

— „Dar tu ce zici?”.

— „Eu, ce să zic; au hotărît și nunta”..... — și nu a mai putut să sfârșească; lacrimile începură să-i curgă șiroaie, plânsul o înăbuși în sughițuri și pe fața albă ca hârtia se iviră primele trăsături ale suferinții. Nu mai putu să stee, îi apucă mâna, i-o strânse cu putere între ale ei și în fâșâit mai ușor ca de pasăre se depărtă spre casă cu privirile rătăcite.

Cât o fi stat Opacă buimac în colțul grădinii, n'a putut să o spună nici odată. Intru târziu, desmetindu-se și mânat ca de duhuri necurate porni acasă; a ridicat din umeri sarica, a dat pălăria pe ceafă, o tuse seacă l'a cuprins și intră pe poartă. „Tincuș” i-a ieșit înainte, a dat să se gudure, l'a petrecut până la ușă și parcă înțelegând durerea stăpânului și temându-se să nu-l tulbure mai tare se întoarse, se sui pe prispă, se încolăci covrig și oftă din adânc.

A doua zi Opacă plecă la târg ca să se înroleze ca voluntar în Regimentul X de Roșiori.

* * *

De atunci s'au strecurat trei ani, greu la început, mai ușor către sfârșit, cu instrucție multă, în concentrări și manevre, pe vremuri urâte de toamnă ursuză ca și pe vremuri de primăvară blândă și timpurie; nimeni însă din escadron în acest timp n'a putut să străbată în sufletul lui Opacă. Vedeau toți că mai presus de orice preocupare îl muncea un gând, dar nimeni nu isbuti ca să înțeleagă vre-odată cât

sbucium se urzea sub acea tunică roșie de călăreț și câtă părere de rău îl chinuia pentru ce lăsase în urmă în acel sătișor mic, presărat pe o coastă de deal, de unde, în zile de sărbătoare, în zile de muncă grea a brațelor, în zile de primăvară frumoasă, ca și de iarnă liniștită, în nopți bălăi cu lună, ca și în altele cu întuneric de nepătruns, de pe prispa unui bordei ascuns între copaci bătrâni, de multe ori doi ochi negri vor fi privit în zare, ca în așteptarea unei mântuiri.

Și nopți au trecut în plâns înfundat și zile s'au scurs în trudă și muncă cinstită, ce nu aduceau altă răsplată decât vorbe amare și totuși mântuirea întârzia să vie.

Dar într'o zi, o bucurie, Opacă se întoarse în sat mai chipeș, mai bărbat, mai frumos și mai mândru de cum plecase; doar o paloare ca o față de masă îngălbenită de-i mai acoperea roșul obrazilor.

Profira se măritase; un bărbat hain la inimă, cu apucături urâte de om vițios, avu parte să risipească o fericire ce ar fi încolțit în liniște, dacă n'ar fi abătut din calea soartei aceste două suflete; dar el începuse a o teme, își petrecea tot timpul la cârciumă și în schingiuri deșarte încerca să-și atragă o dragoste, care lipsise la cununia lor.

Și nu trecu de cât vre-o zece zile la mijloc, când, în tot satul se împânzi zvonul că Profira, fata lui Răzeșu, care ținuse trei ani gospodărie cu Ilie din Ruginoasa, fugi dela bărbatul său cu Opacă. Câteva luni nu s'a știut nimic de ei, dar într'o bună zi se întoarseră în sat; bătrânul lui Opacă murise de mult și în bătătura casei bătrânești rămase stăpân de aci înainte Opacă.

Urmă despărțenia și la un an c'am în cășlegiul de iarnă, în bisericuța satului, gârbovită și adâncită între salcâmi uscați, părintele Ionică îndreptă în fața lui Dumnezeu o greșală, pe care oamenii o făptuiseră în neștiința lor, și pecetlui în fața oamenilor o dragoste, care nestinsă începu să arză mai cu foc de cum arsesse înainte.

Și iarăși trecură vre-o doi ani; în casa lui Opacă alături cu fericirea, sporul își găsi loc, vitele din cele rămase dela bătrânul se înmulțiră și un dolofan micuț veni ca o întărire să adauge la mulțumirea aceloră cari urzeau o viață nouă.

* * *

Era în ziua mobilizării; în toate părțile se vedeau fețe îngrijate, lume grăbită, ostași pretutindeni. Dacă cineva ar fi plecat din Lunca așa c'am după toaca de leturghie, ar fi întâlnit pe drumul ce șerpuiește la oraș un om înalt, puțin c'am abătut, cu un suman în spinare și cu o traistă atârnată în băț; sergentul Opacă Gheorghe mergea să se prezinte la regiment.

Se sculase de cu noapte în sunetul clopotelor dela biserică; jandarmul, care-l întâlnise pe când ducea vaca la cireadă, îi spuse ca să se pregătească de plecare.

— „Am înțeles!” — i-ar fi răspuns el — pe la vre-o 10 sunt la dumneavoastră — și-și îndemnă vaca mai departe. Dela cireadă se întoarse acasă; își așază ce mai trebui prin gospodărie; Profira, cu ochii umflați de plâns, cu năframa legată în nod pe frunte peste podoaba părului ca mura, atârnat în șuvițe lungi, îi pregăti ceva de-ale mâncării, îi puse un rând de schimburi în traistă, îl petrecu până la poartă cu copilașul în brațe, se îmbrățișară mult și încleștați unul de altul, vroind parcă să nu se mai despartă, în lacrimi de durere își potoliră amarul unei noi despărțiri.

Ajuns la regiment, căpitanul, același pe care îl lăsase, când l'a văzut îl cunoscă de îndată.

— „Ce faci Opacă?”

— „Să trăiți, dom'le căpitan, am venit la datorie”, — răspunse el ducându-și militărește mâna la pălărie.

— „Foarte frumos! Să te prezinți plutonieru-„lui major să-ți dea calul, efectele și de azi înainte

„intri iarăși la drepturi. Ce zici, cred că n'ai uitat de „când erai în termen?”

— „Cum să uit, se poate? Dar.....” adăogă el.

— „Ei ce-i?” îi curmă vorba căpitanul.

— „Apoi aş vrea să-mi dați iarăş pe Graur”.

— „Pe Graur?”... — păru că se gândeşte căpitanul — „să vedem” — îi răspunse el și se depărtă”. Unul se duse la cancelarie, acolo, unde îl chema îmulzeala treburilor, iar cellalt porni la magazie ca să-și primească efectele.

A doua zi Opacă căpătă pe Graur. Calul, când l'a văzut, că acesta i se agață de gât, că-i netezește coama și că îl cheamă pe nume, a ciulit urechile, a nechezat ca în ziua aceia când îl părăsise și a prins a bate iarăși din picior pe caldarâmul umed al grajdului.

Se schimbase multe în regiment de când plecase; chiar calul mai îmbătrânise cu vre-o trei ani; din foștii lui camarazi mulți nu se prezentase, leaturi tinere venise în două rânduri să completeze efectivele.

Noaptea nu a putut să doarmă mai de loc, îi părea patul mai vârtos; aci ațipea și un vis urît venea să-i tulbure somnul, aci se întorcea, se svârcolea și zorile întârziiau să se arate.

În ziua următoare își primi hainele. De îndată ce se văzu îmbrăcat în noua uniformă, cu sabia la cingătoare, cu cureluşa capelei sub bărbie, cu gradul de sergent pe umăr și cu pintenii zornăind în urmă-i, nevoie mare, o mândrie parcă-l cuprinse, fața i se însenină, și ca un vis îi apăru tot trecutul.

Seara regimentul se imbarcă. Când mașina flueră și trenul se puse în mișcare simți cu toate acestea că i se rupse ceva din inimă; se uită prin întuneric în zarea care-i ascundea pe ai lui și printre valurile fumului înneacăcios dela mașină i se păru că vede o arătare din povești: doi ochi negri înlăcrâmați și două brațe ce întindeau un copilaș plâpând. Un șuer lung străbătu văzduhul, o zguduitură bruscă simți

sub picioare și în hârâit jalnic prinse să alunece roțile pe șinile pierdute în nesfârșit. Un oftat îi smunci pieptul, pe față îi alunecară lacrimi, scrâșni din dinți ca să-și stăpânească durerea, și se amestecă în chiotele de bucurie ale vagoanelor. Trenul porni în goană nebună, și în întunericul nopții părea un balaur, cu ochi sticloși și cu gură de foc, gonit de o putere fantastică.

Intr'un târziu încetară chiotele, se liniștiră și oamenii, iar în tăcerea nopții nu se auzea de cât vâjâitul curentului, tic-tacurile roților pe șini și pufăitul cadentat al mașinii.

* * *

Luptase în toată Transilvania, luase parte la recunoașteri primejdioase, care-i adusesese laude și un ordin de zi; în multe rânduri trecuse prin primejdii grozave, însă norocul îl scăpase.

Intr'un rând era într'un defileu pe valea Oltului, un glonte ticălos îi împușcă calul în gât; mai merse câțiva pași, apoi acesta începu să șchioapete, o slăbiciune îl cuprinse, un șivoi roșu și subțirel țâșni de sub coamă, își lăsă capul în jos, necheză de durere de se cutremură codrii, poticni și ca un bolovan căzu la pământ cu ochii deschiși în nesimțire. Opacă sări la vreme, îl deschingă, scoase bandajul, îi spălă rana, cu apă din bidon, dar când pansamentul fu gata Graur era un hoit, al cărui suflet de viteaz plecase în lumea dreptilor. Ca un copil a început să-i curgă lacrimile, a scos sabia, i-a retezat din coamă un smoc de păr, l'a băgat în tureatca cismeii și luând în spinare șeaua, plecă încet, încovoiat sub greutatea poverii pe urma regimentului.....

Trei zile a rătăcit prin codri și prin munți, ziua ca și noaptea, flămând și obosit, croindu-și drum adesea printre patrurile dușmane, A treia seară, călăuzit de împușcăturile de armă, trecu prin linia de foc a santinelor. Când mai târziu ajunsese regi-

mentul, aproape nimeni nu-l mai cunoștea; părea mai lung, ochii-i erau în fundul capului și încovoiat de spate.

Căpitanul, când l'a văzut că vine cu șaua în brațe și atât de schimbat la față, nici nu-i venea să creadă; fusese dat dispărut din recunoaștere.

A doua zi colonelul adună regimentul întreg și-i arată ca pildă tuturor camarazilor.

* * *

Trecuse câțva timp și iată că într-o bună zi un ordin venit dela divizie spunea că toți acei cărora le lipsesc caii să fie vărsați la „Regimentul pe jos” al diviziei.

— „Ne părăsești?” — îl întrebă căpitanul.

— „Mă duc, să trăiți domnule căpitan”.

— „Păi, să te duci căci cred că o să-ți fie bine”...

— „Apoi și binele-i așa după cum știe să și-l facă și omul” — îi răspunse el; iar de a doua zi fu trecut la Regimentul pe jos.

Nu-i mult de atunci; era în amurgul unei zile din vara aceasta, cu soare potolit, cu aer limpede și cu adieri molatece de vânt. În tranșeele de pe malul Siretului plutea o liniște desăvârșită, nu se auzia nici armă; nici tun; s'ar fi părut pentru neștiutorul locurilor că o mai deplină pace ca aici n'ar putea să fie. În spate, lunca huia de ciripitul pasărilor; în lucriri argintii se clătinau frunzele de plop; în dungi albe se pierdeau tulpinile mesteacănilor și în valuri line, ondulate, se apleca fâneața necosită sub câte o adiere de vânt mai puternic.

În față, Siretul limpede își oglindea în tremurături repezi sălciile plângătoare, mânănd în unde mărunte, apa de un albastru închis. Și era atâta pace și atâta liniște de cum nu văzuse râul de mult; singuri, parii rețelelor de sârmă, înfipti în lungi șiraguri ar fi putut să dea de bănuț că de o parte ca și de cealaltă, suflete înfiorate de ură și adâncite în pământ

pândesc ca cârțițele pe cellalt mal prin găuri nevăzute.

Se dăduse ordin ca în seara aceea să se facă o recunoaștere la inamic; oamenii trebuiau aleși dintre cei mai destoinici și mai curagioși. Maiorul, comandantul de sector, un om de statură înaltă, cu barbă, veni prin tranșee, trecu dela post la post, dela pluton la pluton, se uită la oameni, vorbe în șoaptă cu căpitanul lui Opacă, își aruncă privirea prin binoclu dincolo pe câllalt mal și se întoarse înapoi.

După plecarea maiorului, căpitanul adună gradații, le spuse planul ce aveau de făcut: la ora două noaptea, un sergent, doi brigadieri și trei soldați, în două lotci aveau să treacă Siretul în cea mai mare liniște.

Când însă îi întrebară că cine vrea:

— „Eu!” — se auziră din toate părțile vocile celor adunați.

— „Sunteți prea mulți!” — le răspuse căpitanul „să tragem la sorti”!

Și iată că dintre sergenți norocul căzu pe Opacă.

Își alese oamenii de cari avea nevoie, își aranjă lotcile, buzunarele se umflară cu granate, și în așteptarea ceasului intrară cu toții în bordeiu.

La ora două punct, fără nici un șgomot, fără nici un plescăit de lopată, două lotci înaintară ca două năluci pe fața Siretului lucioasă ca sticla. În tranșee toți ne țineam răsuflarea și înfrigurați ca în așteptarea unei primejdii ne pironisem privirile peste luciul apei, spre cele două lotci. Și era un întuneric și o beznă cum rar se văzuse; nu se auzea nimic de cât doar murmurul apei pe după rădăcinile sălcilor. Un liliac trecu în sbor și tulbură firea ca o prevestire de rău afundându-se în întuneric, iar bărcile ca duse de spirite necurate înaintau în legănări ușoare spre celălat mal.

Dar, de odată se auzi un fâșăit ca de aripi, un smoc de foc alb spintecă întunericul; flacăra se urcă sus în opintiri rezezi, la un loc se opri ca o candelă atârnată din ceruri, orizontul se luminează ca ziua, o clipă negrul nopței scămoșit se risipi și racheta căzu în

bucăți de foc luminând malurile; urmă o pâraitură de arme, țacănitura mitralierelor începu, și o bubuitură de tun frământă firea. Gloanțele vâjâiau unele în fluierături ascuțite, altele în bâzâit ca de bondar. Lângă noi un obuz detună groaznic; însă, deodată toate amuțiră și mai cu tărie începură din nou. În buchete plecau rachetele și sfâșiau întunericul, pe când lotcile înaintau mereu. Se apropiară de mal, ca din pământ umbre se văzură eșind din tranșee și în așteptarea prăzii dușmanii se arătară pe țarm.

O ploaie de gloanțe ca la comandă porni din lotci, umbrele dispărură, scântei și fum roșu țâșni chiar de pe locul unde răsăriseră; iar lotcile cârmiră lin înapoi; încercarea nu isbutise. Dar, când ajunseră pe la mijlocul apei, o granată găuri o barcă, apa în gâl-gâiri repezi începu să între înăuntru, se clătină o clipă, se suci într'un vârtej și ca o coaje se rostogoli în undele tulburi. În smuncituri puternice se văzură ai noștri înotând; lopețile plescăiau des, iar din această încercare de scăpare o mână abia văzută trăgea cu cea din urmă putere deacurmezișul apei lotca găurită.

Credeam că se sfârșește lumea, nu se auzea nici glasul de alături de pâraitul armelor și bubuitul tunurilor.

Intr'un târziu lucrurile se liniștiră, gurile de foc amuțiră, doar rar câte o rachetă mai spinteca întunericul ca un fulger îndepărtat și ca o dovadă de veghe.

La apelul făcut în tranșee, lipsea Opacă. Il căutară pe întinsul apei repezi, și doară toți știau din cei cu cari plecase că îl văzură târând în urmă lotca găurită.

Iar când a doua zi zorile se arătară vesele și când cele dintâi raze ale soarelui veniră ca niște țepuși de foc în tranșeele umezi de roua nopții, lângă rădăcinile unei sălcii bătrâne, din marginea apei, se găsi corpul acestuia spintecat de un obuz.

Capul îi era aproape retezat, din nas o dără ro-

șie de sânge se prelingea pe mustățile blonde; cu ochii deschiși, cu privirea limpede părea că trăește.

Abia în noaptea următoare, l'au putut culege. În buzunarul spintecat al bluzei s'a găsit un pachetel învelit cu îngrijire, era încă ud și isvora apă; l-au desfăcut și din el se ivi batista albă cu marginile albastre, pe care i-o dăduse Profira din vremea primelor zile de dragoste; iar alături, înodate, șuvițele de păr negru din coama lui Graur.

O groapă a fost săpată în grabă, un ostaș spuse „Tatăl nostru”, ceilalți își făcură cruce și murmură un „Dumnezeu să-l ierte”, pe când din tranșee o salvă de foc porni spre linia vrășmașe ca o răzbunare pentru cel mort.

În noaptea aceea mai liniștită ca ori când, ră-mase legănându-se în umbrele din preajma malului, legată de o cruce albă, lotca găurită pe care o adusese Opacă ca o mărturie de ispravă.

Ostașul, care păzește și acum în cotul Siretului lângă tulpina unei sălcii bătrâne scrijălată de obuz, unde Opacă își doarme liniștit somnul de viteaz, va fi văzând târziu în noapte eșind ca o stafie din adâncul apei, o lotcă târîtă de o mână nevăzută.....

Iulie, 1917

C O N D R E A

„Satul era sărac și părăsit; pretutindeni stăpânea o mare liniște. Toate erau pământii și posomdrăte. Acoperișurile de stuf și pae păreau părăginite, umilița și sărăcia le încovoiașe, florile semărate la întâmplare în grădinile vitate erau veștejite; căni lihniți se furișau printre case ca niște duhuri rele care nu-și pot afla odihnă”.

REGINA MARIA

C O N D R E A.

Din multele sate pe cari vitregia războiului le-a silit să-și stingă orice viață și să-și alunge poate și cel din urmă suflet bătrân, care nu s'ar fi îndurat altfel pentru nimic în lume să-și părăsească adăpostul celor mai de apoi zile, este și Condrea.

Dacă cineva, venind de pe șoseaua Tecucilor, ar tăia drumul ce duce peste apa Bârladului și de acolo prin Umbrărești de vale spre Siret, ar da, urcând coama unui deluț ce se întinde în tot lungul acestor ape, de un sat mic, rar, cu casele presărate unde și unde, ascunse printre garduri și grădini ca niște mușuroaie de cârțiță în desiș de fâneată.

Cum am spus, satul nu este mare și nici n'a fost vreodată mai mic ca acum; astfel l'am apucat toți și chiar și dintre acei cari din vremuri mai vechi se treziseră în aceste locuri de belșug. Casele, pe care o răbdare potrivită ar putea îngădui ca să le numeri, sunt zidite din bârne și împletite din mlada, pe care zăvoitul Siretului îngăduitor ca în totdeauna le-a dat-o cu prisosință.

Ascunse între copaci bătrâni și în mijloc de li-

vezi și vii întinse, cu pomi roditori, cu bățatură largă, unde ar fi loc de înturnat două care moldovenesti, cu acoperișul obișnuit de scânduri, sau de tablă scântectoare uneori, de pae adesea, cu geamurile mici pierdute în zugrăveli de chinduros și de pământel galben ca ochi întunecați de bătrână, ce se ivesc după ușa tindei îngustă și de cele mai multe ori strâmbă, îți înfățișează ție, drumeț rătăcit, icoana unor băbuțe încovoiate de greutatea anilor, pe care liniștea bătrâneților le-a silit să se adăpostească aici, pentru a-și toarce mai în tihnă fuiorul celor din urmă zile.

O bisericuță înegrită de ploii, mai înaltă de cât toate casele dimprejur, se ridică în preajma vânturilor ca o rugăciune umilă, dintre sumedenia de cruci a țintirimului.

Aici, se țesuse odată viață multă. Viile mari și întinse pe care hărnicia oamenilor le-au îngrijit cu destoinicie își întindeau la timpul lor ca o răsplată dreaptă vițele lungi și nodoroase, atârând până la pământ în mătâni bine-cuvântate ciorechini de struguri străvezii ca lacrima și dulci ca mierea.

Intr'o seară de Septembrie, veneam dela drum lung, nu știam încotro e satul și ași fi rătăcit poate, dacă bunătatea oamenilor, pe cari îi întâlнисem în cale, nu mi l'ar fi arătat cu mâna, ca și cum ar fi fost în cine știe ce depărtări de tărâmurii.

Am mai mers câțva loc, am ureat un delușor, și bisericuța satului zidită parcă anume să fie îndreptătoare de cale, mi-a ieșit înainte. Am cârmit apoi la stânga și m'am văzut în ulița satului. Câțiva copilași în valuri de praf își chioteau o veselie nevinovată; vre-o doi unchiași stăteau la sfat rezemați în bețe la umbra unui nuc; o femeie cu testemelul legat la ceafă, ducea în coromâslă două cofe, iar printre cătina unui gârduț rar, un flăcău și o fată își urzeau în șoapte cine știe ce cuvinte de dragoste și cine știe ce planuri pentru vre-o viitoare nuntă. În noaptea aceea cum eram obosit de cale, m'am culcat liniștit și a doua zi mi-am văzut de treburi.

Astfel am cunoscut Condrea, vor fi de atunci vre-o doi ani, când, mai dăună-zi întâmplările războiului mă mână ră printr'un joc al întâmplării, iarăși aici.

Era o noapte caldă de August. Detașamentul din care făceam parte primise ordin de dimineață să schimbe trupele ce ocupau tranșeele din fața satului. Odată cu căderea serei ne puserăm în marș, iar când cocoșii cântară miez de noapte, satul era deja împânzit de ostașii noștri.

Intr'o vie înecată de mohor sub adăpostul frunzelor unui stejar, ne-am găsit loc de odihnă oaselor noastre frânte de oboseala drumului. Noaptea fu liniștită. Tunul nu bubui, cum nu prea pârâiră nici armele.

A doua zi, într'amurg, plecai să revăd satul; îmi adusesem aminte de cunoscuții, la cari nu odată intrasem în casă, și în gândurile mele mă așteptam ca să-i găsesc, dacă nu în acea voe bună, din alte timpuri, cel puțin la rosturile lor.

Mirarea mea însă fu mare; un ceas am hoinărit prin sat; am dat din uliță în uliță, din curte în curte, am trecut prin vii, o cărare înverzită m'a călăuzit prin fața biseriței închise, sării un pârleaz pentru a scurta drumul, și nu întâlnii pe nimeni, nicăieri. Casele goale, unele dărâmate și spintecate de obuze, altele cu geamurile sparte, pustii, cu ușile destâțănate, cu cercevelele ferestrelor atârând în jos, cu curțile pline de bălării și de dudău înalt până la piept; coșarele și șoproanele goale de asemenea, unele risipite, iar altele cu acoperișul căptușit de fire lungi de verdeață și mușchiu, dădeau o înfățișare de tristeță, de pustiu și de singurătate.

Dintr'un bordeiu părăginit, mi-a ieșit înainte un câine; a prins să se gudure, să fluture din coadă, și să schiaune de bucurie; l'am mângâiat pe cap, pe gât, a sărit în jurul meu, am vrut să-l prind să-l iau cu mine, dar a fugit în fața bordeiului din care ieșise și parcă pentru a mă mustra de fapta mea, pe

care judecata lui de dobitoc n'o înțelese, a început să hârâie. L'am lăsat în pace și am plecat mai departe. Am sărit o tranșee, m'au îngrozit câteva gropi de obuze căzute chiar lângă fântână, m'am urcat prin șiragul unei rețele de sârmă; o jale mă cuprinsese, și mânat de groaza pustiului m'am îndreptat de unde venisem, ca pentru a scăpa mai repede între oameni.

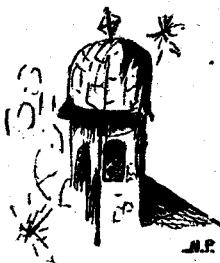
Atât mai rămăsese din Condrea, unde se ridicase sumedenii de vieți de muncă cinstită și unde se clădise gospodării rari, cu vii făuritoare de veselii nesfârșite și cu belșug de vremuri bune.

Amurgul începuse să se lase; fâșâiri înfiorară văzduhul, câteva berze trecură în sbor vioi spre alte țări mai calde și poate cu mai multă pace. Cu umbre nepătrunse se încununară copacii; o mitralieră începu să dârdâie, bubuiri de tun cutremurară văzduhul și un șrapnel se abătu ca o pedeapsă asupra satului.

Când noaptea își înveșmântă firea ca un vâl de doliu, în răstimpuri, un câine tot mai continua să urle ca un prohod de înmormântare și o cucuvasă să cânte în suspine repezi, ca un bocet jalnic plin de durere și suferințe.

De vale Siretul își lucea undele în cele din urmă sclipiri de lumină.

August, 1917.

TELEGRAMA

„Da, uneori plâng, dar lacrămile mele nu sunt lacrămile celui slab care-și mărturisește înfrângerea și își pleacă fruntea, ci sunt lacrămile unei mame care plânge pentru copii ei pe care uneori nu-i în stare să-i ajute, sunt lacrămi care picură în tăcerea dimineților.

...Și de aceea nu-mi este rușine de lacrămile mele...

REGINA MARIA

TELEGRAMA

În compartimentul vagonului de clasa II-a a trenului de persoane ce merge spre Tecuci, trei negustori de naționalități deosebite, de vârste diferite, cu fâlcile rezemate pe gulere slimoase de grăsime, un preot mărunțel cu barba rară încărunțită, o jidovcuță tânără, roșie ca o sfeclă, cu părul sburlit, ieșit de sub broboada neagră cu franjuri rupti ce-i curg pe umeri și o cucoană bătrână îmbrăcată în doliu..... ..

Negustorii hârhotesc mereu despre afaceri. Când vorbesc fiecare pe rând, când toți trei deodată. Acum țipă și în întreg vagonul nu se mai aude de cât sfatul lor, acum se liniștesc, capetele li se apropie, vorba li-e mai înceată, discretă, pare că s'ar feri ca nimeni să nu-i înțeleagă ce spun și ochi șireți le joacă în orbite și zâmbete hidoase le mișcă obrajii.....

Preotul, plictisit și nepăsător se uită pe fereastră, cască mereu și numără între degetele-i uscate, mătăniile ce se învârt mecanic și fără încetare.....

Jidovcuța nu-și găsește astâmpăr. La fiecare stație se scoală, iese pe coridor se 'nvârte într'un picior, — pare că mereu ar aștepta pe cineva; apoi se întoarce la loc, așezându-se ca o mireasă pe marginea

canapelei desbrăcată de pluș. Și de câte ori se ridică, în urma ei exalță un miros pătrunzător, caracteristic, nesuferit.....

Ghemuită într'un colț, cu capul ascuns în voalul cernit, lung până la mijloc, cucoana bătrână plânge încet fără suspine. Șiruri de lacrimi îi spintecă fața, lăsând urme roșii. Batista cu marginile-i negre e numai o apă; iar mâinile ce o duc din când în când la ochi tremură nervos sub sbuciumul sufletesc al durerii...

Afară e vară, soarele arde cumplit, și prin geamul deschis al vagonului se aud undeva bubuituri tari de tun și de câte ori răsună mai puternic, bătrâna închide ochii, fruntea i se încrețește, iar sprâncenile i se mișcă ciudat într'o încordare bolnavă de nervi.....

Preotul caută s'o liniștească, dar nu isbutește; mai tare ca orice argument și mai reală ca ori ce convingere este totdeauna durerea, de aceea nu mai insistă și mișcat de lacrimile bătrânei suspină adânc, își trece mâna prin barbă și își vede înaintea de mătâni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* *

În gara Tecuci trenul se oprește. Pe peron lume multă forfotește în toate părțile: soldați, ofițeri de-ai noștri și ruși, civili, femei și unde și unde câte o uniformă albastră de ofițer francez. Fiecare caută pe cineva, fiecare pleacă sau vine din cotrova; unii se urcă în tren, alții coboară; vre-o două țărance umblă zăpăcite întrebând de trenul de Iași; câțiva soldați din lipsă de locuri se urcă pe acoperișul vagoanelor.

Din compartimentul nostru bătrâna în negru coboară încet; abia se ține de bara ușei. Cu ochii scăldați în lacrimi caută prin mulțime pe cineva. Un moment se oprește locului, privirile îi cercetează pe toți și când vede că nu găsește pe cine trebuie, o pornește cu bocceluța în mână și mai mult clătinându-se pe picioare, se strecoară încet ca o stafie prin mulțimea grăbită și fără astâmpăr.

Acum plânge deabinelea, iar pașii lunecând i se îndreaptă spre ieșire

* *

Trenul a pornit din stație; prin fereastra vagonului se vede în tot lungul ei ulița ce duce dela gară în oraș.

Trăsuri și căruțe, goale și încărcate, automobile și camioane aleargă, fug și se încrucișează. Călători în haine pestrice cu geamantane greoaie se îndreaptă grăbiți spre oraș; și în urma tuturor încet, cu capul în jos, abia mișcându-se, bătrâna, ce ne fusese tovarășe de drum, pășește sfioasă, nesigură și pare rătăcită în această mulțime amestecată, ca o frunză bătută și dusă de vânt.....

Trenul fuge din ce în ce mai tare, roțile mușc din macazuri, mașina pufăe ritmic, iar în vagonul nostru, negustorii își continuă veseli sfatul despre afaceri, în timp ce preotul moțăe de somn, iar jidovcuța își pudrează fără rușine obrazii.....

Dinspre Cozmești tunul se aude din ce în ce mai slab.....

Pe canapeaua unde a stat bătrâna a rămas o hârtie umedă și aproape mototolită; seamănă a fi o telegramă. O ridic, o desfac și citesc cele de mai jos:

T e l e g r a m ă

Poșta militară

*Veniți Tecuci, fiul d-v. Iacotenentul X...
mort eri ca un viteaz la Cozmești. Luni
înmormântarea.* **Colonel, Z.....**

.....
Când m'am uitat pe geam în urmă, în capătul uliței, bătrâna nu se mai vedea de cât ca un punct negru.....

August, 1917.

O NOAPTE PE SIRET

„Ce gândește oare tăcutul care se sprijinește în armă? Poate în alte zile mai bune a fost un cioban care-și păzia cu credință turma, ori poate un plugar liniștit care se întorcea în amurg la copiii lui dragi? Are poate viziunea satului său, a căsuței ascunse între pomii ai căror muguri chiar acum se deschid. Cine știe! Căminul lui poate într'un colț de țară depărtat, cotropit de dușman. Și cum, se uită la soarele ce se înalță de după munți, el se întreabă, cine are grijă astăzi de cei rămași fără apărare, cine-i hrănește, cine-i îmbracă și cine le usucă lacrimile !...„

REGINA MARIA

O NOAPTE PE SIRET

..... Iar a amuțit tunul, armele și-au stins pârâitura înfricoșătoare..... Nu se mai aude nimic, nici chiar pe malul celorlalte ogoare tot ale noastre..... La această oră de noapte târzie, o tăcere atât de adâncă a învăluit firea încât te cuprinde o smerenie și rămâi vrăjit în mijlocul liniștei ca de biserică..... De mult șanțurile noastre n'au văzut o pace atât de deplină.

Din bolta incrustată cu stele sclipitoare, ce lucesc ca mii de ochi în scânteii colorate, se desprinde lumina lor asemeni candelelor într'un altar.....

E noapte tainică, frumoasă, cu lună plină ca o pecete de aur, melancolică ca și gândurile noastre de acum.....

Siretul neștiutor, mânat mereu cu aceeași tărie, curge aci, în vârtejuri furioase pe după rădăcinile deștelenite, ce își ițesc firele din spume ca niște muștăți de moșneag rău îngrijite, aci, aleargă în clocot înnăbușit, îmbrățișând la mijloc vre-un colț de ostrov răsărit din matca apei, căptușit de pe margini cu pietriș alb ca varul și împodobit cu mladă deasă ca peria, din care se țes frunze uscate. Uneori, se împreunează, albia-i devine mai lată, malurile mai repezi și voios

se revarsă la vale, clatinându-și în drum horbota frunzișului.

Astfel l'am cunoscut întotdeauna, noi cei crescuți pe malurile lui, acolo, în Nordul Moldovei, unde subțirel și liniștit începe să se strecoare, ușor ca o ispită și unde ca și aici l'au împânzit blestemele durerilor noastre.....

Zăvoiul lui nu-i nicăieri mai lat ca aici, nicăieri nu-i mai des și nicăieri nu ți se par mai misterioase umbrele ce îmbracă odată cu căderea serii, ca în această parte a Moldovei, unde războiul nemilostiv și-a abătut din belșug toată urgia.

Un vânt ușurel ca un suflu de buză îi clatină frunzele galbene de vreme și îi apleacă mlădițele încercate de brumă spre fruntea pare că încrețită de durere a malului tăcut..... Un fășait de pasăre grăbită trece prin ramuri goale..... O cucuvae tulbură pacea unei clipe cu un țipăt de singurătate.... Cucuveau! Cucuveau!... Pasărea s'a luptat pe o creangă, apoi speriată pornește în sbor pripit și se pierde în beznă.... Creanga plecată sub greutatea ei se scutură și, ca lăsate din cine știe ce înălțimi se leagănă în fluturări line, când pe o parte, când pe cealaltă, câteva frunze rupte.

În spate, în sat, se aud câinii. O zare de foc licărește ca o scânteie de tăciune aproape stins..... Cine știe cu câtă greutate a isbutit ca să străbată până la noi prin acest potop de lumină sură.

Pe celălalt mal se aud strigăte nedeslușite, glasuri încurcate răsbesc să înfrunte clocotul apei din față; e limba încâlcită a vrășmașului..... Câteva bătai înfundate..... Un zăngănit ca de lopată..... Alte bătai surde și alte lovituri înnăbușite..... Lucrează inamicul..... Un foc pornește de la ai noștri ca un semn de pază; în fășiit se duce grăbit plumbul printre crengețele zăvoiului din ostrov;..... lovește în țarm, zăvoiul își trezește ecoul, sgomotul dincolo încetează, și iarăși o clipă de răgaz și liniște.....

Sunt ceasuri târzii de noapte..... Cocoșii se aud

unde va, poate în vre-o bătaură de gospodar bătrân, pe care mila străduinței lui de vremuri nu l'a lăsat să-și părăsească agoniseala zilelor de pace în voia soartei și mai ales a tunului.

Flăcăii, ginerii, nepoții i-or fi plecat să lupte; de mai trăiesc, sau nu, Domnul știe..... El însă, rămas singur, pradă robiei și mai ales grijei, în umbra acoperișului de stuf, sau între pereții înegriți de fum, oftând la fiecare glonț de pușcă și tresărind la fiecare lovitură de tun, își poartă de azi pe mâine bătrânețea, sub vâjâitul ghiulelelor neiertătoare, scormonindu-și ogorul, din care la primăvară va răsări pâinea, pe care o așteaptă acei de aici ca și acei de acolo, ca un ajutor pentru izbânda împotriva dușmanului.....

Santinelele trec la schimburi; se aude cum duie pământul sub pașii grei. O pușcă se ridică, o alta intră; un ostaș își părăsește un cuib de strajă, trece la odihnă, un altul îi ia locul, și ochii santinei celei noi deschși pe cât puterea îi îngăduie, se ațintesc prin deschizătura îngustă a crenelei, revărsându-se peste celălalt mal, scotocind întunericul... Nimic nu o mișcă și n'o abate dela post..... Cu privirea adâncită spre celelalte șanțuri ale dușmanului, soldatul stă, se uită, observă și așteaptă; de aude vre-un șgomot, de simte vre-o mișcare pușca se ridică încet, degetul apasă hotărît pe trăgaci și pac!..... pornește plumbul într'acolo.

În bordeiul nostru, o vizuină săpată la câțiva pași în pământ și în care numai scările crestate în lut de te pot ajuta să te cobori, e aceeași pace și liniște..... O candelă umilă clipește des în unda seului topit deasupra unei cruciuliți împletită din mladă. Pe masă, mai la colț, se răsfață vre-o două cărți; alături, în rastel, armele noastre își așteaptă ceasul; iar pe un pat de frunzar, un camarad trudit de munca zilei, își toarce, alături de pisica atât de trebuincioasă aici, un somn fără grijă. Noi, câțiva, reîntorși acum de sus, din tranșee, stăm de sfat cînchiți în jurul sobei; gândurile ne muncesc și ne duc mintea înapoi. Ce putem face altceva mai bun?.....

— „Ehei, acum doi ani pe timpul ăsta ! Ce vremuri, ce vremuri !“..... — Și sergentul Hristache „clătină din cap rupând tăcerea — „Ce clăci se mai „turnau prin sat..... Azi la taica părintele, ca mâine „la moș Petracle dascălul, în alte zile pe la cuscri, „la cumetri, și ce must dulce mai era..... Lăutarii „își rupeau coarda în vre-o chindie năstrușnică, flăcăii, „inima după fete șagalnice, veselia curgea potop cu „voie bună de înneca sufletele și alătura sporul „mergea strună. Unde se mai auzea de pușcă, de tun, „de războiu, de case părăsite și de atâtea, și atâtea „nevoi. Dar acum, cine știe ce-o mai fi pe acasă.”..... — și sergentul amuți, iar ochii i se ațintiră în gol.

Pe Hristache îl cunoșteam bine; nu odată ne-am pomenit stând seara strânși în preajma focului, povestindu-ne amarul acestei pârđalnici de inimă.

Imi aduc aminte bine, anul trecut, era tocmai ca acum; tot așa ne găseam roată în jurul unui jăratec; trecusem la rezervă de două zile în munți, la Mănăstirea Cașin, după câteva atacuri, cari ne decimase pe muntele „*Fata Moartă*”. Ne povestea de un chip de fată, de o dragoste înfiripată în preajma războiului, de o nuntă pusă la cale pentru Sfânta Maria. Graba l'a apucat în toiul treburilor, a doua zi a trebuit să plece. Fata l'a petrecut până la Piatra; la despărțire i-a dat din sân o năframă și în hohot de plâns înnăbușit i-a spus ca să n'o uite. De atunci trecuse atâta vreme; un răvaș nu primise. Cine știe ce se făcuse cu ea !..... Și era atâta jale în tânguirea dorurilor lui și atâta durere ruptă din inimă, încât ca și atunci, ochii începură să-i joace în lacrimi, și două rotogoale limpezi lunecară pe fața arsă, ca două mărgelile rupte dintr'un șirag.....

— „Lasă dom'le sergent c'or trece și necazurile „astea, și ia'n să vezi ci vremuri o să se întoarcă !” — zise într'un târziu caporalul Marin.

— „Iar o să vină culesul și clăcile și iar te voi videa „în zile de răgaz, încins cu brăul cel bătut în flori de „fir, strângând de mijloc fetele la horă..... Ei, ce să-i

„faci, o doldoră îi tragem și noi acum că prea de tot
„am dus-o bine!... Di dumneata îi greu că ești flăcău
„și ești de aici? Dar ce să zic de mine? Il vezi?.....:.....
„La câțiva pași peste apă mi-i satul; un vânt să-mi
„fac și trec Siretul, o fugă să dau și sunt lângă casă,
„odată să chiui și-mi es dolofanii înainte!..... M'or
„fi așteptând micuții!..... Și cum să nu mă aștepte!...
„Ehei!..... ” — și caporalul își îndreptă privirea spre
„noi, clătînând încet din cap.

— „Să te întorci mai iute tată! — așa mi-a
„spus acum un an, cel mai micuț, când i-am lăsat.
„Și a trecut o lună, două, trei, un an de zile, s'a scurs...
„Păi știți ce înseamnă să nu-ți vezi un an copiii tăi,
„când știi că sunt în ghiara vrășmașului?

„Ce-or fi crezând ei?... „E mort tăicuța!” — m'o
„fi plângând cela mărișor, și măsă la vre-un geam ca
„să-i mângâie, de câte ori nu le-o fi arătat vre-un
„Neamț drept tatăl lor!... — „Ia-l vezi? Se întoarce
„tata”.... Și câtă bucurie zadarnică n'or fi avut ei!”...
Biblioteca Culturală a Universității „Liberal” Cluj

Ochii i se umeziră; cu măneca scortoasă a ves-
tonului își șterse o lacrimă. Sergentul îl privi mut;
i-ar fi zis și el ceva ca să-l mai întărească, o mângâiere
ar fi vrut ca să-i coboare în suflet, dar nu o avea nici
pentru el, de aceea tăcu și o liniște se întinse în bordei
ca un vâl de giulgiu jalnic.

Eu m'am uitat la unul, la altul, și prins în vâlmă-
șagul acelorași gânduri am tăcut. Un șoarec țipă ca
un greer de iarbă și o mână de țărână ninse în urma
lui deasupra capetelor noastre.

— „Nu vii la rond măi camarade Culai?” — se
auzi un glas de afară.

— „Așteaptă că mă duc!” — îi răspunse de
lângă mine caporalul parcă trezit din vis.

— „Are dreptate Vișan i-o venit rândul să-l
schimb. Vezi, când se ia omul cu gândurile uită și
de datorie”..... Iși puse mantaua, se încinse, pe urmă
își svârli arma, casca clănțâni de catarama curelușei
și dădu să iasă.

— „Stați că merg și eu cu voi, e prea frumoasă

„noaptea ca s'o petrec aicea sub pământ ca cârțițele”
— îl opri sergentul.

Eu, m'am încins la fel, am stins candela, un fum înecăcios stricni în jurul nostru și am ieșit după ceilalți. Cotirăm după o traversă, apoi după o alta; ne urcarăm pe o banchetă. Pe cea dintâiu santinelă sergentul o întrebă ce mai e nou, soldatul îi răspunse cu ochii țintă prin crenea:

— „O umbră se văzuse mai 'nainte pe dunga apei, a boscorodit încet ceva neînțeles și apoi a dispărut; de atunci, liniște, pace”

Trecurăm la un alt post de ascultare ieșit după rețelele de sârmă la rădăcina unei sălcii. Urcarăm câteva trepte, iarba uscată foșni ca un foșnet discret de rochie și în zarea luminișului descoperirăm postul; o umbră, în picioare, dreaptă, nemișcată, întocmai ca o pată de cerneală se oglindea pe luciul apei.

— „Cine-i?” — se auzi un glas înfundat.

— „Sur!” — șopti rondul.

— „Suraia!” — ne răspunse umbra și ne apropiarăm.

— „Tu ieși Văsdoagă?” — întrebă sergentul.

— „Eu, să trăiți dom'le sergent”.

— „Ei, ce ai auzit, ce ai văzut?”

— „Apoi dă, ci să văd, ia mai nimic; s'aud în „depărtări, la ei în sat, latrăt de câini, strigăte de ro-mân, chiote, fluiere..... Iacă, mai de vreme, Nemții „adusesse în șanțurile lor, știi dom'le caporal, — se „adresă el caporalului — la „Casa Albă”.....

— „Hm, la „Casa Albă” — mormăi caporalul.

— „... un copil, sau cine știe, poate s'o fi „prefăcut vre-unul dintre ei, mânca-i-ar germeii pă-„mântului!” — și aici soldatul scuipe cu scârbă — „căci, începu să țipe de-ți sfâșia inima: „Vin tăicu-„țule de mă ia că măicuța a murit și am rămas sin-„gur”.....

— „Hm, măicuța a murit”..... — îngână iar ca-„poralul, și un fior parcă-l străbătu, un tremur îl cu-„prinse își pipăi arma, baioneta lovită sună în clin-„chet de metal și oftă înăbușit.

— „Al dracului șocăți, la câte nu-i ajunge capul” — zise sergentul — „numai ca să ne facă, doar vom părăsi postul, bătui-ar mânia lui Dumnezeu și nu i-ar înghiți huma!”

— „Și unde zici că ai auzit Văsdoagă? — îl întrebă din nou caporalul.

— „Ia dintr’acolo, dom’le caporal” — și mâna-i se mișcă încet arătând unde-va, în gol, prin întuneric, spre linia tranșeelor vrăjmașe.

Ne întoarserăm, scoborirăm aceleași scări; la o cotitură caporalul ne opri, făcu o mișcare cu mâna arătându-ne să stăm doșiți și păru că descoperise ceva prin întuneric; stătu o clipă în nemișcare, ascultă cu atenție, se urcă ca o pisică pe parapet, apoi arma-i alunecă din umăr, piedica scrâșni din încheeturi, o clănțaneală surdă se auzi la închizător și în același timp pe celălalt mal se văzu mai întâiu o umbră, lunecând ca în povești deasupra malului și apoi un glas duios de copil isbucni în plâns amar, întretăiat de suflături.

Din dreptul caporalului o scânteie scormoni în desiş și „bumf”!, pocni arma, iar glonțul fluierând în huetul ecoului stârnit în luncă, plecă spre șanțurile dușmane încotro se văzuse umbra..... Urmă apoi altul și altul, și altul..... Un încărcător înlocui pe cel tras și gloanțele chiuiiau, detunând la fel, scormonind în frunziș fășiri prelungi ca un fluer de șarpe.

— „Stăi mă Culai! Ce ești smintit?” — se apropie de el sergentul, trăgându-l de pulpana hainei — vrei „să alarmezi întreg sectorul?”

Caporalul nu răspunse nimic; și arma bufni mai cu tărie în mâinile încheștate, cutremurând la fiecare smuncitură de recul corpul acestuia aplecat la crenea. Când însă vru să încarce a treia oară, o luminiță scăpără pe celălalt țârm; ca un șarpe uriaș se înălță în sus racheta într’un potop de lumină sură, clipoci câteva clipe deasupra; în alb se înveșmântară copacii, prin farmec dispărură umbrelé nopții și apoi încet, cum undele cuprind un corp ce cade în adâncuri,

întunericul îmbrățișă în zăbranicul negru al nopții, întreaga fire.

Un pocnet de pușcă răsună odată cu căderea rachetei în smocuri de foc și în fața noastră la doi pași plumbul trimis de dușmani se opri în ceafa caporalului.

Nu putu să mai mormăie decât „câinii” !...., și un spasm îl coprinse, rostogolindu-se ca o piatră din munte, în adâncul tranșeei ude de brumă. . . .

Undeva, departe, cântau cocoșii miez de noapte; o mitralieră se auzi ca o toacă grăbită să-și facă datoria și mai departe o rachetă sbucni la stânga în sectorul Rușilor ca o săgeată de foc. Câteva clipe zăbovi parcă atârnată și în cercuri luminoase împânzi zarea. O pârâială de arme o urmă repede, plumbii ne vâjâiră pe deasupra ca o ploaie de fer și apoi totul intră în liniște, în acea liniște, ce mai totdeauna prevestește furtuna.....

Siretul sfătuia sub mal..... Pe firul apei un pește se sbătu svârlind din coadă, iar stropii argintii plescăiră ca o ploaie deasă. Din spate un șuier aproape stins doinea încet un cântec vechiu ca o litanie de adormire..... Rondul trecu înainte, tranșeea duduî sub apăsarea pașilor grei și în urmă, trupul cald al caporalului mai svâcnea încă sub forța celor din urmă pulsații ale vieții.....

Un soldat se repezi să vestească sanitarii

Când mi-am aruncat ochii afară, în depărtări nepătrunse din bolta înneacă de lumină o stea căzu în nesfârșit și o coadă de foc ca un mănunchiu de bețeală se întinse în urmă.....

In răstimpuri, un huhurez de noapte ca un străjer ne-adormit, tot mai cânta în noapte hu-hu...hu-hu...hu-hu...

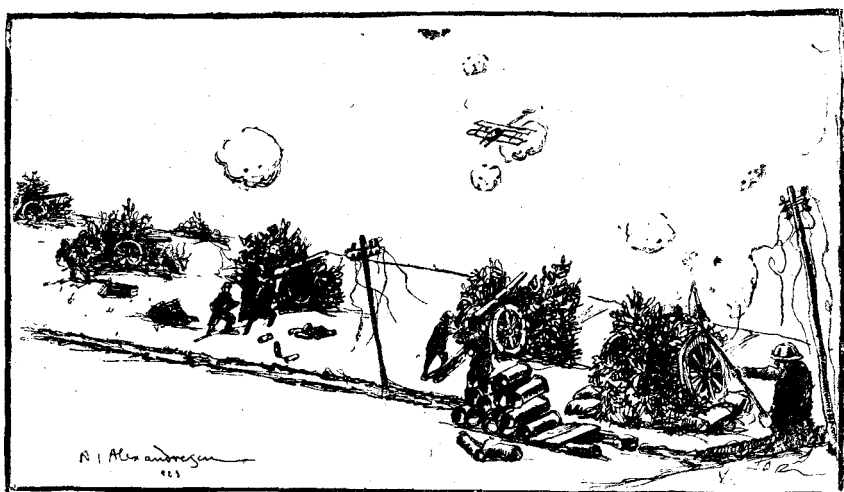
August 1917.

BATERIA LUI CREȚEANU

„Uneori pe marginea drumurilor am dat de cruci singuratice, uitate, cu sufletele rătăcite; iar alte ori zăriam cum din vârful unei movile o cruce mare stăpâna câmpia ca un străjer tăcut. Toate crucile acestea sunt de lemn, toate înegrite de soare și de ploae, și la fiecare din ele m'am oprit și am șoptit în taină o rugăciune”.

REGINA MARIA

BATERIA LUI CREȚEANU

Era țigan căldărar într'o caravană de „lăeți”, pe care vânturile pribegiei o purtase în lungul și latul țării. Unde nu ajunsese și ce nu văzuse Crețeanu! Ajungea numai să-l fi ațâțat la vorbă cineva și în schimbul unei lulele de tutun începea să-ți povestească câte în lună și câte în stele din cele ce văzuse și de cele mai multe ori tocmai din cele ce nu văzuse. Într'o căruță brașovenească lungă și ferecată în fer de dărdăia ca un tun când trecea pe caldarâmul pietros al șoselelor își avea toată gospodăria, acolo își purta pentru câștig vara pe călduri, iarna pe geruri, prin sate, prin orașe, ca și prin șesurile nesfârșite ale Bărăganului, așternutul, merindele, ca și toată gospodăria. Era chiu și vai pe cei trei căluți mici, șargi, când trebuiau să opintească la un deal mai repede. Țiganca, o femeie legată bine, cu trăsături regulate ce o făcea să aibă un „vino'ngoace” deosebit, cu părul încâlcit între două șiraguri de arginți strălucitori, agățați din dreptul urechilor, cu fața smolită, de pe care se desfăcea ca două mărgele lumina albă a ochilor și fildeșul dinților, purta în brațe un copilăș micuț și târâia în urma căruței agățați de fuste trei danci de diferite

măsuri în zdrențe înegrite, de după care se ițiau corpurile lor firave, plăpânde și goale. Aci, aceștia rămâneau mai înapoi, aci o luau mai înainte, isbucnind în scânciri sau în țipete nevinovate.

Câte odată, la vreme de ploae cocoțați sus o duceau poște întregi, până ce într'un sat la adăpostul frunzarilor unei grădini sau la marginea unui pârâu își ridicau în câte-va minute un cort ca niște pânze împreunate de corabie. Atunci, își descărcau repede căruța, își întindeau la soare țealele, o groapă se scobea în pripă, niște foale cârpite își găseau locul, ceaunul prindea să aburească și iată-i gospodăriți ca de când lumea.

Crețeanu fereca căldări, dregea pe unele, fabrica pe altele, spoia, cârpea, și când erau gata arunca unele în spate altele în mână și cu luleaua în dinți pornea la vânzare prin sate. Uneori țiganca îi ținea tovarășie, dar de cel mai multe ori dânsa singură, cu sacul la spinare, cu bățul în mână și cu danciul cel mic în cealaltă, alerga pe la case; aci un descântec, dincolo făcea sau desfăcea de farmece, mai încolo căuta în ghioc și astfel de dimineață până'n seară colinda satul din casă în casă. Unde nu lua bani lua o mână de făină, o murătură sau un ou și în felul acesta își agoniseau amândoi de-ale traiului.

Războiul i-a apucat pe drumul dintre două sate. Când au ajuns era pe înoptat; și-au clădit cortul, au aprins din ogrinji un foc sănătos și strânși cu toții în cerc, au început să pue lucrurile la cale.

Crețeanu și-a luat luleaua și rezemat cu spatele de trunchiul nicovalei a prins să pufnească rar, privind în pălălaia focului și adâncit în gânduri i se părea că e plecat departe, că luptă; simțea că par'că îi țiuie în urechi un bubuit ce aduce cu al tunului, cum gloanțele-i pătrund în carne, c'aude din urmă țipetele celor mici strigând „*mi-e frig*”, „*dă-mi pâne*” și înfricoșat de aceste închipuiri s'a ridicat de lângă foc, a dat o raită în jurul cortului ca pentru a-și ascunde neliniștea și întors apoi îndărăt în fumul înăbușitor

de sub pânză, începu să se frământa cu mintea. Unde să-și lase nevasta, copiii? Ce avea să se aleagă de cai, din căruțe, din scule; un bordei batâr să fi avut, o așezare mai ca lumea și ar fi plecat bucuros și fără grije; dar așa, în seama cu-i să-i lase? . . . Știa el cât e de dulce drumul pribegiei, atâția ani de rătăcire fără rost, din sat în sat, din ușă în ușă, pe frig, pe ploi și pe călduri înăbușitoare, în hula oamenilor și în grija zilei de a doua zi se săturase și în judecata minții lui simple văzuse că astă-zi pentru ca să răsbești prin calea de nevoi și greutateți trebuie să fii bărbat, „*muerea-i tot muere*”, spunea el adeseaori.

Numai odată mersese într'o concentrare și când se întorsese găsi o iapă moartă din pricina nașterii. Dar acum, când se ducea nu pentru câte-va zile nici pentru o lună, ci pentru cine știe câtă vreme.

Țiganca s'a uitat la el întrebătoare i-a urmărit din ochi mișcarea și coplesită chiar poate în același vălmășag de griji a ridicat un plod în brațe, a ogoit pe altul și în urmă s'a așezat alătura.

Astfel, au petrecut noaptea până târziu în preajma dogorelei focului, unul mistuit de gânduri, celalt în bocet înfundat, fără ca de nicăeri să le poată veni vre-o scântee de nădejde, vre-un razim de mântuire.

A doua zi, înaintea amezii erau la oraș. Au tras la marginea unei mahalăli, și-au deshămat caii sub umbra unor salcâmi, i-au împiedicat și li-au dat drumul la păscut. Un danciu a dat a se juca și a face roată în fața unui grup de copii curioși și un foc prinse a pălpâi svâcnind fuioare de fum cenușiu în jurul unui ceaunaș de mămăligă. Seara Crețeanu a plecat; iar după câte-va zile, pe drumul care ducea la oraș, înspre cel mai apropiat sat, la marginea unei păduri, se văzu, poposind la umbră de tei bătrâni, o căruță cu telegari șargi, în jurul cărora se horjoneau în jocuri neștiutoare trei danci goi cu ochi de tăciune.

În bateria a șasea nimeni nu era mai poznaș, mai ghiduș și mai glumeț ca Crețeanu; de aceia chiar îl și iubeau atât de mult ofițerii, îi dădeau țigări când n'avea, câte nu pahar de vin sau coniac de plescăia țiganul din limbă ca peștele în apă. Știa atâtea snoave și atâtea povești, încât se minunau cu toții de unde le mai scoate. Seara, după ce bubuitul tunului mai conținea și bateria era în repaus, lângă vre-un focușor pitit în umbrar și ațâțat cu vreascuri, la lumina flăcării se desfăcea din întuneric o grămăgioară de soldați, în mijlocul cărora se ivea fața smolită a lui Crețeanu, cu mustățile lungi și țepoase, cu buzele late și roșii, pe care flutura totdeauna un zâmbet schimonosit și poznaș și care semănau cu două felii de harbuț.

Era deajuns ca să înceapă unul.

— „Ce-i măi Crețene cu baba care s'a măritat „în postul mare?

— „A ha! Cu baba care s'a măritat, zici! Apoi „să vezi! Intr'un rând“ . . . — și ca o sfoară trecea prin toată bateria vestea:

— „Hai că iarăși începe țiganul o poveste!”

Și repede se strângeau toți, gradații cu soldații deavalma și se încingeau snoavele și râsetele cu toată oboseala zilei și uneori cu tot sbuciumul luptei.

De un timp bateria se găsea pe malul Siretului; trecuse mai bine de 15 zile, de când își duceau viața acolo, ofițeri și soldați, noaptea cu poveștile, ziua cu treburile prin baterie; trăgeau rar; când și când se mai întetea focul pentru ca să se potolească mai târziu.... Nemții de peste apă răspundeau adesea, dar nici odată nu potrivise vreo ghiulea pe lângă bateria în care se afla Crețeanu; mergeau mai în sus, mai în jos, mai la dreapta, mai la stânga și până atunci nu știu cum se făcuse că nu nemerise pe nimeni.

De altfel, știau toți de departe când trăgeau dușmanii; se auzia mai întâiu o bubuitură înfundată, ce se pierdea în ecoul luncii Siretului, urma apoi o vâjăitură adâncă prin văzduh care creștea pe măsură ce se apropia ghiuleaua, o trosnitură grozavă cutre-

mura împrejurimile, o limbă de foc, și un fum negru se ridica în valuri iar bucățile de schijă vâjâiau în toate părțile în fel de fel de glasuri și șuerături ciudate.

Când însă câte una mai mare venea ca un balaur nevăzut adulmecând văzduhul, în bolborosiri cum face apa la zăgazuri, se cutremura firea din țâțâni, și o clipă nu se mai auzea nimic de cât ecoul bubu-turei între cele două maluri.....

— „Ia! O auzi?“ — țipă țiganul — hasta-i di „cele mari! N’o vezi cum vine? Păzea Tănase!“ — Și, bamm ! îi răspundea obuzul cu un hohot drăcesc.

Ceilalți râdeau, iar el, mulțumit că nu făcuse nici o stricăciune, se repezea la locul detunăturii, și dacă din întâmplare ghiuleaua se îngropa fără să se spargă, o desgropa încet, în ușurel îi desfăcea focosul și cu bucuria unui copil ce vede un lucru rar, venea și-l arată râzând celor de prin prejur. Avea o patimă în a strânge, în legea lui, pahare de șrapnel, focoase, bucăți de obuz, sfărâmate; iar într’un capăt mai depărtat al bateriei, de multe ori ofițerii și camarazii lui dăduse peste un morman de dealde acestea, rânduite frumos, în chip de piramidă, pe un pătuleț de frunziș moale; știam cu toții că acolo e „chesonul lui Crețeanu”.

Și așa merseră lucrurile cu necaz și cu voie bună cu glume și povești, până ce într’o zi, pe când bateria trăgea mai cu foc și obuzele vâjâiau mai strașnic, un aeroplan se arată pe sus ca un hultan de munte.

— „E inamic!“ strigară ai noștri și își văzură înaintea de treabă. Aeroplanul se apropie, se roti odată în cercuri de erete, lăasă în urmă o dungă de fum alb ca laptele, dunga se scămoși în vânt chiar deasupra locului bateriei, iar avionul plecă mai departe în zbâr-năit ca de bondar.

— „Na, că ne trimite un ou pasărea! — strigă țiganul — ce-mi dați să-i prind oul?” Un hohot îi răspunse dintre adăposturi și traseră mai înainte.

Seara tunurile se liniștiră, luară masa mai de vreme și ca de obicei Crețeanu începuse o poveste, când patru bubuituri urmară, una după alta, atât de repede încât n'aură vreme să se ascundă, căci năpustiră alte patru și alte patru și așa mai departe. Vâjâiau ghiulelele dese ca gloanțele, sărea țărâna în sus ca asvârlită de mână și era un bubuit continuu și un fum atât de des încât nu-ți mai dedeai seama unde te afli. Intr'un târziu bubuiturile tăcură, soldații ieșiră din adăposturi, ofițerii trecură în inspecție trupa, tunurile, chesoanele; nu lipsea nimeni și nu se făcuse nici o stricăciune; aură mare noroc, căci doar căzuseră pe aproape și lucrul era destul de îngrijitor; totuși era vădit că dușmanii descoperiseră bateria și dacă nu făcuse astăzi nici un rău și nu omorâse pe nimeni însă nu se știa ce va aduce ziua de mâine.

Oamenii erau abătuți, ofițerii și capitanul nu mai puțin. De acum trebuia să se schimbe iarăși poziția și prin urmare altă muncă, alte adăposturi, alte regulări de tragere, în sfârșit, alt sbucium. Singur Crețeanu, mai vesel, își luă casca din cap, își șterse fruntea de sudoare, și la lumina lunei fața lui neagră arătă o strălucire deosebită. La urmă, se dădu pe lângă căpitan și începu a boscorodi ceva cu glasul înăbușit.

— „Ce-i cioră? — se răsti căpitanul, — nici acum „nu-ți mai piere ciocul? Cetot bolborosești ca o cio-„cănitoare?”

— „Păi, să trăiți dom'le căpitan, dacă nu v'ar hi cu bănat eu haș avea cevașlea de raportat”.

— „Hai spune și sfârșește odată”.

— „De,... eu, haș socoti în mintea mea ce-i proastă ca să nu clintiți tunurile din loc, ferit-a sfântul! căci mă îndatorez să fac un meșteșug bateriei ca să nu se mai abată nici o năzdrăvănie de halea pe aici”.

— „Cum? — întrebă căpitanul, potolindu-și mânia și zâmbind pe sub mustăți.

— „Iaca ghine, să trăiți! — răspunse el — numai „să-mi dea o mână de ajutor Tănase și cu Toarbă — Tănase și Toarbă îi erau buni prieteni, țigani că și el și chiar din aceeași secție. — „In hastă noapte „îi iau pe ei și mă pun să fabrichez pentru șoacăți „o baterie, cea mai prima, întâi!”.

— „Bine, dar cum?” păru că se interesează căpitanul din ce în ce mai aproape la spusele țiganului.

— „Păi, să vedeți: mă duc de-aici la driapta „vre-o două sute di pași și o săl e constrictez o baterie „în fronzari din roți și cofăele, de o să poată trage în „ia la nemurirea sufletului. Dumniavoaștră veți sta „haici și când îți ordina: „*tragee!*” iar don sirgent va „zice, „*foe!*” eu, „*fășșș!*” cu lopata o să arunc un nor „de praf în fața tunurilor mele și hașa vor crede că „haici s'o mutat hacum bateria noastră. Apoi să tot „hie airoplenul, că nici o grijă n'o să mai haveți!”

— „Al dracului țigan! —” râseră ofițerii, iar planul lui Crețeanu fu aprobat.

Chiar în acea noapte ajutat de doi servanți se puse la lucru. Săpară patru platforme late, locuri pentru sapă, aduse fronzari și-i îngrădi ca'n forma unui adăpost; căutară prin sat niște roate mari stricate, pe care le puseră la iveală, puseră în loc de țevi, guri de cofăele ce se șteau de sub frunzar ca în chipul țevilor de tunuri și bateria era gata. La urmă își cărăbani acolo întreg „*chesonul*” lui și a doua zi cu cele dintâiu sclipiri de soare vesel, bateria lui Crețeanu începu a trage. Un ofițer comanda, sergenții șefi de tun strigau „*foe!*” tunurile huiiau din greu săltând pe roți, patru flacări ștergeau gura țevilor, o clipă ghiulelile se duceau mângâind văzduhul pe când deasupra bateriei lui Crețeanu praful se ridica în valuri. Și să fi văzut cum stetea țiganul de țanțoș și mândru în fața bateriei lui cu mâna pe lopata cu cenușă, gata să o arunce în sus, părea că dacă ar fi avut aripi ar fi zburat în înaltul cerului de îngâmflat ce era.

În ziua aceea ofițerii l'au cinstit cu vin mai mult ca de obicei; căpitanul i-a dat o lulea de tutun, o

hârtie de 5 lei, și i-a făgăduit că-l va face fruntaș; iar oamenii râdeau de se topiau în baterie de isprava țiganului. Și era o veselie cum nu se pomenise de mult. Venise și dela alte baterii să-l vadă și să se minuneze de o așa drăcie; iar țiganul mai curat ca oricând și mândru ca un curcan umflat în pene, răspundea scurt, zâmbia șiret, și puflăia din lulea. Era doar comandant de baterie și avea cu ce să se fălească.

Atunci ai noștri traseră mai mult ca de obicei, de cred că s'o fi minunat și Nemții. Și traseră și a doua zi la fel, până în spre seară, când, iarăși se auzi un bâzâit ca de aeroplan; se uitară cu toții în sus, pentru un moment nu-l găsiră, dar mai apoi dinspre răsărit se ivi ca un punct alburii ce creșu tot mai mult și ca o rândunică se legăna mașina în jurul bateriei. Căpitanul puse să tragă, și când sergenții comandară „foc!” un nouraș de praf alb ca un fum des isvorî din bateria țiganului. Aeroplanul se înclină o clipă, merse câțva timp în linie dreaptă spre locul de unde izvora praful lui Crețeanu și iarăși o dâră de fum alb și subțirel ca o sfoară se depănă din înălțimile cerului. Mai ocoli odată, câteva nourașe albe urmate de bubuituri dese îl urmăriră și în zbor lin se îndreptă spre Siret.

Nu trecu mult, tunurile dușmane începură iarăși să tragă; la început rar, apoi din ce în ce mai repede. Ai noștri le răspunseră și din această încâlcire și încrucișare de trăsnete și ghiulele nu se mai deslușea nimic;..... nimic nu se mai vedea de praf și fum.

Nici un obuz nu se abătu asupra bateriei căpitanului. Târziu de tot, la vremea cinei, Nemții abia încetară focul. În văzduh plutea o duhoare amestecată cu praf mărunț, ce-ți îneca sufletul și-ți deschidea tusea, în timp ce în văile de peste albia Siretului, o scamă albăstrie se legăna în adierile curentului, ca o năframă plutitoare între văzduh și apă.....

În schimb bateria lui Crețeanu fusese distrusă complet.... L'au găsit amestecat cu pământ. Nu se

mai cunoaștea nimic dintr'ânsul, sfărâmat în zeci de bucăți, trei obuze explodaseră în acelaș loc, doar singură lopata de mai rămăsese întregă. Murise, dar scăpase bateria.....

* * *

Cine din trecătorii șoselei ce mână chiar pe lângă fronzarii ce mai amintesc încă bateria lui Crețeanu, văd și astăzi ridicându-se din mijlocul unor gropi de obuze, un mormânt părăsit, la capul căruia străjuște neclintit, ca un semn de credință, o cruce mică făcută din o coadă de lopată, pe care abia se citește în litere mărunte, următoarele :

1917

BCU Cluj / Central University Library Cluj

August 26

Fruntașul

Crețeanu Haralambie

mort pe când își comanda bateria

August 1917.

O ISPĂȘIRE

„Nu lăsați sufletele voastre să șovăiască și credeți-mă că va veni ziua învierii, și în ziua aceasta nu vom sărbători numai învierea morților”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REGINA MARIA

O ISPĂȘIRE

..... Astăzi au încetat ploile de toamnă, reci, mocnite, cu stropi mărunți, ce te pătrund până la piele. Simți cum te apasă o greutate și cum ți se stârnește o tuse seacă și vitregă, poate și din pricina ceții groase, care a sporit întunecimea zilei..... Ți-e greu să ieși din bordeiu, cu toate că nici aici nu e atât de bine, mai ales că doar de nu te plouă, în colo, tot noroiu și frig și suflul rece.....

Copacii sdrențuiți de frunză își lăcrămează în picuri mari biciuirea ploiei, ai cărei stropi prelingându-se din ramuri plescăesc ca un sărut pe bățătura groasă de frunze căzute. Din cerul fumuriu și vânat ce-și deapănă caerul norilor răsleți se târăște o ceață deasă și ca un vâl de față întunecat îmbrobodește împrejurimile cu o promoroacă mărunță și sticloasă....

Păsări fugărite de vreme și speriate din cine știe ce smârcuri trec cântând ritmic în șir strâns și în fășiit des de pene. O pârâitură de arme le urmărește, una se abate din stol abia fâlfâind dintr'o aripă și lăsându-se jos în legănări repezi cade rănită în desis, pe când celelalte nepăsătoare își văd de drum până ce nu se mai zăresc din ceață și până ce abia se mai aude cântecul lor în note melancolice.

Intru în bordeiu. Pe masa lucrată cu dibăcie de lângă soba ce mocnește un foc făcut cu crengi ude, vraful de jurnale și hârtii își așteaptă rândul. O „*România Mare*” venită acum un ceas își râde slovele croite din linii groase și un „*Buletin zilnic*” pus de furier mai la față așteaptă doar o semnătură ca să fie trimis „*sus la sector*” pentru a povesti camarazilor că astă noapte a fost „*liniște complectă pe întreaga linie a tranșelor*”.....

Dar nu apuc să iscălesc „*Buletinul*” când bâzzz !... sună telefonul; o muzicuță înceată, monotonă ca bâzâitul unui bondar, vestește că cineva vrea să-mi vorbească.

— „Allo ! Allo ! Cine-i acolo ? Allo !”.....

— „Allo !, postul cicliști.

— „Da, aici postul cicliști ! Ei, cei-i ? Ce poțtești ?”

— „Să trăiți dom'le locotenet ! L'au rănit Nemții pe Ghencea”

— „Când l'au rănit ?”

— „Uitați-vă, acum câteva minute, un glonț l'a străbătut în coasta stângă”.

— „Ați vestit doctorul dela postul de ajutor ?”

— „Da !”

— „Bine !..... Atunci așteaptă că vin și eu.....”

Imi iau casca, îmi arunc între umeri mantaua și sprijinit în băț ca să n'alunec prin mâzga lutului cleios și galben o pornesc teleap, teleap, legănându-mă între cele două maluri ale șanțului strâmt, ce-mi imprimă pe haină la fiecare pas câte o pată galben-roșiatică.

In drum mă fură gândurile..... Ce soartă are și Ghencea..... Acum un ceas am stat împreună de vorbă, râdea, glumea, tocmai pusesem la cale planul unei incursiuni și iată peste o clipă a venit un glonte nevăzut și i-a astâmpărat și râsul și vorba și ca un cutremur îi prăbuși tot noianul planurilor..... Numai de ar scăpa cu viață !.....

.....
Sărmanul Ghencea ! Câte nu a avut să păti-

mească și omul acesta !..... Pare că îmi răsare înainte : o fire blândă, un suflet bun, un om sfântos și harnic, cinstit și destoinic mai de hai ca o fată mare ; mi-a fost de mult ajutor.....

În primăvară îl urmări un păcat, care-i mai potolise veselia și vioiciunea lui de totdeauna, dar totuși rămăsese același ostaș plin de curaj în care aveam multă nădejde. Povestea lui e scurtăși începe astfel :

Eră acum un an, când, cu retragerea oștilor noastre de cu toamnă, Ghencea, mânat de dorul celor de acasă cum și de grija că-i va lăsa pe mâini străine se strecură de lângă noi și o șterse în Muscel. La întoarcere ne mai găsim unde ne lăsase cu câteva zile mai înainte ne-a căutat, a întrebat în sus, în jos, încoace, încolo, până ce într'o zi înghețată de Noembrie, după aproape trei săptămâni de rătăcire zadarnică, ne află într'un sat din nordul Moldovei. Când se înfățișă era târziu ; fusese dat în judecată.

În ziua procesului, o după amiază de vinere ploioasă și rece cu cer zăbrenit de nori, nici nu știu cum, se pomeni în fața Curții Marțiale. O ușă largă i se deschise, privirea îi rătăci prin mulțimea de epoletți și încă nedesmeticit, sub grija apăsătoare a soartei, văzu un furier cetind dintr'o hârtie ceva ce amintea de-ai lui, de casă, de dezertare, de fuga dela datorie. Președintele, un colonel bătrân cu graiul blând, îl chemă pe nume, îl întreabă, îl cercetă în toate felurile ; apoi se ridică un ofițer și răs-picat cu căutătura pătrunzătoare, arată spre el, apoi spre un teanc de hârtii, și începu să-l învinovățească. Cât o fi vorbit acesta, nu-și poate aminti, dar într'un târziu, se desmetici în sgomotul pe care îl făcură scaunele când se sculă consiliul judecătoresc pentru a-i hotărî pedeapsa. Urmă o clipă de tăcere, ofițerul care-l apăraseră veni la el să-i dea un pic de curaj și să-i arunce o nădejde de scăpare. Se auzi apoi un clinchet slab de clopoțel, colonelul apărură urmat de cei patru membri, rămaseră cu toții în picioare și în liniștea adunării ceti rar, sacadat, sentința judecătoresc : doi ani de închisoare pentru dezertare în timp de războiu.

Când își auzi osânda, un vâl parcă i se puse pe ochi, un val de sânge i se aruncă în față; voi să vorbească, să strige că nu-i atât de vinovat cât îi e de grea pedeapsa, dar nu putu, un nod i se puse în gât și un tremur cu fiori de ghiață îl cuprinse peste tot.

Eși, nici „să trăiți” nu zise în zăpăceală și ca pierdut cu firea plecă cu capul aplecat în sfâșierea gândurilor; iar judecata se termină scurtă, severă și dreaptă.....

Trecuse de atunci câteva luni, Ghencea nu începuse ispășirea pedepsei căci lucrurile rămăsese că dacă mai târziu ar fi dat semne de îndreptare și pocăință să fie ertat, când, acum câteva zile mă pomenesc că vine la mine:

— „Să trăiți dom'le locotenent”.

— „Bună ziua Ghencea! Ce este?”

— „Păi, am venit să vă rog ca să nu mă scoateți din „linia întâi” poate voiu avea prilej să fac vre-o „ispravă ca să mi se ierte pedeapsa”.

— „Lasă Ghencea — i-am răspuns — n'ai nici „un zor, am eu destulă grijă de tine, iar tu destulă „vreme ca să dovedești că meriți ertare; dar dacă „ții atât de mult, bine, atunci rămâi!.....

— „Să trăiți!” — mi-a răspuns el bucuros cu luciul lacrimilor în ochi și apoi ne-am despărțit.....

Acî se sfârșește povestea.

Tot plouă, picură însă mai rar și stropii fac să zângăne ciudat casca ce-mi joacă în cap; în schimb vântul buciună mai vârtos prin hățișul de crengi desbrăcate. In pas grăbit trec prin șanțuri, mai mult alerg și iată-mă într'o clipă în fața postului telefonic No. 1.

— „Cum e lui Ghencea, Hristache?” — Hristache e sergent și e ostaș bătrân, mai vechi ca toți ceilalți gradați, de aceea e și ajutorul meu.

— „Să trăiți dom'le locotenent! E rău de tot, „un glonț nebun i-a sfărtecat coasta stângă; numai de „nu l'ar fi atins la inimă..... Sărmanul!.... Mare păcat!

„Acum câteva minute a fost aici, a răs, ne-a povestit o snoavă, apoi s'a dus și n'a trecut de atunci „nici un pătrar de ceas când, a venit un leat și m'o vestit că l'o rănit”.....

— „Dar unde-i?”

— „Este aici lângă bordeiu”.

— „Hai să-l vedem”.....

Sergentul o luă înainte, eu după el; mai mersem puțin și lângă gura unui adăpost iată-l pe rănit.

Câțiva soldați stau cerc în jurul lui, pe o margine de bancă întins, cu fața în sus, pe haine plin de hlei, geme în sughituri rari, sfâșietoare, cu ochii împăienjeniți, Ghencea.

— „Ce-i Ghencea?” — îl întreb eu; rănitul tace, deschide ochii, dă să se scoale și nu poate, un junghiu îl sgâlțâie peste tot, iar printre gemete adânci abia scoate cuvintele:

— „Să.... tră....iți..... dom'le locot..... — și nu mai apucă să sfârșească, un val de sânge îl năpădi între dinți, o tuse seacă îl cutremură și mâna-i galbenă ca ceara se ridică, arată în sus, apoi spre apă și tremurând îi cade în jos pe scândura vârtoasă a băncii cu pocnet de bocnet.

În deschizătura mantalei de un verde șters, un izvoarăș de sânge gâlgâie și în fire cleioase se prelinge pe hliza neagră. Un abur căldicel se ridică din dreptul ranei, iar de pe fața galbenă ca lămâia isvorăsc fără șir broboane de sudoare.

— „Cum l'au rănit?” — întreb pe un soldat de alături.

— „Păi, să trăiți dom'le locotenent, mai înainte „aici în cotul apei o hârâit o gură de mitralieră — îmi „spune omul, — iar Ghencea, văzând că nu mai tace, „voî pe semne s'o descopere, căci se cățără pe parapet „și nu stătu nici cât e ca de când prinsei a spune, căci „pac!” sbucni un foc de pe celălalt mal, așa c'am dintr'acoace; am auzit în urmă „valeu!”... Când m'am uitat, căzuse dânsul. Ni-am repezit vre-o doi de l'am

„adus până aici și iote de,..... ci i-a fost scris!.....
„Soldatul tăcu și își pironi privirea pe rănit“.

În jurul lui Ghencea e liniște; nu se aude nimic decât un geamăt stins și plin de durere. Sângele gălgâie mereu..... Dela un timp rănitul deschide ochii mari, pare că ar cere ceva, pare că ar căuta pe cineva și negăsind dă să se scoale, puterile însă îi lipsesc, picioarele alunecă pe scândură și în horcăit de animal se svârcolește; cu pumnii strânge ștufa mantalei udă, abia îngână „apăă” și frânt de moarte își saltă pieptul, tusea îi svârle în stropi un val de sânge și ochii îi se pierd în gol. Prin degete îi trece un tremur, iar în urmă cuprins de spasmuri mai face o sfortare și printre dinții aproape încheștați șoptește stins :

— Mi-am is... pă... șit..... vi..... na....“ — Apoi încă un sughiț și adoarme liniștit, dându-și cea din urmă suflare sub sărutarea pașnică a morței.

Brancarda vine, doi sanitari îi alunecă încet trupul cald pe pânza întinsă; sângele se prelinge, capetele se descopăr, o cruce face unul, lacrimi se ivesc strivite în ochii altora și o rugăciune înceată, evlavioasă, fără zăbavă, pornește din gura sergentului pentru iertarea celui mort; apoi cei doi sanitari ridică lin brancarda și o pornesc încet, parcă temându-se să nu-l trezească..... Noroiul clefăe sub talpa de opincă. Trecem pe lângă santinele și când ajungem în preajma lor, din dreptul fiecăruia, pe rând, prin sita ploii dese, scapără câte un glonte spre șanțurile inamice și în urmă, ostașii evlavioși își ridică casca și fac o cruce adâncă în murmurul bûzelor ce rostesc cuvinte de iertare.....!

La locul unde a fost rănit Ghencea a rămas o armă stingheră, fără stăpân și adăpostită în crenea cu țeava spre inamic; calea ne duce pe lângă dansa. Un caporal o ia de acolo și o așează alătura de mort ca lângă un tovarăș bun, de care nici în clipa morții nu trebuie să se despartă.....

Ploaia picură pe fața celui adormit. Din brațul

crengilor unei sălcii pletoase o frunză galbenă cu dungă ruginie s'a lăsat pe fruntea senină a acestuia ca o pecete de moarte.

Mai facem câți-va pași și ieșiți în panglica cărării, brancardierii se opresc și ca să se odihnească, pun targa jos. Alături un șuvoi mic, repede, șoptește în frânturi ceva ce nu se înțelege și care totuși seamănă cu un cântec de leturghie. Brancardierii stau o clipă și apoi o pornesc încet, legănând targa într'o cadență rară în timp ce un zăbranic de ceață deasă se întinde ca un veștmânt funebru.....

I-am urmărit până s'au șters în besnă. Incepuse să se întunece. Ne-am uitat unii la alții, neîndrăsnind parcă să mai vorbim, fiecare adâncit în pânza gândurilor lui. În urmă ne-am despărțit în tăcere și am plecat fără ca să știm încotro mergem.....

Mitralierele începuse ca să se spovedească, rachetele să joace în valuri de lumină sălbatecă.....

Departa tunul huia.....

Septembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INSEMNĂRI RĂZLEŢE DE PE SIRET

I.

„Dar mai presus de toate mi se pare că deslușesc fețele soldaților noștri, al acestor eroi cari nu s'au plâns niciodată, deși dâșii mai mult decât oricari alții au suferit de iarnă și de omăt. Li văd în zori, în depărtatele tranșee privind soarele care în fiecare dimineață se ridică tot mai sus pentru a le vesti că gerul și noaptea fără sfârșit nu vor mai fi în curând, decât un vis din trecut”.

REGINA MARIA

INSEMNĂRI RĂZLEŢE DE PE SIRET

I

La 9 dimineaţa am primit astăzi ordinul să schimb cu detaşamentul meu pe camaradul G.... ce se întoarce să-mi ia locul la „rezerva de sector” după două săptămâni făcute în şanţurile din linia întâia.

Intr'un plic mic, galben, mi-a venit ordinul scurt şi horărit: „*Veţi ocupa chiar în această seară cu oamenii d-v. sectorul subloc. G.....; celelate dispoziţiuni le veţi primi verbal la postul de comandă al maiorului V.....*”

Comunic vestea oamenilor mei şi dânsii prea bucuroşi că vor scăpa pentru o bucată de vreme de corvezi, de săpat şanţuri şi de bătut pari de reţele, din zori şi până în noapte, chiuie, glumesc şi o horă se încinge de bucurie, în vraja unui fluer. Nu e nici unul măhnit, toţi sunt veseli şi îşi dau seama, că merg la un loc de cinste, de şi înţeleg destul de bine că nici acolo nu va fi odihnă, mai ales că sub asprimea cerului şi în bătaia vântului, vor avea să înfrunte la fiecare clipă din urgia atâtor guri de tun şi puşcă. Cu toate acestea, ei se pregătesc cu atâta voie bună, încât la ora 9 seara, când mă duc să primesc „raportul”

celui mai vechiu sergent, ei sunt de mult adunați și așteaptă în liniștea serii de toamnă, porunca să pornească la datorie.

Și e atâta veselie nesptăpănită și atâtea glume le deschid inima stârnindu-le râsul, în cât mulțumirea și încrederea ce mi-o inspiră mă covârșește la gândul, că cu astfel de oameni, tari la suflet, nici nu se poate să nu fac ispravă!.....

La venirea mea toți trec în rânduri, iar vâlva încetează. Dela distanță în acest senin de noapte ca din basme linia frontului se desemnează dreaptă ca un zid dantelat. Pășesc înaintea lor; în liniștea serii răsună o comandă scurtă, mâinile se mișcă într'o mișcare energică și stăpănită dealungul curelelor de arme. Simt cum se umflă piepturile, cum se apleacă trupurile înainte, de jos, dela picioare, până sus la cască, ca și cum ar fi gata să năvălească la cel dintâiu ordin. Sergentul dă raportul, mai înainte câțiva pași, mă opresc, dau „*bună seara*” și „*să trăiți!*” răspund scurt și răsvedit cei optzeci și cinci de ostași, cutremurând împrejurimile și răscolind ecoul ce izbucnește în clocot, în timp ce luna trimite raze ascuțite în albul ochilor voioși și plini de încredere.....

Coloana se formează și, încet, hai..... hai..... prin ulicioarele întortochiate ale satului păraginit și ruinat de tunuri o pornim de vale în luncă spre linia întâi, covârșiți sub vâlmășagul de gânduri și în mreaja sclipirilor din stele. E răcoare, se vede bine, nu se aude nimic, cum nu s'a auzit mai toată ziua, cu toate că în răstimpuri dese tunul a bubuit și câteva ghiulele mai obrasnice au vâjâit: „*vrann!..., vrann!...* pe deasupra noastră. Sus, stelele sclipesc în ape de nestimate. Se vede Găinușa, Carul mare, Casiopeia..... O stea face o roată în nemărginit, pierzându-se în coada duiumului de scânteii.

— „E a mea!” — s'aude un glas din urmă.

— „Taci! Nu cobî a rău!” — adăogă altul.

— „De unde știi, poate o fi nemțească!” — se mai amestecă un al treilea și astfel pe socotelala stelei

se împânzește sfatul pornesc glumele și se stârnește râsul.....

La dreapta, spre Mărășești rachetele se urmăresc și se năpustesc gloată s'alunge întunericul cel necurmat ca să deschidă lumină pentru atâția dintre aceia, cari nu vor mai avea răgazul s'o vadă multă vreme. Acolo e zi continuă; aici la noi mai rar, abia din când în când de mai răsare câte una, ce se năpustește frământându-se să urce înălțimile cerului. Ajunsă acolo unde puterile i se sleiesc, clipește des, valurile de lumină se sbat între ele și apoi cu aceiași grabă se îmbucătățește în scânteii și cade, năruindu-se din înălțimi ca un tăciune, ningând lumină.....

Sărim un șanț, peste o punte trecem un braț de apă în care luna își oglindește cununa bălaie ca o broboadă; cărmim puțin la stânga. Zăvoiuil a prins să ne cuprindă, nisipul să clefăe și în sunete ciudate se aude cum lovește în patul armei vre-un bidon, vre-o coadă de lopată, sau chiar vre-o baionetă ce peste un ceas își va iți mâniaoasă vârful tăios printre pereții crenelelor. A început să fie întuneric bine, crengile dese și mlada de răchită bătută umbresc cărarea îngustă, albă, ca o fâșie de hârtie și-ți dau închipuirea unui umbrar împletit într'adins sub formă de boltă, ca să ascundă avioanelor vrășmașe ori și ce mișcare și ori și ce săpătură. Mai facem încă vre-un sfert de ceas și apoi scăpăm la larg în pădurice; de aici cărarea ne călăuzește urmând păienjenişul firelor de telefon, până ce răsbim în fața postului de comandă al „sub-sectorului”.

Intru jos în bordeiu la maiorul V....., cavalerist descălecat; un om înalt, bine, ofițer destoinic, pe care viața de tranșee cu toate neajunsurile ei, dacă n'a isbusit ca să-i alunge veselia și humorul, în schimb i-a încadrat figura cu o barbă mare, neagră și deasă, pe care ar râvni-o mulți. Li raportez că am venit „la schimb”, iar dânsul mă ia bucuros de mână, mă întrebă ce mai noutăți sunt „pe sus”, mă îmbie cu un păhărel de vin „turbat” — au și tranșeele bunăta-

țile ei — îmi dă un plic, încă o voinică strângere de mână și în tovărășia unui soldat isteț „agent de legătură” ne îndreptăm spre șanțurile săpate pe marginea apei și în umbra sălciilor. De aicea glasurile se potolesc, țigările se sting, lopețile nu mai sună, cum nu mai zăngănesc nici baionetele și tăcuți, sub stăpânirea gândului la ce ne așteaptă, ne strecurăm unul câte unul, orbăcâind pe firul îngust al cărării.

— „Mai e mult?” — întreb agentul.

— „Nu mai e mult, ia, cât ai răsuci o țigară; de aici cotim la stânga, la dreapta, apoi, puțin spre Miază-zi, și dăm la crucea lui Opacă; acolo suntem în șanțuri”.

— „Bine, —îi răspund eu și ne urmăm calea înainte.

Dela un loc se aude deslușit cum murmură de lin Siretul, iar prin perdeaua de sălcii și plopi sticlește fața apei. Scoborîm câteva trepte într'un șanț prin ulucul îngust al tranșeei, de unde, după vre-o sută de pași dăm în linia întâia, în fața unei cruci, ce-și lucește coaja de mestecăn și își întinde brațele spre dreapta și spre stânga șanțului ca un om răstignit. Pe cruce se văd câteva litere negre și câteva slove ce nu se pot ceti. O grămăgioară de nisip sclipește în jurul ei, și o coroană rezemată de tulpină ca un cioban în ghioagă pare că străjuiește groapa ce închide aceea ce a mai putut rămânea dintr'un ostaș zdrobit de obuze. Deasupra, o salcie plângătoare cu crengile pleoștite, unele din ele ating chiar lutul, înconjoară de jur-împrejur mormântul nins de frunze uscate..... Ea pare un cavou măreț, în care astăzi n'o fi străbătând decât doar plumbul, iar mâine, în ziua biruinței depline, sunetul goarnei.....

Ostașii trec pe lângă dânsul rânduri-rânduri, privesc cu evlavie, pe mulți îi aud șoptind cuvinte de ertare și apoi încet, în pas stăpânit, ca și prin fața unor moaște sfinte se furișează, strecurându-se în duduiala surdă a tranșeei.....

Peste puțin am fost la postul de comandă, al ofițerului ce trebuia să-l schimb. Călăuzit de el, mi-am

așezat oamenii în post și am inspectat bordeele; alcătuirăm din fugă un mic *proces-verbal* și iată-mă ca de când lumea la postul meu

Când către miez de noapte mi-am terminat cu totul instalarea detașamentului la nouile posturi, de undeva, de peste Siret, cocoșii începură : Cu-cu-rigu ! .

.....
Astăzi, ziua m'a prins în picioare. Toaca unei mitraliere care a duduie mai loată noaptea m'a neliniștit și pe mine, cum a neliniștit și pe acei dela „*sub-sector*”.

Raportul adus de dimineață de la posturi povestește că în sectorul Rușilor a fost o încercare de trecere, pe care dacă ai noștri nu o simțeau la timp cine știe ce urmări ar fi putut să aducă.

La 7,30 am plecat în inspecția posturilor.

Tranșeea e înaltă, îndeajuns de largă, iar crenelele, ce se întâlnesc la fiecare pas făcute din saci de nisip, pe cari ploaia și soarele a avut grijă să-i înnălbescă, îți nasc impresia unor găurele de horbotă deasă, prin care ochiul se distrează mereu, privind și spionând mișcările discrete ale vrășmașului. Apele nu se adună pe fundul ei, căci desele eșiri de scurgere săpate în pereți din loc în loc, o fac să fie totdeauna uscată. Pământul nu se macină căci o împletitură țeapănă de nuele sprijină voinic malurile; doar vântul de se plimbă mândru, liber și nesupărat, scuturând frunzele de mestecăn ce se aștern pe fundul șanțurilor ca un covor moale, fluerând haiducește pe la coturi și îngânând freamătul undelor Siretului. Viața aici e plăcută, fără sbucium, fără griji, mai ales că în bucățița mea de sector de aproape 500 m. nu-mi lipsesc nici adăposturile ce mă apără de grija obuzelor fie cât de grele, dându-mi în acelaș timp și puțin confort : bordee pentru dormit, bordee pentru masă, umbrar de soare, loc de adunare pentru sfătuit și cetit gazete, magazii pentru munițiuni și câte altele, fără să amintesc de fântânele săpate chiar la ușa bordeelor, de clopotele de alarmă ce leagă cele mai depărtate santinele și

chiar de ochiuri ascunse în desiș, unde, în cele puține ceasuri de răgaz, la sunetul melodios al vreunui fluer, nimeni nu stă la cumpănă să nu se încingă într'o horă mărunță, sau într'o chindie îndesată, pe care ostașii cu toată oboseala strajei tot o mai încropesc din când în când, în ciuda celor câteva ghiulele, pe care Nemții nu uită să ni le trimită ca o înștiințare, iar de cele mai multe ori numai așa ca să se afle în treabă....

Fiecare loc își are numele său, porecla, mica sa istorie....

Aici se nasc legendele, se împânzesc poveștile, „se pune țara la cale pentru mâne”. Aici se glumește și se râde fără de frică de „lombarda șocățului” și fără apăsarea grijei care nu folosește la nimic.

De cum am venit aseară, ostașii își știau fiecare locul de luptă, pe care îl are însemnat și cel mai depărtat prin o tăbliță legată de un băț și înfiptă în hlisa lutului din mal. Și sunt atât de meșteșugit lucrate aceste tăblițe, cu chenare colorate, cu săpături istețe și cu flori felurite, în mijlocul cărora sunt scrise numele, grupa, specialitatea și care în ceasul de alarmă arată tיעăruia locul, încât, te minunezi de câtă artă e în stare și cel din urmă soldat, pe care Dumnezeu nu l'a înzestrat decât cu acel suflet bun și tare și cu acea iubire de țară pe care nu i-o poate sfărâma nici frica morții....

Trec printre ei, pe unii, îi găsesc la post privind peste fața apei spre inamic prin gaura deschisă cât un pumn, pe alții, ștergându-și arma sau cosându-și nepăsători hainele.

Ion al Saftei ghemuit într'un colț aplecat și îngenunchiat lângă un trunchiu de salcie scrie de zor. Câte odată se oprește, oftează, moaie des creionul în gură și pare că necontenit o ia dela capăt cu cetitul. Trec pe lângă el.

— „Ce scrii al Saftei?”.

— „O scrisoare, dom'le locotenent”.. —răspunde și se scoală repede în picioare.

— „Stai jos și-ți vezi de treabă!” — Și apoi după puțin:

— „Cui scrii? Ii fi fiind amorezat, ce zici? Așa-i?”

— „Nu, ferit-a Sfântul! Scriu mamei”.

— „Pot să citească și eu?”

— „Poftiți!” — și soldatul îmi întinde înroșindu-se, cu chipul cel mai nevinovat din lume, bucata de hârtie, pe care în rânduri stâlcite de creion se pot ceti cele de mai jos:

Dragă Măicuță,

Iartă-mă că nu ți-am scris di mult. Mă gândeam că poate oi putea să viu eu pintru câti-va zile, că știu cât di greu trebui să-ți ci fost la strânsul popușoiului, dar cum până acum n'am isbutit să capăt bătâr o zi permisie mă mulțănesc să-ți trimit scrisoarea asta. De aici, ce pot să-ți scriu, decât că, slavă Domnului, mă aflu sănătos, voinic și mă năcăjesc mereu cu Nemții. Da mata să nu porți nici o grije că de o ci scris să mor, ori ce-oi faci, tot digeaba; de nu, și-oi avea zile ni-om vide iarăși. Știi că Ghiță a babei Floarea din Nioleanca a murit eri la fermerie. L'o împușcat mai zilele trecute în șăle. Săracul!....

Și are o casă de copchii și nevasta lehuză și nici un sprijin acasă. Mata de ai vreme n'ai faci rău să te rezezi pintru vre-o zi, două la ii, că ii ave și pomană. Cu Ghiță am fost bun prietin, Dumnezeu să-l ierte!.....

Pe aici s'aude că Rușii se țin hojma de blestemății. Mare păcate! In față Nemții, în spate Muscalii, pisemne s'au înțales printr'ascunsea să ne isprăghească cu tătu. Da lasă, că nici noi aici nu ne dăm; să știu că mor și pân ci n'oi curăți batâr atăția câți știu eu, nu mă potolesc.

Câte odată, știi, simt cum clocotește sângele în mine de năcaz, de parcă fierbe nu alta. Imi vine să sar singur din șanț, să mă repăd la ei și să-i iau de gât.

Se zice că o să cerem în curând pace, da eu nu

cred atâta vreme cât încă îi știu în țară. Ți-ași scrie unde mă găsesc dar nu e voe, di asta nu pun nici ziua — așa-i porunca. Tu nu te îngriji de mine și nu-ți face supărare că mare-i Dumnezeu. Vezi, ai grijă de bouleni și pune să direagă coșarul.

A matala carele-ți sărută mâna,

Ionică

Septembrie 1917.

II.

„Realitățile războiului le-am trăit, și în tăcerea camerei mele îmi răsar dese ori în minte și mă vor urmări întreaga viață”...

BCU Cluj / Central University Library REGINA MARIA

II.

Aastă noapte am început ca să săpăm un „*element de șanț înaintat*” care să lege două „*cuiburi de mitralieră*”.

Munca a fost grea, pământul era pietros și pe deasupra s'a adăugat și grija de a nu fi descoperiți.

De la rezervă, unde s'au împărțit lopețile, la câte trei oameni o casma, am plecat la miezul nopții, iar șirul astfel înarmat a pornit încet fără nici un sgomot prin noaptea neagră ca păcura.

La locul hotărât gradații au însemnat, între cele două dâre de var alb, șerpuite și ascunse prin măraciniș, „*atelierele de lucru*” arătând întinderea și lățimea tranșeei și hotărând „*echipele de schimb*”.

În urmă, șanțul prinse a se adânci văzând cu ochii, întâi de un cot, apoi până la genunchi, iar mai spre ziuă lanțul neobosit al lucrătorilor fu îmbrățișat cu totul între pereții dreptii și umezi ca de peșteră . . .

Săpatul a continuat astfel până în zori. Oamenii se aplecau, picioarele apăsau din greu pe lama hârlețului tăios, casmalele se ridicau deasupra capului câteva secunde, se opriau amenințătoare și apoi cădeau jos cu vârful în spre pământ, sclipind în întunec și scân-

teind în cremenea ce scrâşnea îndesat și flutura aşchii în toate părțile, în timp ce de pe fețe sudoarea curgea în broboane. De la inamic isbucnea din când în când câte o rachetă; atunci, săpatul înceta, toți rămâneam în nemișcare, unii ne ascundeam în șanț până ce scama de lumină dușmănoasă se stingea în întuneric și apoi din nou lopețile se afluiau în pământ, în acel iureș de muncă de ocnă, vânturând apoi pe de lături țărâna scormonită.

Cu sfâșierea întunericului lucrul a încetat, pe când noi frânți de oboseală și nedormiți ne-am furișat la rezervă ca niște stafii prin „șanțurile de comunicație”.

Un ceai fierbinte ne-a înviorat puțin și apoi am adormit îmbrăcați pe pământul ud de rouă ca pe cel mai moale pat sub dogoreala celor dintâi raze.

Septembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III

„.....Binecuvântata noastră țarină românească....

....Câtă vreme plugul străinului o va sfâșia adânc pentru a o sili să dea rod pe seama vrăjmașului urât, un strigăt de groază se va ridica din adâncul ei, un strigăt de protestare, un strigăt de desnădejde...

REGINA MARIA

III.

Astăzi mi-am petrecut câteva clipe sus în „*observer*”, un loc plăcut și interesant, unde ochii lunecă repede neștiind mai întâi pe ce să se oprească și unde minutele trec la fel fără să le simți greutatea.

În spre asfințit m'am suit „*la post*”; un stejar înalt, mare rotat, ce stăpânește înălțimile și de pe care frunzele uscate de vreme, au început să cadă lăsând ramurile aproape goale ca un schelet.

Când am început să urc unde și unde mai tremurau cele câteva foi ruginii în fluturări grăbite și în fâșâiri stranii. Scara a scârțâit, o cracă s'a cutremurat sub greutatea corpului meu. Am suit o treaptă, două, trei, patruzeci și două în capăt, până m'am văzut sus unde străjuește „*observatorul*”.

Am dat să-mi arunc ochii în jos și mi s'a părut că pământul fuge sub picioarele mele, eram la aproape 20 metri înălțime, în brațele acestui stejar, pe care încă răutatea obuzelor ce trosnesc uneori alături, n'au isbuțit ca să-l doboare. Și când l'am văzut cât stă de mândru în fața primejdiei, ca o santinelă, peste care nu poate trece nici moartea și ca un bătrân sfătos strecurat prin vremuri grele, fără să vreau m'am întrebat dacă

din vălmășagul tuturor nimicirilor de astăzi vor mai putea să scape mulți ca acesta.

E cel mai înalt dintre toți tovarășii din împrejurimi; a rar vre-un plop sau vre-un mesteacăn alb ca varul și drept ca o făclie de mai încearcă să-l sfrunteze obraznic, încolo, tot el rămâne cel mai stufos, cel mai înalt și poate chiar și cel mai bătrân.

Din dosul unui smoc de frunziș vesel, ce-i ține dos, soldatul s'a dat la o parte, mi-a întins mâna și ajutat de el am ajuns pe puntea îngustă de doi pași; de aici se vedea în zări depărtate tot firul apei Siretului cu încolăciri de șarpe lucitor, din care prundișul scânteie în amurg asemeni solzilor de pește. De partea cealaltă se întinde la nesfârșit pânza vărgată a șesului, până spre crestele ascuțite a munților Buzăului ce înălțăstresc zarea și de după cari răsar spre Miază-zi coamele albe cu zăpadă a celuilalt șir de munți, ai Făgărașului.

Câte odată, în amurgul înserării, când cele din urmă raze de soare mai sclipesc, vârfurile lor înveșmântate cu giulgiul străveziu al ceței se ridică în fel de fel de forme; unele se înalță drept în sus ca sfirxi și piramide egiptene, de care par legate ghirlandele roșii de nori ce plutesc în neștire; altele, se lasă la vale în chipuri de domuri bizare, până se pierd în dunga nesfârșită a orizontului aprins.

M'am uitat la ei și gândul m'a purtat îndărăt spre alte vremuri, când, din cetatea lor de stâncă tare ca și sufletul celor ce se adunau acolo în ceasul primejdiei, porniau bătrânii noștri în valuri asemeni apelor potopului spre liftele care încercau să siluiască Țara. Acum nu-i mai avem! Prin trecătorile lor semănaute cu cruci și răscolite de tun se plimbă astăzi vrășmașul și alătura de el ca un tovarăș nedespărțit va fi suflând prin codri duhul pustiului și al jalei, până în jos, spre șesul blândeii Dunării.

Imi amintesc de acum un an, când lanțul lor de la un capăt până la celălalt vuia într'un clocot fără capăt, de bubuitul tunului și vâjâitul bombelor, în cât, părea că pietrele își cutremurau nisipul, că stâncă își

scutura mușchiul și crengi sfărâmate se îndoiu din brazi de strășnicia luptelor. O soartă vitrigă ne-a fost dată să-i pierdem și acum, din valea acestui râu privesc cu jale în spre ei ca înspre niște frați roboți, de care mă leagă atâtea amintiri duioase

Când am vrut să mă scobor amurgul se lăsa. Cerul prinse să se împurpureze cu o roșeață, parcă ar fi ars întreg orizontul, îmbrobodind firea cu aceiași culoare de flacări arzătoare, șuvițe de nourî rătăcitori să se lase deasupra pământului.

Dincolo, peste Siret, din satul ascuns între livezi, ca dintr'un desiș de codru, fuiorul alburiu al vre-unui bordei se înălța în sus ca o jertfă biblică primită de Domnul.

Cine știe câți dușmani nu ascund acei păreți negri de fum și povârniți de sărăcie, între cari pâlپac ca o candelă suferința și nădejdea vre-unor copilași ce cred nevinovat într'un răsărit de zile mai bune, așteptând cu o răbdare de îngeri ca să sosească din ceas în ceas „tata”, care-și odihnește pentru totdeauna în cine știe ce groapă uitată oasele zdrobite în lupta pentru apărarea celor ce nu-l vor mai vedea.

Șoseaua ce intră în sat era goală, nici o mișcare nu se auzea și nici un suflet nu se vedea; dușmanul știe să se păzească. O dungă albă încrețită doar ca o încondeere de prichici, se zăria tăind drumul, pierzându-se apoi într'o viroagă printre ogoare pustii. E linia tranșelor proaspete, pe care dușmanul ie-a lucrat în timpul din urmă cu brațele celor rămași acasă.

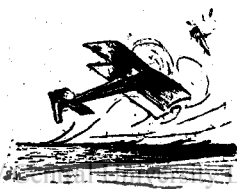
Din spate se auzi bătând un avion mic alb, ce strălucea în asfințit ca un ban nou; nu zăbovi mult deasupra-ne și trecu în zbor repede spre hangar, ca o pasăre întârziată de la cuib.

Nourași de fum alb se destrămară în jurul lui și în bubuiri hui văzduhul; tunurile se întetiră ca și mitralierele, sbârâitul crescă, mașina se înălța tot mai sus și ca un hultan ce ochește o pradă se învârti de-

asupra noastră, viră apoi la stânga și cu motorul stins se lăsă în jos trecând Siretul și plecând urmărită de șrapnelele noastre ce isbuciră ca un blestem de durere.

Soldatul de alături se uită, îl urmări din ochi, la fiecare lovitură mai aproape îi râdea fața și când îl văzu dispărut în nori îi scăpără printre dinți o înjurătură plină de amărăciune și dispreț.....

Septembrie 1917.

IV.

„Aceasta era într'o vreme când speranța trăia în fiecare suflet, când entuziasmul dintâi făcea să bată inimile la fel, când credința biruințelor glorioase ne însenina zilele”.

REGINA MARIA

IV.

Au încetat ploile cari ne-au amărât viața aproape o săptămână și mai bine; vremea par că se îndreaptă, cerul se limpezește și de unde până la amiază broboada plumburie a norilor tot mai atârna amenințătoare deasupra noastră, acum încep să se ivească ochiuri albastre de cer senin, ceața se împrăstie și încetul cu încetul, să-și facă loc căldura înăbușită a soarelui.

Un abur subțirel și ușurel ca un fum de țigară se deapănă din șanțuri, cu el, o miazmă de pământ jilav se ridică și îmbălsămează aerul. Bordeele își deschid larg ușile schiloade. Pe funduri de tranșee se întind razelor arzătoare foi de cort ude și ostașii ies iarăși din adăposturi la lumină, la căldură, la cislă și la bucuria acestui soare mărinimos, pe care a doua lună a toamnei n'a isbutit încă să-i astâmpere din fierbințeală și strălucire. Lucesc și munții spre Focșani; nici odată nu mi-au apărut mai frumoși și mai giganți ca acum și nici odată ca acum nu mi-a fost mai dor de ei.

Bordeiul meu cu gura lui întunecoasă, ce se desface din căptușeala lemnului de mestecăn, care i-a îngradit fața ca o broboadă cu horbote, pare că râde în acest potop de lumină binefăcătoare. Dacă n'ar fi

să știi că acolo locuiește unul din mulțimea, care luptă pentru acelaș scop ca și tovarășii lui ce hohotesc alături în struna unei lăute și dacă n'ar fi ca să te convingă la fel, rânduirea în săpătură și în așezare a lemnăriei ce contrastează în chip curios cu galbenul frunzelor de jos, apoi atunci, ai crede că e și aceasta o vizuină de animal sălbatec cum sunt atâtea scobite în malul râului uneori foarte prăpăstios.

Astfel este bordeiul meu când îl privești de afară. În interior, modestie, simplitate și mai mult decât toate, întuneric de cavou. Inchipuiască-și cineva o hrubă de pământ, în care, ca să intri ești obligat ca îndoit de șale să cobori cele șapte trepte înțepenite în îngrăditură de salcie. Un miros tare de pământ muced te lovește la cei dintâi pași. Lumina isvorăște prin mica ferăstruică de lângă ușe și din licărirea unei candelă ce arde continuu, zi și noapte, sfârâind în untdelemnul, pe care Costache — ordonanța — are grijă ca în fiecare dimineață să-l adaoge. Mobila e simplă, două scaune, o masă, cuierul respectiv, un mic colțar pentru cele câteva cărți ce rătăcesc cu mine pretutindeni unde mă poartă războiul, iar pe pereții căptușiți cu blăni de scândură atârnă chipuri, scene cu zugrăveli din război și o iconiță dată de acasă ca purtătoare de noroc. Pentru odihnă, un pat cu o saltea de muschiu moale completează un confort, pe care dacă ști să-l prețuești, te mulțumește îndeajuns.

Aceasta e locuința mea cu toată mobila ei și cu toți șoarecii și șobolanii, pe cari ajungi prin obișnuință ca să ți-i faci camarazi buni și prieteni nedespărțiți; afară dacă în ceasuri de odihnă nu te prea iau la dragoste cu ronțaitul lor monoton și neplăcut, sau, afară dacă nu se întrec ca la curse pe după scândurile crăpate, printre care se macină mai totdeauna o țărână deasă și supărătoare.

Aici îmi duc viața de aproape o lună, fără vre-o grijă, nici de ce se petrece în spatele meu și cu atât mai mult pentru ce s'ar putea petrece dintr'un moment într'altul între cele două șiraguri de rețele ghimpate.

Tranșeele îți formează despre viață mai totdeauna o judecată nouă, când ele te răpesc lumii din afară pentru mai multă vreme. Noțiunea de timp aproape că nici nu există, greutatea este să știi numai cum să-l petreci ca să nu simți asprimea unui trai pustiu și totuși plin de atâtea farmece, pe care cealaltă lume ce se adăpostește după tine ca după un zid greu de drobit, nu le va putea simți și gusta nici odată.

Adeseori, ceasuri de nelucru te dau pradă gândurilor triste, melancolice, ce se împărtășesc tot cu atâta ușurință și celor dimprejur. Orice nimic căruia în alte timpuri nu i-ai fi dat nici o atenție își are însemnătatea lui; scrisorile mai ales își au deosebitul lor rost; fără a vorbi de orice fel de vești pe care le aștepti cu nerăbdare și care în altfel de împrejurări te-ar lăsa nepăsător.

Aici, mai mult ca ori și unde ai nevoie de un prieten bun, cu care să te sfătuești, cu care să-ți treci vremea, căruia să-i porți împărtăși din doruri, din nădejdi, ca și din bucuria, pe care fiecare ceas ți-o poate aduce.

Acestea toate alcătuiesc în judecata ta o filosofie nouă despre viața tranșeelor, pe care învățații vremurilor n'au studiat-o decât sub forma unei închipuiri vagi și pe care niciodată nu vor putea-o pricepe decât trăind-o acolo.

Octombrie 1917.

V

„Nu se vedea nici o uniformă strălucită, toate aveau o singură culoare, un amestec de cenușiu și verde ca pământul și iarba; strălucitoare erau numai steagurile și ele erau sdrențuite...”.

„Apoi a început defilarea! Șir după șir, valuri tinere îmbrăcate în haina verde-cenușie a războiului, mulți, tot mai mulți, cu pasul sigur și apăsător și cu fețele întoarse spre noi. „De unde veniau? păreau că au răsărit din pământ...”.

REGINA MARIA

V.

În tranșee sărbătorile sunt rari și puține; cele sfinte aproape că nu se mai țin de loc și nici n'ai cum, războiul nu cunoaște sfinți și cu atât mai puțin nu-î prăznuește; cu toate acestea azi am avut una din acele sărbători cum nu se prea întâlnesc des pe la noi.

De aseară un ordin ne-a vestit: *Măine vine Prințul Carol ca să ne vadă*, și până să adorm tot timpul m'am gândit la el. Astăzi în sfârșit, a venit, ne-a văzut, a trecut prin tranșee, s'a uitat prin crenele, a stat de vorbă cu ostașii, cari-I sunt atât de dragi; a întrebat pe unul, pe altul, pe pieptul câtorva a atârnat câte o decorație. O mulțumire se desfăcea de pe acea față tânără, sănătoasă și mândră, iar din duiumul vorbelor rostite atât de frumos în limba noastră, care este cu atât mai mult acum a lui, curgea ca un izvor nestăpânit laudele pentru cei viteji, mângâierea pentru cei cu rosturile dincolo, iar pentru toți nădejdea în izbânda asupra vrăjmașilor.

L'au privit ostașii de cum a venit și până a plecat și nu s'au putut sătura, atât li-e de drag, atât e de mândru în mers, atât e de chipeș la făptură și atât e de bun la sfat.

Apoi, au defilat în fața Lui; o paradă rară cum nu se întâlnește adesea ori. Nu s'au văzut nici flori svârlite și nici tribune cu coloritul pestriț al celor ce vin adesea ori să-și negustorească entuziasmul între bombănitul unei darabane și fastul unei parăzi, ca să-i admire la astfel de prilejuri; nu s'au văzut nici haine de sărbătoare, nici muzici, nici goarne, doar că în răstimpuri huaia tunul. O comandă scurtă, o fulgerare în ochi și în două șiruri dese au trecut prin fața Lui, flăcăii Țarei, așa cum au ieșit de jos din șanțuri, cu mâna încă plină de pământul pe care îl apără și cu mantalele încă ude de apa, care ne-a despărțit Țara.

Și era atâta bărbăție în aceste piepturi pline de sănătate și atâta vioiciune în ochii ce se îndreptau spre El ca în spre o nădejde de mâine, încât noi, aceștia de aici, credem că s'o fi dus cu sufletul potop de bucurie ca să le spună părinților de acasă, Regelui și Reginei, vestea, că la Siret ostașii așteaptă din zi în zi semnul și deslegarea Lor crăiască să năvălească dincolo, în valuri, pentru ca să alunge de pe pământul robit pe cei mai mari călai ai Neamului.

Septembrie 1917.

VI.

„Și eu am îngenunchiat și m'am rugat pentru sufletele lor. M'am dus în liniștea colinelor umbroase, și acolo, nu departe de câmpiile de luptă, m'am rugat din tot sufletul pentru cei cari și-au dat viața pentru un vis în care au crezut, pentru o credință pe care am împărtășit-o și eu cu ei, pentru un ideal înăbușit, însă nu ucis”.

REGINA MARIA

VI.

...Pe o vreme frumoasă și liniștită, astfel cum e astăzi am fost să-mi văd unde e îngropat Ghencea.

O cruce albă, un mușuroi de țărăniță răscolită, o îngrăditură de pari mici înfășurați în ghimpii sârmei de rețele, înșamnă locul unde doarme în pace ostașul, la odihnă, sub umbra sălciilor spintecate de ghiulele și deacuma înainte la adăpost de gloanțele, cari-i vor șuera pe deasupra scormonind liniștea zăvoiiului. Cu el s'a stins un suflet bun, tăcut și cinstit, a cărui poveste o mărturisesc în altă parte foile acestei cărți.

Un plumb nebun, o rană adâncă, dureri, spasmuri, moarte, o datorie împlinită și o mână de bulgări negri vor fi îmbrățișat cu bucurie sălbatecă prada încă cu sânge cald.

Răsboiul l'o fi desprins și pe el ca și pe alții, mulți, poate de lângă o mamă bătrână, fără de sprijin și de lângă câțiva micuți neștiutori și plâpânzi, mânându-l în acest iad al durerilor ca să le apere Țara, care pentru ei mai ales, va fi mare cândva....

Astăzi, mai e o cruce, pe care bunătatea unui camarad a cioplit-o în lemn alb, cu tăeturi de flori mărunte și meșteșugite, astfel cum sunt atâtea presărate.

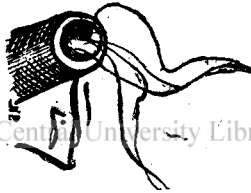
alături de cursul acestui râu, mâine însă, când zile de pace vor răsări și când peste podoaba gliei răscolite de tun și de lopată vor călca în ritmul imnurilor de slavă, biruatorii, poate nu va mai fi nici ea. Bătrânii vor trece în baltă la lucru, copiii în zăvoi la hârjoană; un moment albeața crucei îi va propti în loc și dacă din îngăduirea vremii se vor putea ceti slovele schiloade ale numelui celui ce odihnește sub pământ, cei mai evlavioși se vor ruga o clipă în gând și fugăriți apoi, unii de treburi, iar alții ispitiți de jocuri, vor pleca mai departe; zăvoiuil își va țese mereu urzeala lui de frunze uscate din toamnă în vară; pe brațul crucei netezite de asprimea vremii se va opri din sbor vre-o rândunică rătăcită, va ciripi un cântec straniu și nostalgic; iar când hățișul cerului adânc va ninge fulgi ca spuma, atunci nu va mai fi nici acest tovarăș de o clipă, și crucea iarăși singură, împotmolită în vrafal frunzelor înzăpezite și desvelită între copacii goi va tremura în bătaia vântului nemilos de iarnă, ca un sărman drumeț pornit fără țintă pe drumuri neștiute, oprit de vâltoarea viscolului hain.... Și iarna va trece.... O primăvară veselă va isvorî colți de brânduși, și lăcrămioare în preajma grămăgioarei de pământ... Coccoarele se vor tângui de-asupra în cântece de jale.... Zăvoiuil își va îndesi din nou bolta de umbră deasă.... Șesuri din munți și până în malurile Siretului se vor înveșmânta cu lăicere de verdeață, iar din dudăul încâlcit de ierburi parfumate abia se va ivi sfioasă crucea....

Și încet, încet, va trece vremea. Din cei de astăzi pământul îngăduitor și bun cu fiecare zi va mai lua câte un suflet.... Siretul lacom va măcina mereu din mal; pe fundul de apă tulbure în crețuri dese se va așterne nisipul risipit de țarm.... Câte odată puhoaierepezi vor mușca din mogâldeța de mormânt uitat; iar când din răutatea vremii va isbucni vre-o vijelie ce va abate crucea în jos, și când în urmă, hăt târziu, din umbra răcoroasă a desișului se va așterne blana mușchiului moale de mătase, atunci, peste mormântul părăsit al celui ce a murit păzindu-și Țara, în înserat

de toamnă blândă vor trece la păscut turme de oi și un păstor își va cânta încet, duios, ca un șirag de suspine tânguitoare, o doină veche din alte vremuri...

.....Va tremura frunza de plop de jalea cântecului, Siretul își va încetini mersul, în murmur lin și sfâșietor îl va îngăna zăvoiu, iar bietul păstor nu va ști, că sub covorul de verdeață arsă, sub coaja de humă îngrășată, tresare cenușa unui suflet de ostaș la cântecul jalnic al doinei și la clinchetul clopoțelilor turmei ce aduc pace.... și iarăși pace.

Octombrie 1917

VII.

„România este mică, România este părăsită, sfâșiată și sângerată, inima ei a fost călcată în picioare, mândria ei a fost îngenunchiată, speranțele ei clătinate. Fii ei au murit cu miile, rostul ei a fost de multe ori nesocotit, dar acum, cu toată agonia, onoarea ei stă sus ca un pisc de munte”.

REGINA MARIA

VII.

Eri s'a vorbit toată ziua de eventualitatea unui armistițiu. Unii, combăteau acel triumfiu al morții pe care împrejurările în chip silit ni-l impun, alții, dimpotrivă, îl admiteau cu prețul oricăror sacrificii.

Cu toate acestea comunicatul oficial sosit astăzi noapte a fost laconic, iar veștile ce ne-au venit astăzi prin telegraf sunt atât de sumare încât nu putem să alegem nimic din ele. Oricum va fi, azi, mâine, trebuie să se hotărască într'un fel.

Rușii, deși n'au încheiat formal decât de câteva zile armistițiul, în sectorul lor, de multă vreme nu s'au mai auzit armele; iar tranșeele le sunt aproape goale. Inamicul numai să voiască și ar putea intra fără nici o zăbavă.

În sectorul nostru a fost aseară însă o pârâială cum nu s'a mai pomenit de mult; mai ales mitralierele au bombănit toată noaptea până în spre ziuă ca niște babe în plină ceartă.

Soldații veniți din posturi povestesc că Nemții au încercat după miezul nopții în câteva rânduri să treacă iarăși apa, dar au fost respinși lăsând un prizonier aproape mort de frică și câteva arme.

În zorii zilei au început bateriile noastre; au tras până la ceasurile 7 când au tăcut ca prin minune, fără ca să ni se răspundă și în urmă, o liniște misterioasă s'a întins peste întregul lanț de șanțuri.

După un sfert de ceas ne găseam tocmai la ceai, când telefonistul ne anunță vestea: „încheerea armistițiului” și fără să voim buzele fiecăruia dintre noi s'au mișcat șoptind: „armistițiul”

Ostașii s'au privit între ei; unii au tăcut cu desăvârșire, iar la cei mai mulți lacrimi au isvorât pe fețele înegrite de fum și arse de soare și vânt.

Din acel ceas am înțeles cu toții că suntem pierduți; ne mai rămânea totuși o nădejde, ca o scântee de zare depărtată în bezna nenorocirilor noastre

Prin șanțuri se auzi încă multă vreme pașii santinelor, rămase aceleași, ca să păzească înainte în tovărășia tăcerii de cimitir, grilajul rețelelor de sârmă și crucile vitejilor morți pentru Țară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noembrie 1917.

VIII.

„O noapte tristă, o noapte întunecoasă,
o noapte de stafii”.

REGINA MARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII.

E ger ninge mărunț și e noaptea Crăciunului.

Un vânt hain și ascuțit șueră trist, ducând în pleava mărunță a zăpezii tremurul ramurilor încărcate cu solzi grei de fulgi înghețați ce sclipesc în miradele de stele reci....

O haină albă se așterne peste pământ ca un val de pânză desfășurată, întinsă, monotonă, fără margini, scântetoare.....

Șanțurile sunt aproape goale, unde și unde câte-o santinelă încotoșmată în cojoc se plimbă, veghind în plină tăcere și strecurându-se pe după traverse ca o halucinație din altă lume, pe această mare nemișcată, înghețată și pustie....

Alături se aud cum chiue Rușii, cum joacă, cum cântă.....

Un cor pe două voci trimite o melodie târăgănată, lungă, duioasă, cu întreruperi scurte și în tăcerea nopții, uneori vântul îi poartă notele, o întovărășește, alte ori o fură, o pierde, o stinge și atunci cântecul pare ceva divin, trimis dintr'o lume nevăzută, care te transportă, te adoarme....

La 50 metri de aici tranșeele noastre dau în cele rusești.

Ale lor sunt mai largi, mai adânci, însă pustii, dărâmate, ca niște rătăcâni săpate de apă repezi; zăpada le-a acoperit pe deantregul, le-a înfundat fără ca „sovietul” să se gândească ca să le curețe.

Și la ce le-ar mai folosi?

Nu sunt în plin armistițiu? Nu vor avea mâine pacea?....

Santinelele lipsesc, posturile de observație la fel, singure mitralierele zac îngropate sub adăposturi șubrede învăluite în blestemul fără-de-legei....

Tovarășii cântă, beau, petrec și sărbătoresc Crăciunul.....

Din coșurile bordeelor lor isvorăsc vâltori de scântei; smuncite de vânt, acestea se învârtesc deasupra, se împrăștie și apoi cad jos topindu-se pe întinsul zăpezii.

Din când în când izbucnesc puternice salve de puști și rachete repezi țâșnesc în buchete enorme de flacări, ca un vulcan, cotropind firea cu o lumină orbitoare, colorată, bengalică....

Atunci, cântecul încetează, nu se mai aude, și chiote sălbatice, nestăpânite, disperate, îi iau locul și călătoresc departe, duse de vânt în preludii stinse și în zarva unei beții sardanapalice, pe care nimeni nu o poate pedepsi și înfrâna....

Amăgiți, de mirajul unei păci, care, oricum va fi, ei o cred de mult încheiată, și ispitiți de făgăduelile viclene ale inamicului luat acum ca tovarăș, aliații noștri de ieri și de astăzi își petrec fără grije Crăciunul — Nașterea Pacificatorului lumii.

La noi, o liniște crudă, tristă, se lasă din ceruri acoperind totul și pătrunzând până în cel mai adânc bordei....

La noi nu se aud chiote, nu se văd manifestații de bucurie sălbatecă și nici cântece nu tremură în aer. Nimeni nu cugetă în această sfântă noapte la desfătări deșarte; nimeni nu cutează să pângărească visurile celorlalți cu hohote nebune și nimeni nu e ispitit de gânduri înșelătoare; ci, adunați prin adăposturi ostașii

noștri tolăniți pe pae umede, tremurând, își trimit fiecare gândurile prin valurile fumului de țigară, spre cuibul său ca niște păsări pribege.

Focuri ard în vetre cu flacări mari, roșii, poleind pereții cu o lumină veselă ce se plimbă ca un far pe fața fiecăruia, prin unghere, gonind noaptea și îmbrăcând firidele cu umbre nemișcate și stranii.

O droae de amintiri le joacă pe dinainte, în gânduri, înviind chipuri, stârnind lacrimi, scuturând fiori și semănând o melancolie dureroasă și tăcută. . . .

.....

E noaptea când pe deasupra acestor morminte deschise și fără capăt plutesc învăluite într'o lumină de feerie misterioasă sufletele vitejilor căzuți în lupte...

Este Crăciunul nostru de durere, de mucenicie și de sacrificiu.....

Decembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

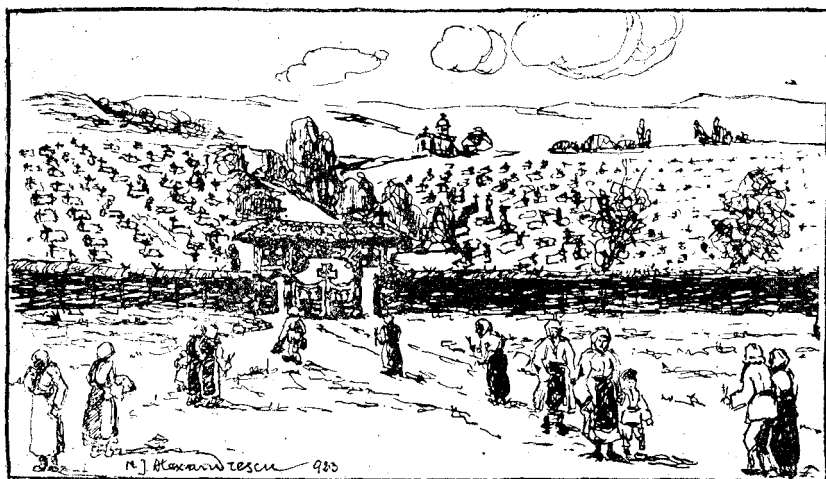
IN SÂMBĂTA MARE

„Aceste mii și mii de morminte în care zac eroii, așteptând trâmbița oștilor noastre, acestea vor fi grădinile mele sfinte, grădinile iubite...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Nu lăsați sufletele voastre să șovăiască și credeți-mă că va veni ziua învierii, și în ziua aceasta nu vom sărbători numai învierea morților”.....

REGINA MARIA

IN SÂMBĂTA MARE

Din bisericuța cufundată în umbra pomilor înșirați de o parte și de alta, în vârful căreia stă să cadă crucea răstignită spre cele patru vânturi, răsuflă printre stâlpii pridvorului cojiți de tencuială, un miros adormitor de tămâie ce se împrăștie dus de boarea primăverei până departe, dincolo de crucile noi ale țintirului din preajmă-i.

Pe cărarușa satului, trezit la muncă de vremea înaintată urcă la deal cârduri, cârduri, femei cu legături în mână, unele în pas tănuț și legănat, șopotind între ele, altele repede, singuratece, sau târând în urmă-le câte un băițel cu ochii albaștrii și părul blond, ce tropăie din picioruțe des ca să se poată ținea de mama. În poarta văruiță și vânzolită de ani se opresc, își potrivesc testemelul, copiilor părul pe cap, și domolite la pas, aproape sfioase, urc cele două trepte crăpate și știrbite din fața pridvorului. Ajunse aici unele oftează, altele își scotocesc buzunarele de golanii liturghiei, fac cruce și apoi pășesc smerite, mute, prin crăpătura îngustă a ușei de fer ce se deschide încet, lăsând să scapere din semiîntunericul interiorului, scânteile tremurânde ale lumânărilor și candelor.

E Sâmbăta din ajunul Invierei ! E Sâmbăta Morților !.....

Și câți nu-i are satul !

Răsboiul, molimile, vremea, a înoit în anii din urmă țintirimul. Și de unde până mai acum câtă-va vreme puteai să numeri crucile înșirate la rând, astăzi, te pierzi printre ele, atât sunt de dese și atât de multe le-a adunat vremea, toiag lângă toiag și mușuroi lângă mușuroi, ca într'o pădure rețezată sălbatec, din care nu au mai rămas decât cioatele îmbrăcate de mușchi și sprijinite de țărână.

Cine însă poate ca să le mai socotească?....

Aici, un tânăr, flăcău în floarea vârstei, adus de sus de pe creastă, unde a căzut în luptă cu vrăjmașii, dincolo, un altul răpus de molimă, mai încolo, un altul la fel ca cel dintâi și de aceștia sunt mulți, mulți puzderie, pe cari nu-i cunoaște nimeni și nici nu le poate da de rost. Cine a mai stat în vremea aceea ca să le însemne numele?..

CC-0. Cluj Central University Library Cluj

Aproape nici nu întâlnești vre-o cruce scrisă, mai toate sunt anonime, simple, fără vre-un nume, fără vre-un semn, pământul strâns deasupra ca un răzor și le căpătâiu bucata de lemn necioplit prinsă în câte-va cue.

Pe potecuțele bătute ca în palmă zac răsfirate foi uscate și buchetele de flori. Vântul le-a deslipit de pe morminte și le-a mânat răutăcios sub pașii trecătorilor...

În fâșăitul puținelor frunze uscate, pe care cren-gile subțiri ale plopilor le-a scăpat din iarnă, țintirimul doarme și ascultă cântecul duios al păsărelor ce trec în sus și în jos, încrucișând zarea, fără ca vre-un zgomot să tulbure pacea și liniștea.....

Sub acest soare timid, în revărsat de primăvară ce acopere totul ca un val de mătase argintie și face ca să strălucească în roș crestele munților de prin prejur, firea întreagă pare că renaște, învăluită într'o lumină mistică.

Aripi tremurânde și misterioase fâșâiesc în ne-

văzut. Din dâlmuri întunecoase isvorăsc aburi subțirei ce se întind printre liniștitele vârfuri de munți, îmbrobodindu-i ca niște tulpane închise.....

* * *

Slujba în biserică s'a sfârșit.

Preotul, îmbrăcat în odăjdii aurite, trece printre cruci, stropindu-le cu apa tămăduitoare a aghiasmei îngânând un cântec de biserică nasal, simplu și tărăgănat.

Stropii svârliți zbor în aer, scânteind diamante în străpungerea razelor și cad fărimitați și deși pe lemn, pe bulgări și pe foile vinete ale buruenilor uscate.

Femeile au început să se strecoare una către una afară, în țintirim, unde foesc în toate părțile.

Cu lumânări aprinse, fiecare caută câte un mormânt. Acelea, care și-l găsesc prind de brațele crucii crenguța de ceară galbenă ce pâlpe sfios. Altele cadelnițează în jurul mormintelor cu cățui ruginite fumul jertfitor al tămâiei și în urmă, ca niște lespezi negre înfipte în pământ, multe, plâng mute, scuturate de sughițuri adânci și dese.

Și în timp ce întregul țintirim este înfășurat în această sărbătoare a naturei, dintre mulțimea lemnelor răstignite par că răsar rând pe rând vedenii înfășurate în pânza ștearsă și diafană a lițoliului, cu fețe blânde și stăpânite de o paloare curioasă.....

O droae de amintiri mărețe renasc, trăesc, se întruchipează aevea și vezi, cum sub forme voalate gloatele viteze al ostașilor căzuți în bătălii prind viață, se mișcă, tresar și înarmați cu arme, în cap cu căști, pornesc în rânduri dese de atac spre văi, spre munți, pe drumuri pustii, peste ape, ca o armată ce nu merge călcând peste glie, dar, care sboară, revărsându-se în toate părțile, fâlfâind steaguri, fluturând spade și strălucind trâmbițe răsunătoare.

Aci rândurile se strâng, aci se destramă, aci năvălesc impetuos ca la asalt, aci merg semeț, în pas de

paradă, cu frunțile sus, cu ochii perduți în zare și cu mâinile crispate pe arme. Nu mai sunt oameni, sunt smei, sunt idoli duși de un șivoi nevăzut ce plutesc în nesfârșit deasupra sutelor de morminte deschise, ca un tablou feric din lumea basmelor....

Oștirea biruințelor de eri, — mulțimea vitejilor cari au căzut la hotarele Moldovei, luptând în cămașe, sau îmbrățișând ca pe cel mai bun prieten oțelul mitralierei înfierbântate, învie, căci astăzi este Sâmbăta Mare, Sâmbăta dinaintea Invierei!

Aprilie 1918.

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

TABLA DE MATERII

	Pag.
1. Cuvânt Inainte	7
2. La hotarele Moldovei	9
3. Murgul	55
4. Podul de peste Argeş	63
5. Invalidul	69
6. Anul Nou 1917	75
7. Unul din cei mulţi	79
8. Sergentul Opacă	85
9. Condrea	103
10. Telegrama	109
11. O noapte pe Siret	115
12. Bateria lui Creţeanu	125
13. O ispăşire	137
14. Insemnări răzleţe de pe Siret	147
I	149
II	159
III	163
IV	169
V	175
VI	179
VII	185
VIII	189
15. In Sâmbăta Mare	195